

TC
KOCAELİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

DEPREM SONRASI YARDIM DAĞITIMINA YÖNELİK ORGANİZASYON SORUNLARI ve
ÇÖZÜMÜNE YÖNELİK İL EMNİYET MÜDÜRLÜKLERİ YÖNELİMLİ MODEL ÖNERİSİ

97309

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Musa PALACI

Anabilim Dalı: İşletme
Danışman: Prof. Dr. Ali AKDEMİR

TEMMUZ 2000

T.C. YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
DOKÜMANTASYON MERKEZİ

KOCAELİ ÜNİVERSİTESİ * SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

DEPREM SONRASI YARDIM DAĞITIMINA YÖNELİK ORGANİZASYON SORUNLARI ve
ÇÖZÜMÜNE YÖNELİK İL EMNİYET MÜDÜRLÜKLERİ YÖNELİMLİ MODEL ÖNERİSİ

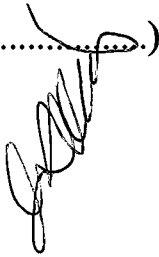
YÜKSEK LİSANS TEZİ

Tezi Hazırlayan : Musa PALACI

Tezin Kabul Edildiği Enstitü Yönetim Kurulu Tarih ve No:27.07.2000-2000/09

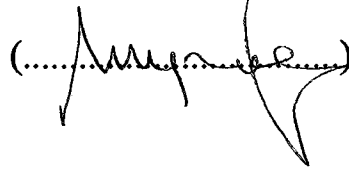
Prof. Dr. Ali AKDEMİR

(.....)

Doç.Dr.Mustafa KÖKSAL

(.....)

Yrd.Doç.Tansu SAY

(.....)

TEMMUZ 2000

DEPREM SONRASI YARDIM DAĞITIMINA YÖNELİK ORGANİZASYON SORUNLARI ve ÇÖZÜMÜNE YÖNELİK İL EMNİYET MÜDÜRLÜKLERİ YÖNELİMLİ MODEL ÖNERİSİ

Musa PALACI

ÖZET : Bu çalışmada deprem sonrası etkilenen, ekonomik, sosyal ve çevresel şartlar incelenerek deprem sonrası yardım dağıtım organizasyonuna yönelik yönetsel sorunlar ortaya konulmuştur. Deprem sonrası meydana gelebilecek zararların önlenmesine ve azaltılmasına yönelik faaliyetlerin yürütülebileceği organizasyon ilkeleri ve organizasyon modeli önerilmiş ve İl Emniyet Müdürlüğü bünyesinde uygulaması gösterilmiştir. Yapılan çalışmalar ve incelemeler sonucunda, deprem nedeniyle oluşabilecek zararların önlenmesinin ve azaltılmasının sadece yasal tedbirlerle ve kısıtlamalarla mümkün olmayacağı görülmüş, bu bağlamda deprem bilincinin geliştirilip, depremle ilgili hassasiyetin ve anlayışın toplumun geneline yayılması zorunluluk arz etmektedir.

**THE PROBLEMS OF ORGANIZATION INCLING DONATION
SERVING OUT AFTER EARTHQUAKE and THE SOLUTION TOWARD
CITY POLICE DEPARTMENT'S MODEL OFFER.**

Musa PALACI

Abstract: The management problems for the organization of donation distributions were put forward. Earthquake strickens who had influences, economical, social and environmental conditions have been careffully examined in this study. After earthquake the actions to prevent and reduce the possible damages, the principles of modal organization have been offered and practiced in City Police Department. As the result of the studies it is obvious that the prevention and reduction of the possible damages cannot be lessen only by legal restrictions. For this connection the information of the people about earthquake has to be progressed and it is a necessity to spread the knowledge about earthquake in general.

ÖNSÖZ

Günümüzde yönetim yaklaşımları büyük bir hızla gelişerek değişmektedir. Ancak izlenmektedir ki, bu gelişim ve değişim kurumsal düzeyde kalmakta genele yansımaları uzun zaman almaktadır.

Depremler günümüzün en büyük felaketlerine dönüşen doğa olaylarıdır. Binlerce insanın yaşamını yitirdiği, onbinlerce insanın yaralandığı ve yüzbinlerce yapının zarar gördüğü afetlere yolaçabilen depremlerin, bu zararlarının önlenmesi ve/veya azaltılması yönünde çalışmaların bir disiplin ve düzen içerisinde yürütülmesi zorunluluğu doğmuştur.

Depremle mücadelenin, yalnızca mevzuat hükümleriyle belirlenen kurumlarca yerine getirilmesini beklemenin ve sivil inisiyatifin geliştirilmemesinin, olası deprem senaryolarının belirlenip, hazırlık yapılmamasının ve deprem bilincinin geliştirilmemesinin sonucunda oluşabilecek acı tablo 17 Ağustos 1999 Marmara Depremi sonrasında görülmüştür. Bu konjüktürde depremle mücadele anlayışının geliştirilerek, toplumun geneline yayılması ve çağdaş yönetim yaklaşımlarının kullanılarak etkili bilgi yönetimi, etkili kaynak kullanımı, etkili zaman kullanımı, etkili ve hızlı hizmet dağıtımını sağlayıcı ve hataları önleyici organizasyon ilkelerinin ve organizasyon modelinin geliştirilmesi hedeflenmiştir.

Yapılan çalışmanın ülkemizde depremin zararlarını önleyici ve azaltıcı bilincin gelişmesine ve yaygınlaşmasına katkısı olmasını dilerim. Bana bu konuda çalışma olanağı veren Sayın Prof.Dr. Ali AKDEMİR'e (Kocaeli Üniversitesi İİBF), yardımlarını gördüğüm değerli meslektaşım Komiser Oktay KOÇ'a teşekkürlerimi sunarım.

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	i
ABSTRACT.....	ii
ÖNSÖZ.....	iii
İÇİNDEKİLER.....	iv
ŞEKİLLER DİZİNİ.....	vi
TABLolar DİZİNİ.....	vii
BÖLÜM 1. GİRİŞ.....	1
BÖLÜM 2.KAVRAMSAL TEMELLER.....	3
2.1. Deprem Kavramı.....	3
2.2. Depremlerin Oluşu.....	5
2.3. Depremin Meydana Getirdiği Zararların Niteliğinin ve Niceliğinin Çok Boyutlu Gerekçeleri.....	8
2.3.1. Yapı Teknolojisi Açısından İnceleme.....	10
2.3.2. Jeolojik Açından İnceleme.....	12
2.3.3. Sosyolojik Açından İnceleme.....	14
2.4. Depremin Meydana Getirdiği Tahribatlar.....	15
2.4.1. Ekolojik Tahribat.....	16
2.4.2. Ekonomik Tahribat.....	21
2.4.3. Davranışsal Tahribat.....	24
2.4.3.1. Depremin Duygusal Etkileri.....	24
2.4.3.2. Ruhsal Tahribat.....	26
2.4.3.3. Deprem Sonrası Psikolojik Sorunlar ve Gerekli Psikolojik Hizmetler.....	27
BÖLÜM 3. DEPREM SONRASI YARDIM DAĞITIMINA YÖNELİK ORGANİZASYON SORUNLARININ KAVRAMSAL ÇERÇEVESİ	31
3.1. İnsan Kaynağı Sorunu.....	31
3.2. Donanım ve Enerji Sorunu.....	35
3.2.1. Donanım Sorunu.....	35

3.2.1.1. Ulaşım Araç Gereci.....	36
3.2.1.2. İletişim Araç Gereci.....	38
3.2.1.3. Bilgi İşlem Araç Gereci.....	40
3.2.2. Enerji Sorunu.....	42
3.3. Finansal Sorunlar.....	43
3.4. Organizasyon Kuruluşyeri Sorunu.....	45
3.5. Yönetim Sorunları.....	47
3.5.1. Planlamaya İlişkin Sorunlar.....	47
3.5.2. Uygulamaya İlişkin Sorunlar.....	49
3.5.3. Eşgüdümeye İlişkin Sorunlar.....	51
3.5.4. Kontrole İlişkin Sorunlar.....	53
3.5.5. Güvene İlişkin Sorunlar.....	56
3.5.6. İstismara İlişkin Sorunlar.....	57
BÖLÜM 4. ETKİN YARDIM DAĞITIM ORGANİZASYONU TESİSİNE YÖNELİK İL EMNİYET MÜDÜRLÜKLERİ YÖNELİMLİ YÖNETSEL MODEL GELİŞTİRME.....	58
4.1. Organizasyonun Temel İlkeleri.....	58
4.1.1. Katılımcılık İlkesi.....	58
4.1.2. Optimizasyon İlkesi.....	61
4.1.3. Açıklık İlkesi.....	62
4.2. Organizasyonun Kuruluşu ve Yapısı.....	64
4.2.1. Organizasyon Lideri.....	64
4.2.2. Organizasyon Koordinatörleri.....	67
4.2.3. Kriz Merkezleri ve Alt Birimler.....	69
4.3. İl Emniyet Müdürlüğü Bünyesinde Etkin Yardım Dağıtım Organizasyonu Oluşturma Olanakları.....	71
4.3.1. İl Emniyet Müdürlükleri ve Yapısal Analizi.....	73
4.3.2. Uygulama.....	76
SONUÇLAR VE ÖNERİLER.....	82
KAYNAKLAR.....	88
ÖZGEÇMİŞ.....	90

ŞEKİLLER DİZİNİ

.....

Şekil 2.1. Depreme neden olan yer kabuğu hareketi.....6

Şekil 2.2. Deprem nedeniyle yer kabuğundaki titreşim şekilleri.....6

.....

.....

TABLÖLAR DİZİNİ

.....

Tablo 2.1. 17 Ağustos 1999 Marmara Depremi nedeniyle bölgede yapılarda meydana gelen hasar miktarı ve hasarlı bina sayısı.....19

Tablo 2. 2.17 Ağustos 1999 Marmara Depremi nedeniyle bölgede yapılarda meydana gelen hasar miktarı ve hasarlı bina sayısı.....19

Tablo 2. 3. İller itibariyle deprem nedeniyle yapılan harcama miktarı.....22

Tablo 2.4. Marmara Depremi nedeniyle yapılan harcamalar.....23

.....

Tablo 4.1. Emniyet Teşkilatı rütbe, meslek dereceleri ve görev ünvanları.....75

Tablo 4.2. İl Emniyet Müdürlükleri yönelimli yönetsel model şeması.....81

1. GİRİŞ

17 Ağustos 1999 Marmara Depremi sonrası meydana gelen zararlar ve kayıplar toplumumuzda büyük üzüntülere neden olmuştur. Bu deprem sonunda bölge genelinde 16.984 insanımız yaşamını yitirmiş, 23.781 insanımız yaralanmış, 211.376 bina hasar görmüş¹ ve çok büyük ekonomik kayıplar ve çevresel zararlar meydana gelmiştir. Depremin etkin olduğu alanın yalnızca bir il sınırları içerisinde kalmayıp, Kocaeli, Sakarya, Bolu, Yalova, Düzce'den Eskişehir'e kadar birçok ile yayılması, illerde ve valiliklerde mevcut (il sınırları içerisinde yetkili) afet ve kriz yönetim merkezlerinin zayıf kalmasına neden olmuştur. 17 Ağustos 1999 Marmara Depremi iki önemli nedenle İl Kriz Merkezlerini yetersiz kılmıştır. Birinci neden, olası kriz planlarının il düzeyinde ve tek bir il'e bağımlı olmasına karşın bu deprem beş (5) il sınırları içerisinde büyük kayıplara neden olmuştur, ikincisi ise kriz merkezlerinde ve yardım dağıtım organizasyonlarında görev alacak personelin bu krizden etkilenerek iş göremez duruma gelebileceğinin dikkate alınmamasıdır.

Deprem nedeniyle oluşan durum düşünüldüğünde, binlerce yaralının kurtarılması, tedavi edilmesi, sağ olarak kurtarılanların beslenme ve barınma ihtiyaçlarının karşılanması ve yönlendirilmesi gibi çok sayıda iş ortaya çıkmıştır. İlk anda kamusal yardım olanaklarının aciz kaldığı kamuoyunda devamlı gündeme gelmiş olmakla birlikte, sivil toplum örgütlerinin ve vatandaşların yaptığı yardımların etkin olarak amacına ulaşmadığı görülmüştür. Deprem sonrası yazılı ve görsel medyada, kullanılmayan ekmeklerin oluşturduğu yığınlar, yardımların yağmalanması ve

¹ www.abk.gov.tr/, günlük istatistikler, 26.02.2000

kullanılmayan ekmeklerin oluşturduğu yığınlar, yardımların yağmalanması ve yardım malzemelerinin stoklanması haberlere konu teşkil etmiştir. Bu ortamda Yardım Dağıtım Organizasyonunun yönetsel bakımdan incelenip (analiz edilip) hata ve engellerin kaldırılarak aksaklıkların giderilmesi ve kayıpların azaltılması hedefine katkıda bulunma amacı güdülmüştür.

Depremi neden olduğu zararların azaltılması bakımından yürütülebilecek faaliyetler her ferdi hakkı ve sorumluluğu olmalıdır. Çünkü sonuçları toplumun tüm kesimlerini etkilemektedir. İmar faaliyetlerinden gayrimenkul yatırımlarına, sigortadan eğitime kadar birçok faaliyet deprem sonrası meydana gelebilecek zararların miktarını etkilemektedir.

Deprem ortamı yönetsel anlamda incelendiğinde, ortamın belirsizliği ve kaynakların yetersizliği, acil ve geniş müdahale gerekliliği gibi nedenlerle kriz yönetimini gerekli kılmaktadır. Özet olarak hedefleri vurgulanan çalışma, dört bölüme ayrılmıştır.

Birinci bölümde, çalışma hakkında genel bilgilere yer verilmiştir.

İkinci bölümde, deprem kavramı ve neden olduğu tahribatlar ortaya konularak deprem sonrası durum incelenmiştir.

Üçüncü bölümde, deprem sonrası yardım dağıtımına yönelik organizasyon sorunları ortaya konmuştur.

Dördüncü bölümde, deprem sonrası etkin yardım dağıtım organizasyonu oluşturma olanakları ve İl Emniyet Müdürlükleri bünyesinde etkin yardım dağıtım

organizasyonunun geliştirilmesi

BÖLÜM 2. KAVRAMSAL TEMELLER

2.1 DEPREM KAVRAMI

Deprem kavramı Büyük Larousse Ansiklopedisinde şöyle tanımlanmaktadır²:

“(Eski Türkçe – tepremek, kımıldamaktan deprem halini almıştır.) Yerkabuğunun belli bir derinliğinde, bir dış merkezden başlayarak oluşan ani devinim ya da sarsıntı.”

Diğer bir ansiklopedi(Grolier 1993)’de ise şöyle tanımlanmıştır³:

Deprem; doğal olarak oluşan, yerkabuğunun içindeki kayaçların kırılması ya da kayması sonunda ortaya çıkan yer sarsıntısıdır.

Deprem başka bir kaynakta “Yerin, yüzeyin altındaki kayaların ani hareketi sonucunda silkinmesidir” şeklinde tanımlanmıştır.⁴

Depremle ilgili genel bilgilerin verilmesi deprem olayını tanıma ve ne tür bir sorunla karşı karşıya kalındığını, ne sıklıkla deprem sorunuyla karşılaşılabilceği ve ne kadar deprem riski bulunduğunu anlamada yardımcı olacaktır.

Yer yüzünde her yıl kaydedilen 6.000 depremden 5.500’ü ya çok küçüktür ya da doğrudan hissedilmeyecek kadar insanların oturduğu yerlerden uzaktır. 450’si hissedilmekte, ama yıkıma neden olmamakta, 35’iyse yalnızca küçük zararlara yol açmaktadır. Buna karşılık geriye kalan 15’i konutlar, büyük yapılar vb.’nin büyük

² Büyük Larousse Ansiklopedisi, 1986. Librairie Larousse, C.4, s.764

³ Grolier International Americana Encyclopedia, Media A.Ş. 1993,C.4, s.4

⁴ Bora Uluç, “Terimler Sözlüğü”, Kocaeli Baro Dergisi, S.2(Ocak-Şubat, 1999), s.9

ölçüde yıkılmasına yol açmalarının yanı sıra, çok sayıda insanın ölmesine ve yaralanmasına neden olmaktadır.⁵

Bir depremin büyüklüğü, kırılmanın, yani oluşan kırığın (yada fay) boyutları ile bu kırığın üstünde gerçekleşen kayma ya da yer değiştirmenin toplam miktarı belirler. Kırık yüzeyi ve kayma ne kadar büyük olursa, deprem sırasında serbest kalan enerji de o kadar büyük olur. Bu enerji, kırığın yanındaki kayacın biçimini değiştirmesinin yanı sıra, deprem sırasında ortaya çıkan sarsıntıları ve yer içinde yayılan çeşitli deprem dalgalarını üretir. Küçük depremler, yalnızca on-onbeş ya da yüz-ikiyüz metrelik kırıklar üstünde birkaç santimetrelilik kaymalar sonucu oluşurken, büyük bir deprem yüzlerce kilometre uzunluğunda bir kırık üstündeki kaymanın sonucu olabilir.

Depremin oluştuğu yerdeki sarsılma, yalnızca kırığın ayrışması süresince sürer (bu, saniyelerle ya da dakikalarla ölçülen bir süredir). Kırılmanın doğurduğu deprem dalgaları, kırığın üstündeki hareketin durmasından sonra da yayılmayı sürdürür ve 20 dakika içinde yerküreye yayılırlar. Bu titreşimler, yalnızca kırığın hemen yakınında, depremin dış merkezinde yıkıma yol açabilecek kadar şiddetlidirler.

Deprem dalgaları, bir depremin dış merkezinin çok uzaklarında da belirlenebildiklerinden, deprem araştırmaları bakımından çok yararlıdırlar. Deprem dalgalarını kaydeden aletlere depremyazarlar, depremin oluştuğu yerde ölçüm yapma olanağı bulunmayan bölgeler(sözelimi, okyanus tabanları) de dahil, yerkürenin çok geniş kesimleri üstünde depremlerin etkinliğini izleyebilirler. Aygıtı ulaşan P ve S (ileri ki bölümlerde anlatılacak) dalgalarının kaydı, kırığın dış merkezini ve yönünü belirlemede kullanılabilir.⁶

Deprem bilimciler, depremlerin büyüklüğünü sınıflandırmada çeşitli yöntemlerden yararlanırlar. Bunlardan biri depremi şiddetine göre derecelendirme yöntemi, depremin insanlar üstündeki etkisini ön plana alarak, konutlarda ve öbür yapılarda yol açtığı zarar miktarını sınıflandırmayla belirler. Değiştirilmiş Mercalli ölçeği, bu konuda en yaygın ölçüm yöntemidir. Depremleri, belli belirsiz hissedilen I şiddetinden, her şeyin bütünüyle yıkıma uğradığı XII şiddetine kadar basamaklara ayırır. Depremlerin neden olduğu yıkım, depremin serbest bıraktığı toplam enerjinin yanı sıra, yapı sanayisinde uygulanan tekniklere, temelin atıldığı toprak koşullarına

⁵ Grolier, A.g.e., s.4

⁶ A.g.e., s.4

ve dışmerkez yöresinde oturan nüfusa da bağlıdır; bu nedenle, deprem süreçlerini kendilerinin incelenmesinde, genellikle şiddet ölçümleri kullanılmaz. Daha dikkatli bir denetim altında yapılan ölçümlere dayanan başka ölçekler kullanılır. Bunların en çok bilineni, depremden yayılan deprem dalgalarının(sismik dalgalar) genliğine dayanan Richter ölçeğidir(1935). IX ya da X Mercalli şiddetindeki yıkıcı depremler, genellikle, Richter ölçeğindeki 6,5'tan büyük depremlere karşılık gelmektedir.⁷

2.2 DEPREMLERİN OLUŞU

Depremlerin doğal bir olay olduğunu ve arkasında sihirli ve gizli güçlerin olmadığını göstermek için depremlerin nasıl oluştuğunu incelemek yerinde olacaktır. Depremler yer kabuğunun hareketi ve bu harekete bağlı oluşan enerji sonucu meydana gelen yer sarsıntılarıdır.

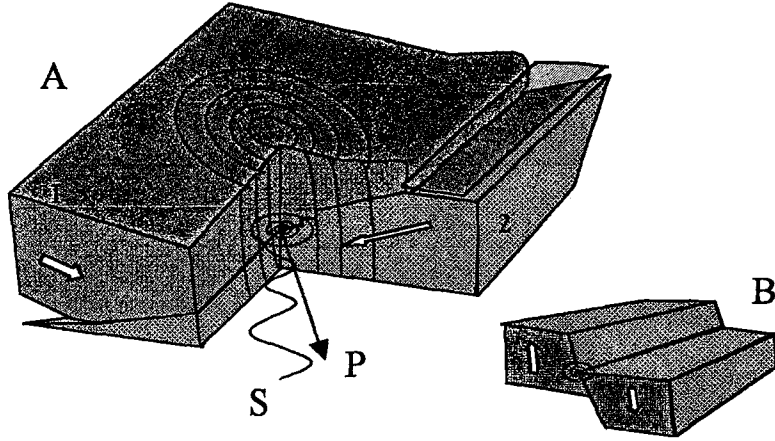
Depremlerin oluş nedenleri şu şekilde ifade edilmektedir:

Depremler olağandışı olgular değildir; her zaman rastlanan, Yer'in içindeki maddenin ağır, ama sürekli hareketini yansıtan olaylardır. Aşağı yukarı bütün depremler, Yer yüzeyinin yakınındaki; taşküre(ya da litosfer) adı verilen, kalınlığı 100m'yi bulan oldukça gevrek kabukta gerçekleşir. Taşküre, birbirinden bağımsız hareket eden, durmadan birbirine çarpan ve sürtünerek geçen 12-15 katı dilim (ya da levha) biçiminde parçalanmıştır. Depremler en büyük sıklıkla bu dilimlerin sınır bölümlerinde görülür. Bu şiddetli deprem kuşakları ya da bölgeleri, dilimlerin nispeten hareketsiz orta bölümleriyle –okyanus tabanları ve kıta sahanlıkları-birbirlerinden ayrılırlar. Söz konusu bölümlerden Büyük Okyanus dilimi sınır bölümü, dünyanın büyük depremlerinin yaklaşık yarısının kaynaklandığı yerdir. Büyük Okyanus'un çerçevesinde 40 000 km boyunca uzanan bu dilim sınırı, Japonya ve Kuzey Amerika'nın batı kıyısı gibi yoğun nüfuslu bölgeleri içine alır.⁸

(A) Büyük depremler, bir taşküre diliminin (1), öbürünü (2)apansızın geçmesi somucunda ortaya çıkarlar. Gerilim kayaların kırılma direncini aştığında,kayma ve şiddetli sarsıntı dalgaları oluşur. Titreşimlerin doğduğu yere dışmerkez (ya da Episantr) verilir. Birincil (P) ve ikincil (S) dalgalar yüzeyin altında, daha uzun ve daha yavaş dalgalarsa yüzeyde hareket ederler. Kayaç katlarının birbiri üstüne bindiği yerel kırıklar (B), küçük depremlere neden olabilir.

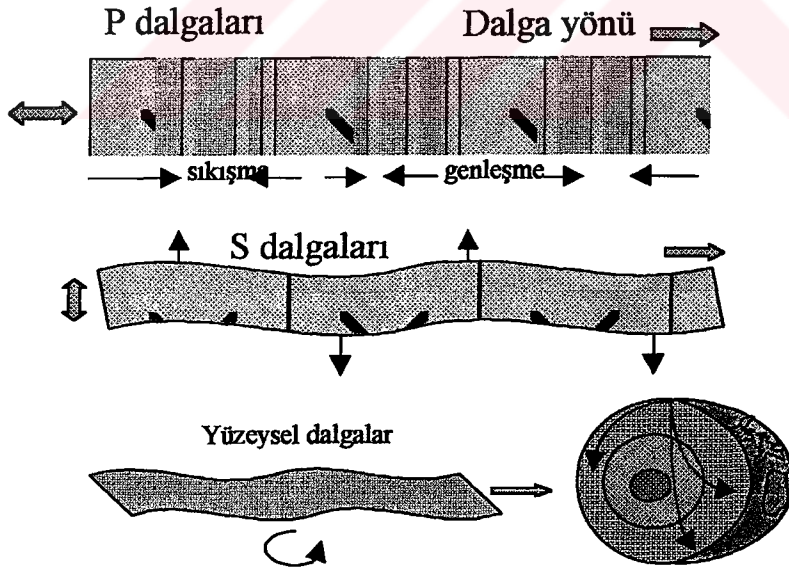
⁷A.g.e., s.4

⁸ A.g.e., s.5

Şekil 2.1. Depremlere neden olan yer kabuğu hareketi⁹

Depremler genellikle üç dalga tipi doğurur: P dalgaları ya da birincil dalgalar (A), S dalgaları ya da ikincil dalgalar (B), yüzeysel dalgalar (C). P dalgaları içinde yol aldıkları madde parçacıkları, dalganın hareketi yönünde bir sarmal yay gibi ileri-geri hareket ederler. S dalgaları, bu parçacıkların, dalga hareketine dik açılarda titreşen bir yay gibi salınmalarına yol açar. P ve S dalgaları yüzeye ulaştıklarında, yatay olarak hareket eden L dalgalarına (1) ya da elips biçimi yörüngelerde titreşen Rayleigh dalgalarına (2) dönüşür. Bu üç temel dalga tipi, çok ayrı yollar (D) izlerler.¹⁰

Şekil 2.2. Deprem nedeniyle yer kabuğundaki titreşim şekilleri.¹¹

⁹ A.g.e., s.5

¹⁰ A.g.e., s.5

¹¹ A.g.e., s.6

Yer'in iç kesimindeki ısı ve yüksek basınç, maddenin düzgün ve esnek biçimde akmasını sağlar, buna karşılık, taşküre de (Litosfer) dilimlerin hareketi gelişi güzel sıçramalar biçiminde ortaya çıkar. Yıllarca süren bir dönem boyunca dilimlerin içinde biriken büyük gerilimler kayacın direnme gücünü aşınca, apansızın serbest kalırlar. Dilim sınır bölümlerinin biçimi, komşu dilimlerin nispi hızları ve kayacın tipi, topluca belirli bir bölgedeki depremlerin niteliğini etkilerler. Komşu iki dilim arasındaki nispi hız, birbirine yaklaşan dilim sınır bölümlerinde en yüksek dereceye erişir. Dilimlerin bu çarpışma yerlerinde gelişen itme kırıkları nispeten kalın olan taşkürenin içine çok düşük eğim açılarıyla giderek çok geniş yüzeyli bir kırık düzleminin bir araya gelmesi çok büyük depremlerle sonuçlanır. Birbirine doğru yaklaşan sınır bölümleri dünyanın en büyük (çoğu 8,5 Richter ölçeğinden yüksek) depremlerinin olduğu yerlerdir. Nispi dilim hızları yanal dilim sınırları bölgelerinde de yüksektir. Bölgelerde komşu dilimler birbirlerine sürterek geçerler, ama bu sınır bölgelerinde oluşan doğrultu atımlı (ya da yanal atımlı) kırıklar dikeydir, taşkürenin içine kısa mesafeden girerler. Bu bölgelerde de büyük depremler görülürse de şiddetleri genellikle 7,5 Richter ölçeğini geçmez. Birbirinden uzaklaşan sınır bölümlerindenise, nispeten küçük depremler kaynaklanır. Bu birbirine eklenerek büyüyen dilim kuşakları boyunca yeni oluşmuş taşküre, nispeten sıcak ve incedir; yalnızca küçük kırıkların oluşmasına olanak verir.

Doğrudan yanal sınır bölümlerindeki kırıkların tersine, yeni oluşmuş dilim maddesinin yerçekimsel yerleşmesi tarafından itilen bu kırıkların, 6.0 Richter ölçeğini aşan depremlere yol açmalarına az rastlanır. Dilim sınır bölümleri, aynı zamanda da dünya yanardağlarının çoğunun buldukları yerdir; yani depremler ile yanardağlar, sözgelimi Büyük Okyanus "ateş Çemberi'nde olduğu gibi, aynı bölgelerde görülür. Bununla birlikte, ortaya çıkmalarına yolaçan güçler, birbirinden farklıdır ve dolaylı olarak birbirleriyle ilgilidir. Büyük depremler ile yanardağ patlamalarının birlikte görülmesine çok ender rastlanır; bununla birlikte püskürme halindeki bir yanardağın içindeki magmanın hareketi, kırıklara ve küçük depremlere yol açabilir.

Depremlerin büyük ve küçük yapıda olmasının nedenleri ise şunlardır¹²:

Son yıllarda depremi oluşturan etkenler ve oluş nedenleri üzerinde oldukça önemli buluşlar yapılmıştır. Bugün jeofizik ve özellikle jeolojinin tektonik konusu ile

¹² Muammer Dizer, Deprem, Kandilli Rasathanesi Yayınları, İstanbul, 1991, s.11

uğraşan bilim adamları depremin üç olayın sonucu olduğunda fikir birliği halindedir. Onlara göre depremler, yer altı çukurlarının çökmesi, volkan faaliyetleri ve yer kabuğunun tektonik hareketleri sonucu meydana gelir. Bu nedenle depremler, her zaman yer altı jeolojik çukurlarının çökebileceği bölgelerde, volkan faaliyeti olan yerlerde ve levha hareketlerinin meydana geldiği bölgelerde beklenebilir. Yeraltı çukurlarının çökmesi ile meydana gelen depremlerde, çok küçük enerjinin açığa çıkması nedeni ile sarsıntı ufak alanlarda hissedilebilir ve son derece az hasar yaparlar. Bu depremler, yer altı sularının, karstik bölgelerde yaptıkları aşındırmalar sonucu oluşan boşlukların ve jeolojik mağaraların bulunduğu bölgelerde, aşırı üretim yapan ve gerekli teknik önlemlerin alınmadığı maden ve petrol alanlarında beklenebilir. Nitekim bu tip depremler Keban Barajı dolarken kaydedilmiştir. Volkan faaliyeti sonucu oluşan depremler, çöküntü depremlerine nazaran daha şiddetlidir. Bununla beraber tarihte volkan faaliyetleri sonucu ortadan kalkmış pekçok şehir ve uygarlık vardır. Eflatun'un "Dialoglar"ında anlatılan efsanevi Atlantis Kıtasının yok oluşu, Ege Denizinde meydana gelen bir volkan patlamasıyla açıklanmaktadır.

2.3 DEPREMLERİN MEYDANA GETİRDİĞİ ZARARLARIN NİTELİĞİNİN VE NİCELİĞİNİN ÇOK BOYUTLU GEREKÇELERİ

Depremler en başta insanların ölmesine, yolların, barajların, köprülerin tahrib olmasına kadar bir çok değer üzerinde olumsuz etkilere neden olurlar. Depremlerin meydana getirdiği zararlar kader midir, azaltılabilir mi, azaltılabiliyorsa nasıl azaltılabilir? Bu sorular ancak depremin meydana getirdiği tahribatın çok boyutlu gerekçelerini ortaya koymakla açıklanabilir.

Depremlerin meydana getirdiği tahribatın, özellikle insanların hayatını kaybetmesiyle sonuçlanan etkilerin nedenleri ise şunlardır.¹³

Depremler, en öldürücü doğal yıkımlardır. XX. yy'da depremlerden yılda ortalama 20.000 kişi ölmüştür. Ölümlerin çoğu evler, köprüler, vb. yapıların yıkılması sonucunda olmaktadır. Bir kırık boyunca yer alan yapılar yıkılabilirlerse de, yıkımların çoğuna (yalnızca, gerçek kırık bölgesinden uzaktaki yapıların çökmesine) sarsıntının yol açar. Bu sarsıntının gücünün, depremin sürdüğü birkaç saniye içinde yer çekiminin gücüne yaklaştığı belirlenmiştir.

¹³ Grolier, A.g.e., s.5

Depremler toprak kaymaları, yangınlar ve barajların çökmesi aracılığıyla da dolaylı yıkıma neden olurlar. Depremi izleyen kargaşa, besin ve su dağıtım sistemleri ile sağlık sistemlerinin bozulmasına yol açarak, açlığa ve hastalıkların yayılmasına neden olabilir. Okyanusun altında yada yakınlarında ortaya çıkan depremler de, med dalgaların, daha doğru deyişle Tsunamileri (yani denizdeki deprem dalgalarını) doğurur. Yükseklikleri 15m'yi bulabilen dalgalar, okyanusu birkaç saatte aşarak, depremin olduğu yerden çok uzaklardaki kıyılarda büyük yıkımlara neden olurlar.

Şiddetli toprak devinimleri; yapıların yıkılması, baraj çökmesi sonucu su taşkınları, yangın, can kaybı vb. Bu etkiler, bazen iyi belirlenen aşağıdaki etkenlere ve koşullara göre büyük ölçüde değişir; toprak altının yapısı ve dayanımı yapıların türü, ortalama nüfus yoğunluğu, depremin ortaya çıktığı yerel saat ve halkın alışkanlıkları. Bütün bu nedenlerle, şiddetleri birbirine yakın depremler çok farklı kayıplara yol açabilir.¹⁴

Depremin neden olduğu yıkım birden çok nedene bağlıdır. Depremin neden olduğu tahribatla ilgili, depremin serbest bıraktığı toplam enerjinin yanı sıra, yapı sanayisinde uygulanan tekniklere, temelin atıldığı toprak koşullarına ve dış merkez yöresinde oturan nüfusa da bağlıdır.

Depremin meydana getirdiği tahribatın niteliğini ve niceliğini o bölgede yaşayan halkın alışkanlıkları, kültürü ve yaşantı biçiminden günün hangi saati olduğu, yerleşim bölgesinin yakınında baraj, büyük sanayi tesisi bulunup bulunmadığına ve fay hattına olan yakınlığına ve yapıların depreme dayanıklı olup olmadıklarına kadar bir çok unsur etkilidir. Sosyolojik açıdan bakıldığında; insanların ekonomik güçleri, kültürel yapıları, yaşayış biçimleri, iklim koşulları, günün hangi saati olduğu gibi unsurlar aynı şartlar altında farklı sonuçların doğmasına neden olacaktır. İnsanların topluca bulunabileceği alışveriş merkezleri, tiyatro sinema gibi eğlence merkezleri yada dini tören ve ibadetlerin yapıldığı yerlerin deprem nedeniyle yıkılması sonucu insanların alışkanlıklarına bağlı olarak belirtilen yerlerin kalabalık olmasıyla meydana gelebilecek kayıp niteliğini ve niceliğini etkileyecektir.

Depremin neden olduğu tahribatın çok boyutlu gerekçeleri üç ayrı başlık altında incelenecektir:

- 1) Yapım Teknolojisi Bakımından İnceleme
- 2) Jeolojik Açıdan İnceleme
- 3) Sosyolojik Açıdan İnceleme

¹⁴ Larousse, A.g.e., s.765

2.3.1. Yapım Teknolojisi Açısından İnceleme

Deprem nedeniyle hayatını kaybeden insanlara bakıldığında ya da örnek olaylar incelendiğinde; insanların bir çoğunun hayatını enkaz haline gelen binaların altında kalarak kaybettikleri görülmektedir. Bu da, yapı teknolojisinin ve özelliklerinin deprem nedeniyle meydana gelen can kayıplarının niceliğindeki önemini ortaya koymaktadır.

Bir yapının deprem hasarını değerlendirirken, hasarı “Beklenen Düzeyde” ve “Beklenen Düzeyin” üzerinde hasar olarak ayırmakta yarar vardır. Çünkü depreme dayanıklı yapı kavramına göre yapılarda depremin şiddetine göre bir miktar hasarın oluşması beklenmektedir.¹⁵

Betonarme Yapıda Beklenen Düzeyde Hasar

- Depreme dayanıklı yapı kavramına göre bir yapı ekonomik ömrü içerisinde olabilecek “hafif” şiddetlerdeki depremlerde hiçbir hasar görmemelidir.
- Yine bu süre içinde olabilecek “orta” şiddetli depremlerde yapının taşıyıcı olmayan bölümleri hasar görebilir. Taşıyıcı bölümlerinde de hafif çatlaklar olabilir.
- Yapının ekonomik ömrü içinde en çok bir kez olabilecek “en şiddetli” depremde, yapının taşıyıcı bölümleri de onarılamayacak derecede hasar görebilir, ancak yapı yıkılmamalı ve can kaybı olmamalıdır.

Beklenen Düzeyin Üzerinde Hasar

Bu düzeyde hasar yapının depreme karşı yeterli dayanımının olmamasının sonucudur. Yukarıda tanımlanan her şiddette beklenen hasarın üzerinde olmuş hasar, bu tanıma giren beklenen düzeyin üzerinde hasar olarak nitelenebilir. Eğer IV şiddetindeki bir depremde taşıyıcı sistemde mafsallaşma olmuş ise bu beklenen düzeyin üzerinde bir hasardır. Çünkü bu tür hasarın en azından VII-IX şiddetindeki bir depremde olması beklenmektedir. Beklenen düzeyin üzerindeki hasarın nedenleri çoğunlukla tasarım ve yapım sırasında ihmal, kusur ve hatalar olabileceği gibi depreme dayanıklı yapı felsefesinin bazı kabullerinin doğurduğu sonuçlar ve

¹⁵ Nejat Bayülke, Dep.Has.Gör. Yapıların Onarım ve Güçlendirilmesi, 4.Baskı, İzmir, 1999, s.69

bölgenin deprem tehlikesinin yeterince doğru olarak belirlenmemiş olması da olabilir. Beklenen düzeyin üzerindeki hasarın nedenleri aşağıdaki gibi sıralanabilir;¹⁶

- Yapı depremin odak noktasına çok yakın olabilir.
- Deprem beklenenden daha şiddetli olabilir.
- Yapı, Depreme Dayanıklı Yapı Yönetmeliği, Diğer Yapı Yönetmelik ve Standartlarına uyulmadan yapılmıştır.
- Yapı Deprem Yönetmeliğinin hiç olmadığı bir dönemde ya da yeterli Deprem Güvenliği sağlanmayan eski tarihli bir Yönetmeliğe göre yapılmıştır.

Yapılarda tasarım sırasında yapılan yanlışlar şöyle sıralanabilir.¹⁷

- Deprem hesabının hiç yapılmamış olmaması.
- Yapının taşıyıcı sistemi ile taşıyıcı olmayan bölme duvar gibi elemanlarının dengesiz yerleştirilmesinde ortaya çıkabilecek burulma etkilerinin dikkate alınmamış olması.
- Yapının deprem hesabında seçilen deprem kuvvetlerinin gerektiğinden küçük alınmış olması.

Yapım Sırasında Yapılan Yanlışlar Şöyle Sıralanabilir.¹⁸

- Çok kötü kaliteli ve projede öngörülenden düşük dayanımlı beton yapımı ve donatının standartların altında bir dayanımda oluşu; depremde enkaz durumuna gelmiş yada çok ağır hasar görmüş betonarme yapılarda hasarın birinci nedeni beton dayanımının çok düşük olmasıdır.

- Donatı ayrıntılarına uyulmaması:

1992 Erzincan depreminden sonra hasar gören bazı yapılarda yapılan incelemelerde pek çok yapıda beton dayanımlarının projede ön görülen dayanımların çok altında olduğu ve projedeki donatıların ise %25 ile %50 arasında değişen miktarlarda az konulduğu gözlenmiştir.

Betonarme yapılarda depremden oluşan hasarın nedenleri şunlardır.¹⁹

¹⁶ A.g.e., s.70

¹⁷ A.g.e., s.70

¹⁸ A.g.e., s.71

¹⁹ TÜBİTAK-İMO, Betonarme Binaların Onarım ve Güçlendirilmesi, 1999, s.13-14

Ülkemizde son otuz yılda, özellikle son on yılda betonarme binalarda gözlenen yapısal hasarın çok büyük bir çoğunluğu aşağıdaki üç nedenden kaynaklanmaktadır.

a)Depreme uygun olmayan mimari tasarım ve depreme uygun olmayan veya zayıflıklar içeren taşıyıcı sistemler.

b)Donatı detayının yetersiz veya hatalı olması

c)Yapım Hataları: Beton kalitesinin düşük olması nedeniyle dayanım düşük çıkmakta betonun kenetlenme özelliği kaybolmaktadır. Donatıdan kaynaklanan sorunlar genelde yapım aşamasında oluşmaktadır.

2.3.2. Jeolojik Açıdan İnceleme

Depremlerin neden olduğu tahribatlar zemin koşullarının durumuna göre farklılık göstermektedir. Zemin koşulları ve muhtemel deprem senaryolarının belirlenmesi konusunda ilgili faaliyetler, bilim adamlarının çalışmalarına konu olmuştur.

Son Marmara depreminde (a-Depreme uygun olmayan mimari tasarım ve depreme uygun olmayan veya zayıflıklar içeren taşıyıcı sistemler, b-Donatı detayının yetersiz veya hatalı olması, c-Yapım hataları) bu üç önemli nedene bir önemli neden daha eklenmiştir. Zeminden kaynaklanan sorunlar. Bilindiği gibi özellikle Adapazarı'nda sivilaşma nedeniyle bazı binalarda önemli oturmalar dönmeler ve göçmeler olmuştur.²⁰ İfadesiyle zemin yapısının deprem hasarındaki etkinliği bir kez daha dile getirilmiştir.

Zemin Sorunları

Deprem hareketinin yarattığı tekrarlı yüklenmeler zeminlerde boşluk suyu basınçlarının yükselmesine neden olmaktadır. Boşluk suyu basınçlarındaki bu artış Normal Konsolide (nispeten yumuşak) kayma dayanımında önemli ölçüde bir azalma ve yumuşamaya neden olmakta ve zeminin gerek kısa gerekse de uzun sürede taşıma gücü kaybına neden olmaktadır.

Boşluk suyu basınçlarının artması suyu dolgun siltli kumlu zemin tabakalarında daha etkin rol oynamaktadır. Deprem ivmesine zemin türü ve sıklığına , zeminin yüzeyden derinliğine, yer altı suyu tablasına bağlı olarak oluşan dinamik boşluk suyu basınçları zemindeki efektif gerilmeleri sıfır değerine kadar indirgeyebilmekte ve sonuçta

²⁰ A.g.e., s.14

zemin mukavemetini tamamen kaybederek sıvı gibi davranmaktadır. Yatay zemin tabakalarında yer alan kumlu zeminlerin sıvılaşması sonucu binalar zemin içine batmakta, dönmekte, aşırı oturmalar meydana gelebilmekte veya zemin içine gömülü yapılar zemin yüzüne çıkabilmektedir. Genellikle zemin yüzeyinden 10-15 m derinliklerde yer alan su tablası altındaki gevşek siltli kum ve kumlar yüksek oranda sıvılaşma potansiyeline sahiptir.²¹

Marmara 1999 depreminde yerleşim bölgelerinin çoğunlukla yumuşak gevşek silt ve kumların olduğu akarsu sedimanları üzerinde yer alması nedeniyle, yoğun olarak sıvılaşma problemi yaşanmıştır. Sıvılaşma potansiyeline karşı alınacak önlemler kapsamında, sıvılaşma bölgesini geçen derin temeller veya çeşitli zemin iyileştirme yöntemleri söz konusudur.²²

Konu jeoloji bilimi açısından incelendiğinde o bölgenin zemin yapısı ve daha önce o bölgede meydana gelen depremlerin şiddetleri göz önünde bulundurularak yerleşim planları yapılması ve yapı tasarımı uygulanması gerekliliği ortaya çıkmaktadır. Prof. Dr. Ahmet Mete IŞIKARA “depremlerin insanların can kaybına ve yaralanmalarına neden olmadığını yıkılan yapıların ve panik ortamının insanların yaralanmasına ve can kaybına neden olduğunu“ beyan etmektedir.²³

1999 Marmara Depreminde zayıf zemin diye tabir edilen ve sulu ve kumlu bir yapıya sahip olan Yahya Kaptan Bölgesindeki yapıların depremden hiç zarar görmemesi veya çok az zarar görmesini ise TUTKUN(1999) şu şekilde ifade etmiştir²⁴: “Aktif yüzey kırığının tam üzerinde yer alarak kesilen yapıların tümünün yıkıldığı saptanmıştır. Dolayısıyla bundan sonra bu kırığın üzerinde hiçbir şekilde bina yapılmamalıdır. Yüzey kırığı dışında olup ta yıkılan binaların yıkılma nedenleri şunlardır;

- Sağlam kaya üzerinde bulunan binalar hasar görmemiş zayıf zemin olarak nitelendirilebilecek kumlu sulu zeminlerde oturan binalar ya tamamen yıkılmış ya da kısmen hasar görmüştür.
- Hangi tür zeminde olursa olsun depreme dayanıklı malzeme ve inşaat projesi uygulanan binalar deprem sonrasında ayakta kalmıştır. Buna örnek olarak Mühendislik jeolojisi ve zemin mekaniği bakımından en kötü zemin

²¹ A.g.e., s.15

²² A.g.e., s.15

²³ Ahmet Mete Işıkara, Kanal D, Ana Haber Bülteni, saat.20.30,11.11.1999

²⁴ S.Zeki Tutkun, Kocaeli Üniversitesi Deprem Raporu, Kocaeli, 26.08.1999, s.2

sınıflamasına giren Yahya Kaptan Toplu Konut alanındaki binalar depremi sıfır zararla atlatabilmişlerdir.”

Deprem olayına farklı bir açıdan bakacak olursak, depremin büyüklüğü ve yeri deprem hasarları açısından en önemli etkenlerin başında gelir. Beklenen(olası) depremin büyüklüğünün en az bu güne değin oluşmuş en büyük deprem kadar olacağı kabul edilirse, deprem felaketinin boyutları çok daha büyük bir önem kazanacaktır.²⁵

Depremin meydana getirdiği tahribatın gerekçeleri ile ilgili; jeoloji bilimi konusuna giren araştırma ve çalışmalar depremle gelen kayıpların kader olmadığı, alınacak tedbirlerle bunun önüne geçilebileceği gerçeğini gözler önüne sermektedir.

2.3.3 Sosyolojik Açıdan İnceleme

Depremlerin meydana getirdiği tahribatın sosyolojik gerekçeleri ise o bölgede yaşayan insanların; deprem anında buldukları yer ve meşguliyetleri ilgili ve daha çok sosyal yaşantılarının deprem sonrası meydana gelen hasarın niceliği üzerinde oynadığı rolle ilgilidir.

İnsanların toplu olarak bulunduğu sinema, tiyatro gibi sosyal faaliyet merkezleri ile tatilde bulunup bulunmadıkları, mesken tercihlerini apartman yada müstakil ev üzerinde kullanmaları, öğrencilerin yurtlarında toplu halde bulunmasından, tatilde olmalarına kadar bir çok etken olası bir depremde ağır hasar gören bu yapılar nedeniyle meydana gelebilecek can kayıplarını ve maddi kayıpların miktarını değiştirecektir.

Depremin meydana geldiği mevsimin yaz olması nedeniyle tatilde bulunan bir çok insan, can kaybına uğramadan sadece maddi kayıplarla deprem zararını atlattır. Bunun gibi birçok sosyal alışkanlık ve faaliyet deprem nedeniyle meydana gelen can kayıplarının ve maddi kayıpların miktarında etkili olmuştur.

Özellikle tesadüf olarak görülen ve deprem nedeniyle meydana gelen zararların nitelik ve niceliğini etkileyen unsurların bir çoğu örneğin günün hangi saati olduğu, yılın hangi mevsimi ve hangi ayı olduğu gibi, bu konuyla ilgilidir.

²⁵ Tuncay Taymaz, “Kara Bitti”, *Bilim ve Teknik*, S.385(Aralık, 1999), s.30

2.4 DEPREMİN MEYDANA GETİRDİĞİ TAHRİBATLAR

Deprem meydana geldiği bölgede çeşitli tahribatları oluşturmaktadır. İnsanın doğrudan fizyolojik yapısıyla ilgili tahribatların yanında yaşadığı doğal çevreyle ilgili tahribatlar ve sosyal hayatla ilgili tahribatlarda oluşmaktadır.

Son Marmara(17 Ağustos 1999) Depremi gösterdi ki geleceği öngörüp tedbir almamak ve felaketler karşısında hazırlıksız bulunmak çok büyük kayıplara neden olmaktadır.

Depremler doğanın dengesini olumsuz etkilemekte, bir çok değerini yitip gitmesine neden olmakta ve insanların ruh aleminde derin izler bırakmakta ve yaşam biçimi ile alışkanlıkları üzerinde etkili olmaktadır.

Depremler; toprak kaymaları, yangınlar ve barajların çökmesi aracılığıyla da dolaylı yıkıma neden olurlar. Depremi izleyen kargaşa, besin ve su dağıtım sistemleri ile sağlık sistemlerinin bozulmasına yol açarak açlığa ve hastalıkların yayılmasına neden olabilir. Okyanusun altında yada yakınlarında ortaya çıkan depremlerde, med dalgaların daha doğru deyimıyla tsunamileri(denizdeki deprem dalgaları) doğurur. Yükseklikleri 15 metreyi bulabilen dalgalar, okyanusu birkaç saatte aşarak depremin olduğu yerden çok uzaktaki kıyılarda büyük yıkımlara neden olurlar. Depremler, en öldürücü doğal yıkımlardır. XX. yy'da depremlerden yılda ortalama 20.000 kişi ölmüştür. Ölümün çoğu evler, köprüler, vb. yapıların yıkılması sonucunda olmaktadır. Bir kırık boyunca yer alan yapılar yıkılabilirse de, yıkımların çoğuna yalnızca (gerçek kırık bölgesinden uzaktaki yapıların çökmesine) sarsıntı yol açar. Bu sarsıntının gücünün, depremin sürdüğü birkaç saniye içinde yer çekiminin gücüne yaklaştığı belirlenmiştir.²⁶

Yüzyılın felaketi olarak adlandırılan Marmara depremi ile ilgili deprem sonrası TÜPRAŞ ve AKSA'da meydana gelen tehlikeli gelişmeler ise şunlardır:²⁷

Yüzyılın felaketi olarak adlandırılan depremin çevreye verdiği zararlar tam anlamıyla felaketti TÜPRAŞ'ta meydana gelen yangın hem havayı kirletmiş hem de körfezin büyük bir bölümünde, orta ve iç körfezde ve kıyılarda petrol sızıntısı nedeniyle, hayati tehlike yaratmış, herkese korkulu dakikalar yaşatmıştı. Neyseki yangın söndürme çalışmalarının hızlı bir şekilde yapılması sonucunda tehlikelerin bertaraf

²⁶ A.g.e., s.5

²⁷ Çevre ve İnsan, "Marmara Depremi", Çevre Bakanlığı, S.46(Eylül, 1999), s.6

edilmesi herkese derin bir nefes aldirmiştir. Akabinde Yalova'da bulunan AK-SA tesislerinde bulunan 8 adet Akrilonitrit tankından 3'ünün hasara uğraması sonucundan yaklaşık 6.400 ton Akrilonitrit'in havaya, suya ve toprağa karışması ile büyük korku yaşandı.

Depremler meydana geldikleri bölgelerde bulunan sanayi tesislerinin niteliğine ve depremden hasar görme oranlarına göre büyük felaketlerin yaşanmasına neden olabilmektedirler. Depremin meydana getirdiği tahribatlar Ekolojik Tahribat, Ekonomik Tahribat ve Davranışsal Tahribat olmak üzere üç bölümde incelenecektir.

2.4.1. Ekolojik Tahribat

Deprem olduğu fay hattı boyunca yer kabuğunda yırtıklara, çökmelere ve kaymalara neden olmaktadır. Yer kabuğunun bu hareketinden dolayı doğal su kaynakları kurumakta veya yer değiştirmektedir. Ekolojik sistemin etkilenmesi değerlendirildiğinde, yapıların yıkılması dolayısıyla çıkan yangınlar, sanayi tesislerinde meydana gelen tahribatlar nedeniyle sızan tehlikeli gazlar, barajların çökmesi sonucu oluşabilecek su baskınları ve tsunamiler neticesi kıyı şeridinde ve deniz tabanında meydana gelebilecek tahribatlar ekolojik sistem üzerinde olumsuz etkiler oluşturmaktadır.

17 Ağustos depremi nedeniyle meydana gelen çevre kirliliği ve depremin ekolojik sistem üzerindeki etkileri konusunda Çevre ve İnsan dergisinde Çevre Bakanı Fevzi AYTEKİN'in tespit ve incelemeleri şu şekildedir.²⁸

"18 Ağustos'ta hiç vakit geçirmeden, 2 ekibi İzmit ve Yalova'ya gönderdik, çünkü bu iki kentimizde bulunan sanayi tesisleri böylesine bir faciadan sonra tehlikeli olabilirdi...

Depremin etkisiyle meydana gelen yangın sonucu İzmit Körfezinin büyük bir bölümünde orta ve iç körfezde, kıyılarda petrol kirliliği tespit edildi, dış körfezde ise deniz yüzeyinde tabakalar halinde petrol kirliliğine rastlanmıştır. Eskihisar Topçular hattından itibaren körfezin her iki yakası da kirliliğe maruz kalmış sahaların sayısı ve yüzeysel dağılımında artma ve yoğunlaşma belirlenmiştir. Özellikle Karamürsel, Ulaşlı, Değirmendere ve yakın sahalarda yüzeyde oldukça kalın ve yoğun tabakalar halinde petrol kirliliğine rastlanmıştır. Yanma sonrası oluşan maddelerin etkin bir

²⁸ A.g.e., s.15

biçimde topaklaşması ve yağlı tabakaların çözünerek suya karışması çevresel açıdan önemli zararlar meydana getirebilecektir.

Yapılan incelemelerde sahillerin önemli bir bölümüne petrol bulaştığı ancak bazı bölümlerde petrolün toplandığı tespit edilmiştir. Ayrıca, petrol atığı bulaşmış teknelerin temizlenmeden denize açılmaları yönünde gerekli uyarılar yapılmıştır. Bütün bu tespitler çerçevesinde TÜPRAŞ tarafından denize dökülen petrol ve petrol türevlerinin yarattığı kirlilik önlenmesi amacıyla, 2400 metre uzunluğunda yağ tutucu ve emici bariyer serilmiş, bunun yanında Mavi deniz, Valide Sultan, Yeni Galata ve Deniz Temiz tarafından süpürge ikame edilmiştir. Bu çalışmalara Donanma Komutanlığı'na ait deniz süpürgesi'de katılmıştır. Ayrıca 23 Ağustos tarihinden itibaren TCGSG-51 Sahil Botu ile Bakanlığımız uzmanları tarafından petrol ve petrol türevi maddelerden kaynaklanan kirlilik ile ilgili yüzey kirlilik haritası çıkarılmıştır.

Denizde yapılan çalışmalar 28 Ağustos akşamına kadar devam etmiş, bugüne kadar denizden yaklaşık 825 ton petrol çekilmiştir. Halen Donanma Komutanlığı'na ait deniz süpürgesi, kağıt, tahta, poşet, ambalaj malzemeleri gibi yüzen ve görsel kirlilik yapan atıkları toplamaya devam etmektedir. Kıyıda toplanan petrol ise vidanjörlerle çekilmektedir. Deniz yüzeyinden toplanan petrol TÜPRAŞ'ın geri kazanım tesislerinde gönderilmiştir. Marmara depreminin olumsuz etkilerinden biri de çevre kirliliğidir. Ancak, bu kirlilik daha çok çöp ve molozlardan kaynaklanmıştır. Kimyasal yönden tehlike arzeden ve depremde hasara uğrayan sanayi tesisi AK-SA'da meydana gelmiştir. Bu nedenle, burada bir tehlikenin oluşabileceği bilinci ile depremin olduğu günün sabahı bakanlığımızdan bir heyeti bu tesisin incelenmesi için görevlendirmiştik. Nitekim aldığımız bilgiler ışığında depremde AK-SA tesislerinde iskele boşaltma tesisinin en son bölümü ve ucundaki dolfinin denizin dibine çöktüğü 8 adet Acrilonitril (ACN) tankının üçünün hasarlı olduğu muhtelif binalarda kolon çatlakları olduğu takriben 6400 ton Acrilonitril hammaddesinin havaya denize toprağa karıştığı Arıtma ünitesi gezer köprü sıyırıcısında hasar olduğu tesisin 39 saat süreyle elektriksiz kaldığı denizden işletmeye su basan eternit toprak altı soğutma suyu borularında kırılmalar olduğu, sahil depolama alanı içinde bulunan 150 mm çapında olan altı adet yangın suyu borusunda kırılmalar olduğu tespit edilmiştir. Olay sırasında hasarlı tanklarda bulunan ACN 'nin bir kısmı depremden 39 saat sonra temin edilen elektrik enerjisi sayesinde sağlam ve boş

tanklara alınarak kaçağın artması önemli ölçüde önlenmiştir. Ancak, sağlam tanklara aktarılan miktarlar ile olay öncesi tesisin elindeki mevcut miktarlar arasında fark olduğu meydana çıkmıştır. Bununda takriben 6400 ton civarında olduğu kaydedilmiştir. Bu miktarın bir bölümünün buharlaşarak ve havada fotooksidasyona uğrayarak dağıldığı, bir bölümünün de denize sızarak biyolojik parçalanmaya uğradığı ve bir kısmının da toprak tarafından emildiği tespit edilmiştir. Alınan bu bilgiler doğrultusunda Bakanlığımız tarafından AK-SA tesislerinde tehlike riskinin devam ettiği uyarısında bulunarak, şirketten kimyasal maddelerin depolandığı tankların dayanıklılık testlerinin yapılması, üretim yapılan makine aksamının sağlamlılık testinin ve zemin etütlerinin biran önce yapılarak Bakanlığımıza gönderilmesi istenmiştir. Hala bu fabrikanın %65 kapasite ile çalıştığı üretim tesislerinde herhangi bir hasar mevcut olmadığı, inşaat ve betonarme alanlarındaki hasarın giderildiği yapılan zemin etütlerinde fabrika sahasındaki zeminin deprem öncesi zeminle aynı özelliği taşıdığı belirlendiği anlaşılmıştır.

Ayrıca yapılan tetkikler sonucu depremden dolayı AK-SA'da meydana gelen sızıntıdan dolayı herhangi bir tehlike olmadığını uzmanlar belirtiyor. Şu anda bölgede kimyasal sızıntıdan dolayı tedirgin olunması gerekmemektedir.”

Çöp ve molozlar konusunda yapılan çalışmalar ise şöyle ifade edilmektedir²⁹;

“Elbette şu anda en önemli bu çöp ve molozlardır. Bu nedenle depremden en fazla etkilenen dört büyük ilimizdeki yıkıntılar bir an önce kaldırılmalıdır. Ama bunu yaparken de azami dikkati göstermek mecburiyetindeyiz. Bu illerimizdeki duruma bakacak olursak, örneğin Kocaeli’nde depremin ilk iki gününde kurtarma çalışmaları sırasında enkazdan çıkan molozların Döngel MKE yanı, Hisareyn Dere kenarı, Gölcük, Değirmendere, Halidere, Ulaşlı, Karamürsel giriş ve çıkışında, Ereğli Balıkçı barınağı yanında, sahilde yol kenarına döküldüğü görülmüş ve hemen durdurulmuştur. Daha sonra molozların deniz, göl, akarsu, dere yatağı ve tarım alanlarına dökülmemesi konusunda ilgili Kriz Merkezleri uyarılmış ve talimatlandırılmıştır.³⁰

²⁹ A.g.e., s 17

³⁰ Fevzi Aytekin, “Marmara Depremi”, Çevre ve İnsan, S.46(Eylül, 1999), s.18

Aşağıdaki tablolarda bölgedeki yapılarda meydana gelen hasar niteliği ve niceliği ile ilgili istatistiki bilgiler yer almakta olup, ortaya çıkan moloz ve enkaz artığı miktarı konusunda veri özelliği taşımaktadır.

BÖLGE GENELİNDE KONUT VE İŞYERİ HASAR DURUMU 26/02/2000												
VİLAYETİ	KOCAELİ		SAKARYA		YALOVA		BOLU		DÜZCE		TOPLAM	
BİNA CİNSİ	Konut	İşyeri	Konut	İşyeri	Konut	İşyeri	Konut	İşyeri	Konut	İşyeri	Konut	İşyeri
Y.ve AĞIR HASARLI	34.275	5.474	24.588	5.113	13.989	674	2.532	218	15.007	2.951	90.391	14.438
ORTA HASARLI	40.460	5.726	18.437	3.720	14.014	1.087	5.745	757	9.802	2.277	88.458	13.567
AZ HASARLI	46.086	6.128	27.197	2.647	12.685	1.881	5.736	837	12.547	1.636	103.251	13.129

TABLO 2.1. 17 Ağustos Marmara Depremi sonucu bölgede yapılarda meydana gelen hasar miktarı ve adeti.³¹

AFET BÖLGESİNDE KAMU BİNALARI HASAR DURUMU 26/02/2000												
Eğitim ve Sağlık Kurumları												
VİLAYETİ	KOCAELİ		SAKARYA		YALOVA		BOLU		DÜZCE		TOPLAM	
BİNA CİNSİ	Eğt. Kur.	Sağ. Kur.	Eğt. Kur.	Sağ. Kur.	Eğt. Kur.	Sağ. Kur.	Eğt. Kur.	Sağ. Kur.	Eğt. Kur.	Sağ. Kur.	Eğt. Kur.	Sağ. Kur.
Y.ve Ağır	27	4	44		4		6		6	6	87	12
Orta Hasar	65	2	49		17	9	18		22	6	171	17
Hafif Hasar	138	4	105	1	48	5	9		68	8	368	18

TABLO 2.2. 17 Ağustos Marmara Depremi sonucu bölgede Kamuya Ait Yapılarda meydana gelen hasar miktarı ve adeti.³²

28 Ağustos tarihinde moloz dökülmeleriyle ilgili olarak Yalova'da yaptığım incelemeler sırasında molozların dökülmeleri ile ilgili yaptığım uyarıların hiçbirine uyulmadığı, molozların kamyonlarla taşınarak denize döküldüğünü tespit ettim. Olaya anında müdahale ettik. Ancak daha sonra, belli bir alan doldurulduktan sonra dökümün durduğu görülmüştür. Şu an moloz dökümleri Bakanlığımızca tespit edilen yerlere yapılmaktadır. Bilindiği üzere Sakarya ili depremden en çok hasar gören ilimizdir. Dolayısıyla ortaya çıkan ve oturulmaz durumda olan binaların enkaz miktarı çok fazladır. Depremden sonra ana arterlerde oluşan molozlarla acil olarak toplatılması gerekli molozlar şehir merkezine yaklaşık 4 km mesafede bulunan

³¹ Afet Bölge Koordinatörlüğü, İstatistiki Bilgiler, www.abk.gov.tr/

³² A.g.e.

Güneşli Beldesi içinde terkedilmiş kum çukuruna dökülmüştür. Ancak, söz konusu yer, Sakarya'nın tüm molozlarını alacak kapasite de değildir. Bakanlıktan görevlendirdiğim uzmanlar, İl Müdürlüğü ve Belediye yetkilileri ile bir dizi çalışmalar yaptılar ve bu çalışmaların neticesinde şehir merkezinden 10 km mesafede bulunan bir kısmı kullanılmayan taşocaklarının, moloz dökümüne uygun ve kapasitesinin yeterli olduğu moloz kırma ve ayırma makinesinin kurulmasına elverişli olduğu tespit edildi. Depremden etkilenen diğer bir yöremiz de Bolu ve Düzce'dir. Bu yörede çöp ve molozların akarsulara yakın yerlere döküldüğü konusunda bir takım ihbarlar aldık. Bu konuda bir heyet görevlendirerek bölgeye gönderdim. Yapılan incelemeler neticesinde burada çöp ve molozların dökülebileceği yerler tespit edilmiştir. Burada şunu ifade etmek istiyorum çöp ve molozların geliş güzel bertaraf edilmesi çevre konusunda büyük bir sorun yaratmaktadır. Ayrıca bu çöp ve molozlar milli bir servettir. Bunların heba oluşuna izin vermemiz mümkün değildir. Bu nedenle molozların ayrıştırılmasını sağlayacak iki adet geri kazanım ünitesinin yurt dışından temininde ve Türkiye'ye getirilerek bilfiil çalıştırılmasında Bakanlık olarak büyük bir katkı sağladık. SVEDALA firmasınca 6 ay kullanım için hibe olarak Bakanlığımızın emrine verilen iki adet moloz kırma ve ayrıştırma ünitesinin yer seçimi ve teknik hazırlıkları yapılmıştır. 14 Eylül 1999 itibariyle Bakanlığımızca teslim alınarak İzmit ve Adapazarı'nda hizmete sokulmuştur. Daha düşük kapasiteli benzer bir ünite de YOLAÇ firmasınca İstanbul Avcılar'da kurulmuştur. SVEDALA firması tarafından Bakanlığımıza 6 ay süreyle gönderilen makinelerin bir özelliği de, bu tür bir teknik donanımın Türkiye'de ilk kez kullanılmasıdır. Bu üniteler sayesinde geri dönüşümü sağlanan demir ve çakıl gibi malzemelerin ekonomiye katkı sağlayacağı tahmin edilmektedir.³³

Ayrıca bir diğer önemli konu tehlikeli tıbbi atıklardır. Tıbbi atıkların bertarafı amacıyla Bakanlığımız Kocaeli İl Müdürlüğü ile Üniversite ve diğer ilgili kuruluş temsilcilerinden oluşan bir komisyonun denetiminde İZAYDAŞ tehlikeli ve Tıbbi Atık Yakma Tesisinin geçici olarak acil durum süresince çalıştırılması kararlaştırılmıştır.

Depremlerin meydana getirdiği tahribatlar, genel itibariyle sanayi tesisleri vasıtasıyla olmaktadır. Depremler öngörülmeden yapıların inşa edilmesi ve sanayi tesislerinin kullanılması sonucu 17 Ağustos Marmara depreminden büyük zarar görmüştür.

³³ Fevzi Aytekin, A.g.e., s.19

2.4.2 Ekonomik Tahribat

Depremlerin, fertler üzerinde meydana getirdiği ekonomik kayıplar yanında devletlerin bütçeleri ve ekonomik politikaları üzerinde de olumsuz etkileri vardır. Depremün büyüklüğü, etki alanı (sanayi bölgesi, yerleşim bölgesi) olmak üzere depremin özellikleri ekonomik kaybın miktarında da etkin olmaktadır. Deprem nedeniyle ortaya çıkan her türlü ihtiyaçların maliyetleri, mevcut değerlerin kaybı yanında dolaylı ekonomik kayıplar da, ekonomik tahribatı oluşturmaktadır.

Deprem nedeniyle ortaya çıkan barınma ihtiyacı ve bu ihtiyacın prefabrik konutlarla vb. ile çözülmesi.

Yıkılan binlerce yapı ve zarar gören alt yapı gibi yatırım ve değerler.

Deprem nedeniyle etkilenen azalan ticari ilişkiler ve ticari istikrar. Bunlar depremlerin neden olduğu dolaylı ekonomik kayıplardandır.

Depremlerin meydana geldiği bölge dışında da hissedilen vicdani etkileri haricinde ekonomik etkileri de vardır.

Türkiye’de son yetmiş yılda çeşitli tehlikeler tarafından hasar gören evlerin sayısı 600.000 dolayındadır. Bu toplamın %66’sı depremlerden, %15’i su baskınlarından, %10’u yer kaymalarından, %7’si kaya düşmelerinden ve %2’si meteorolojik olaylardan ve çığ düşmelerinden kaynaklıdır. Türkiye’deki resmi deprem hasarı bölgeleme haritasına göre, toplam alanın %43’ü, nüfusun %5’i, endüstrinin %73’ü ve barajların %31’i Mercalli Şiddet Cetveli VII veya daha şiddetli depremlerin beklendiği ilk iki en tehlikeli bölgede yerleşiktir. Tüm afetler arasında, can kayıpları ve fiziksel hasarda en büyük pay depremlerindir. Son yetmiş yılın istatistikleri, depremle ilişkili kayıpların yıllık ortalamasının toplam ulusal gelirin %0.8’ini oluştururken, tüm diğer doğal afetlerin payı sadece %0.2 olduğunu göstermektedir.³⁴

Kayıpları ve ekonomik harcamaları gösterir istatistikler depremin maliyetini anlamayı kolaylaştırmaktadır. Marmara depremiyle ilgili ortaya çıkan harcamalar depremlerin devlet bütçesi ve ülke ekonomisi üzerindeki olumsuz etkilerini göstermektedir.

Dolaylı ekonomik kayıplar ise; depremde hasar gören endüstriyel ve ticari tesislerin kullanılmamasından kaynaklanır. Hasarlı tesisteki üretim ve/veya satış kaybı; diğer hasar görmüş iş yerlerinden malzeme temin edememekten dolayı

³⁴ Mustafa Erdik, “Deprem Senaryoları”, *Bilim ve Teknik*, S.384(Kasım,1999), s.52

firmaların üretim ve/veya satış kaybı; altyapıda oluşan hasardan dolayı imalat ve/veya satış kaybı; vergi ödemelerinden ve artan işsizlik tazminatlarının sebep olduğu kayıplar şeklinde sıralanabilir. Bu tür dolaylı kayıpların tutarının direkt fiziki kayıpların birkaç katına ulaşması mümkündür. Örneğin; İstanbul'da, olası deprem sonrasında yapılan tahminlere göre oluşabilecek fiziki ve sosyo-ekonomik kayıpların ve normal yaşama dönülebilmesi için gerekli rehabilitasyonun Türkiye'nin kalkınma çizgisini ve ekonomisini tehdit eden boyutlarda olabilecektir.

S. NO	İL ADI	HARCANAN MİKTAR
1	İSTANBUL	109.200.000.000.-
2	KÜTAHYA	40.596.854.380.-
3	BURSA	33.278.049.232.-
4	MARDİN	12.038.490.000.-
5	SAKARYA	10.978.493.938.-
6	GAZİANTEP	10.250.000.000.-
7	SİNOP	7.644.578.000.-
8	ÇORUM	7.056.950.000.-
9	AFYON	6.559.375.000.-
10	BAYBURT	5.607.264.966.-
11	DİYARBAKIR	2.320.440.399.-
12	AMASYA	2.164.303.000.-
13	KARABÜK	2.033.146.000.-
14	ESKİŞEHİR	1.950.953.300.-
15	İÇEL	1.640.000.000.-
16	ÇANAKKALE	585.637.500.-
17	BURDUR	500.000.000.-
18	ISPARTA	344.898.000.-
19	BARTIN	223.800.000.-
20	ORDU	90.000.000.-
21	KARAMAN	87.800.000.-
22	ŞIRNAK	578.683.-
	GENEL HARCAMA TOPLAMI	55.151.612.398.- TL.

TABLO 2.3. İller itibariyle deprem nedeniyle yapılan harcama miktarı³⁵.

³⁵ www.abk.gov.tr/, A.g.e.

BAŞBAKANLIK KRİZ YÖNETİM MERKEZİNDEN AKTARILAN	120.500.000.000.000
FAİZ GELİRİ	204.771.666.048
TOPLAM	120.704.771.666.048
GİDER İCMALİ	
PREFABRİK GEÇİCİ İSKAN KONUTLARI AVANS ÖDEMELERİ+ HAKEDİŞ ÖDEMELERİ	46.329.923.000.000
PREFABRİK GEÇİCİ İDARE BINALARI VE OKUL İNŞ. AVANS ÖDEMELERİ	3.650.996.000.000
MALTEPE VERGİ DAİRESİNE FİRMALARIN %30 AVANS TUT.%07.5 DAM.PULU ÖD.	112.663.000.000
İLLER BANKASI GENEL MÜDÜRLÜĞÜNE HARİTA PLANI VE İÇME SUYU	47.539.500.000.000
496 ADET GEÇİCİ İSKAN KONUTU İŞ GÜCÜ SATIN ALINMASI (KOÇAKLAR)	34.119.610.000
KARAYOLLARI GENEL MÜDÜRLÜĞÜ DEPREM ENKAZ KALDIRMA ÖDENEĞİ	19.000.000.000.000
KOCAELİ VALİLİĞİ(ENKAZ KALDIRMA İÇİN YARDIM ÖDENEĞİ)	1.010.572.788.000
ALİ RIZA AKASOY DENİZCİLİK SAN.A.Ş.NAKİL(NAVLUN ÜCRETİ ÖDENEĞİ)	88.765.000.000
LEVENT DENİZCİLİK TİC.A.Ş.NAKİL(NAVLUN ÜCRETİ ÖDENEĞİ)	56.271.148.000
ANDON DENİZCİLİK TİC.A.Ş.NAKİL(NAVLUN ÜCRETİ ÖDENEĞİ)	51.271.062.000
MOLİVA DENİZCİLİK A.Ş.NAKİL(NAVLUN ÜCRETİ ÖDENEĞİ)	28.551.696.000
KIRAN MAKİNE VE GEMİ SANAYİ (TURGUT KIRAN) (NAVLUN ÜCRETİ ÖDENEĞİ)	28.550.843.000
BAŞKENT ÜNİVERSİTESİ HASTANESİ 200 ADET PREFABRİK KONUT İMALAT BEDELİ	145.782.468.000
TOPLAM	118.076.966.615.000
BAKİYE	2.627.805.051.048

TABLO 2.4. Marmara depremi nedeniyle yapılan harcamalar (26.01.2000)³⁶

³⁶ www.abk.gov.tr/, A.g.e.

2.4.3 Davranışsal Tahribat

Depremeler sonrasında insanlarda değişik ruhsal tepkiler ortaya çıkar. Bu ruhsal tepkileri “ruhsal hastalık” olarak değerlendirmek yanlıştır. Söz konusu tepkiler sarsıcı bir olaya karşı verilen normal tepkiler olarak değerlendirilmelidir. Felaketi doğrudan yada dolaylı yaşayan herkes ruhsal açıdan etkilenir. Ancak, çoğu insan zaman içinde normale döner. Pek az insanda kalıcı ruhsal rahatsızlıklar meydana gelir.

2.4.3.1 Depremın Duygusal Etkileri

Deprem sonrası ortaya çıktığı tespit edilen duygular şunlardır.³⁷

Hüzün :Beklenmedik bir biçimde yakınlarını, evini, işini kaybedenlerin en sık yaşadığı duygudur. Yas tutmak, yitirdiklerimizin ardından yaşanması gereken normal bir tepkidir. Ancak bu (yas) mücadele etmemizi, ayakta kalmamızı engellememelidir.

Çaresizlik :Depremeler, kişiye sığınabileceği tüm duygusal algılarını etkileyerek, denetimi elinden bütünüyle yitirdiği duygusunu yaşatır...Deprem sonrasında kurtarma çalışmalarının başlatılması, yaraların sarılması ve yaşamın normale döndürülmesi ile bu duygu ortadan kalkar. Bütün bunları sağlayacak her tür yardım ve çaba nereden gelirse gelsin kabul edilmelidir...Bunlar, güçlü yönlerimizin açığa çıkmasını sağlar ve direncimizi artırır.

Olayları tekrar tekrar yaşama : Depremın uykuda yada uyanırken tekrar tekrar yaşanıyor gibi olması, kişiyi gerginleştiren, korkutan bir durumdur. Ancak zihnimiz acı olayların etkilerini bu yolla, yani tekrarlatarak hafifletir. Bu durum uzun sürer ve uyku düzenimizi bozarsa tedavisi gerekebilir.

Duygusal uyuşukluk :Deprem şoku, sizde donup-kalma, duygularınızı eski yoğunluğunda yaşayamama ve tükenmişlik hissine yol açabilir.

Yaşamın anlamını yitirdiği duygusu :Deprem öncesinde bizi heyecanlandıran planlar, hedefler gözümüzde anlamını yitirebilir. Bundan kurtulmanın en iyi yolu, gelecekle ilgili planlarımızı gözden geçirmek, yeni koşullara uygun yeni planlar ve hedefler üretmektir...Depremın kötü etkilerinden kurtulmanın en iyi yolu da budur.

³⁷ Atanur Yıldız, “Depremın Ruhsal Etkileri ve Çareleri”, *Kocaeli Gazetesi*, 12.12.1999 s.12

Gerginlik ve huzursuzluk :Dinlenmek, uyumak yada zihnimizi dinlendirmekte zorlanabiliriz. Ağlamakta bizi rahatlatır. Gözyaşlarımızı içimize akıtacağımıza, acılarımızı birbirimize anlatarak paylaşmalıyız...Bu, kendimizi daha iyi hissetmemizi sağlayacaktır...

Öfke :Deneyimler felakete uğrayan insanların bir süre sonra çevresindekilere özellikle de aile bireylerine kırıcı davranabildiklerini, şiddet kullanımlarının kolaylaştığını göstermektedir.

Korku :Yaşamımızda daha önce olmayan korku ve endişeler ortaya çıkabilir. Bunlar, kapalı yerde kalmaktan korkma, gürültüden kolayca irkilme ve yakınlarımıza bir şey olacağı korkusudur. Yeni yer sarsıntıları olabileceği ve dayanılması zor acıların, duyguların, üzüntülerin yeniden yaşanacağı korkusu da olabilir.

Suçluluk :Bu kadar çok sayıda ölenin olduğu felaketlerde kurtulan kişilerin suçluluk duygusu hissetmeleri normal bir tepkidir.”keşke daha fazla yardım edebilseydim, keşke bende kurtulmasaydım” gibi düşünceler yanında “neden biz, biz bunu haketmedik” gibi isyan duyguları ortaya çıkabilir...Bunlar olağan tepkilerdir.

Yorgunluk ve tükenmişlik hissi :Böylesi felaketler bedende uzun süreli ve ağır bir baskı yaratır. Buda kişide yorgunluk ve daha sonra tükenmişlik (gücünü yitirme)hissine yol açar.

Diğer belirtiler:Yukarıda sayılanlar yanında çarpıntı, aşırı terleme, titreme, mide ve baş ağrıları, hazımsızlık, sık işeme ,unutkanlık, iştahsızlık yada aşırı iştah, uykusuzluk, kabul görme, sıçrayarak uyanma, “kötü birşey olacak” beklentisi ve kadınlarda adet düzensizlikleri ortaya çıkmış olabilir.

Bu ruhsal ve bedensel tepkilerin birini yada birkaçını, zaman zaman yada bütün bir gün yaşıyor olabilirsiniz. Yapılan tedaviler ile bu tepkilerde rahatlama elde edilebilir. Ancak uzun süreli rahatlama için yaşanan sıkıntıların birileriyle paylaşılması gerekir. Her şeye karşın birkaç haftada düzelme olmuyorsa uzman biriyle görüşmemiz yerinde olur.

2.4.3.2 Ruhsal Tahribat:

Depremın bireyin ruhsal yapısına olan etkilerinin, deprem ile sınırlı kalmayan bir sarsıntı yaşamakta olduğu, bu yaşananların sadece şahitleri olan pek çoğu için bile yoğun bir zorlanma ve uyumsuzluk olarak kendisini gösterdiği açıktır.³⁸ Artık pek çok insanın uykuya dalma güçlüğü, gece sık sık uyanma, yalnız kalmama, kapalı yerlerde bulunmama, nedensiz biçimde ortaya çıkan fiziksel yakınmalar, yorgunluk, terleme, titreme, nefes almada zorluk gibi fiziksel yakınmaları vardır. Bunların yanı sıra kişinin düşünceleri ve duygularında da önceden pek tanımadığı değişiklikler olmakta. Gündüz ve gece, rüyalarda ve düşüncelerde depremi ve deprem sonrası olayları, kayıpları tekrar tekrar yaşıyor olmak, akıl sağlığını kaybediyormuş duygusuna kapılmak, gerginlik içinde, her an yeni bir felaket bekler durumda en ufak bir sestten bile paniğe kapılmak sık bildirilen düşünce ve duygular olarak dikkati çekmektedir. Özellikle felaketin ilk günlerinde kişilerin kendilerini uyuşmuş ve olayları dışarıdan seyrediyormuş gibi hissetmesi, duygularının donmuşluğu, duygusal tepkileri veremediği, ağlayamadığı bazen de sanki bütün bunlar hiç olmamış gibi davrandığı görülebilir. Bu tür travmaları yaşayan insanların kolaylıkla sinirlenebildikleri, kolay incinebilir oldukları, hemen alındıkları, duygusal yaşantılarının sık değişiklik gösterdiği bilinmektedir. Yoğun suçluluk, çaresizlik, umutsuzluk ve terkedilmişlik duygularının yanı sıra kaybedilenlere kavuşma gibi duygular da yoğun bir biçimde ortaya çıkabilmektedir. Karşılaşılan bu ağır yaşam olayı sonucunda yaşanan tüm bu duygu ve düşüncelerin ve normalin içinde yer alan durumlar olup 1-2 ay içinde, önce süresinin, daha sonra da yoğunluğunun azalması beklenir. Öte yandan, bu tür felaketlerde yaşanması gerekenlerin, yani normalin tanımını; belirgin bireyler arası farklılıklar gösterir. Kişilerin daha önceki deneyimleri, kişilik yapıları, başlarına gelen olaylara baş etme biçimleri, kaybedilenlerin yaşamdaki yeri ve kişi için anlamı, değişen yaşam koşullarının niteliği, normal yaşama geçmek için gereken sürenin uzunluğu, hala var olan bir ortama ve durumlara ilişkin belirsizlikler ve eksik bilgilendirmeler bu belirtiler üzerinde etkili olacaktır. Biz biliyoruz ki, bu olayın sonucunda pek çok kişi belki de psikiyatrik sorunlarla karşı karşıya kalabilecektir. Sonucu belirleyen, yaşananların şiddetinden çok seyridir; 1-2 ay geçmesine rağmen yukarıda belirtilen yanıtlarda azalma ortaya

³⁸ Murat Dirican, "Depremle Yaşamak", *Bilim ve Teknik*, S.386(Ocak, 2000), s.44

çıkamaz ise ya da bu yanıtlar kişinin günlük yaşantısını sürdürmesine engel olabilecek nitelikte ise bir profesyonel tarafından da değerlendirilmesi uygundur. Olaya ilişkin anıların ısrarla gece ve gündüz sürmesi de yine profesyonel yardım alınması gereken bir durumdur.³⁹

Deprem felaketini yaşayanlar için pek çok şey artık eskisi ve bildikleri gibi olmayacak; değişecek. En büyük değişim ise bireyin kendisine, yaşama bakışında olacak. Ölümün, kayıpların kendi başlarına gelmeyeceğine, bir şeylerin kendilerini koruyacağına inanan, tersine bunların ne kadar yakınlarında olduğunu görecekle. Korku yerini kabule, alışmaya ve sonuçta kendi gücünü anlamaya, tanımaya dönüşecek. Acı anılar, yerlerini yavaş yavaş hoş anılara bırakacak. Hüzün, yeni kardeşleri hoşgörü, dayanma gücü, yaşadığın anın ve sevginin değerini bilme ile birlikte, sağlıklı uyum yapan depremzedeleri, ilginçtir daha mutlu, olgun ve sevginin değerini daha iyi bilen bir kişiliğe ulaştıracaktır. Hiç şüphesiz ki, tüm bu yaşananların ardından çoğumuz kendileri için gerekli olan değişiklikleri ve yeni düzenlemeler yapabilecek ve hayatını yeniden oluşturabilecek. Ancak, bazılarımız bunu yaparken daha çok zorlanacak ve profesyonel bir desteğe yardım hissedeceklerdir. İşte bu yeniden uyum sürecinde bizlere düşen, panik ve telaş duygularını bir kenara bırakıp önceliklerin belirlenmesi ve uygulamaya geçilmesinde aktif davranma bilmektir. Bu felaketin ardından bireylerin birincil ihtiyaçlarının karşılanması, şunda ve gelecek için yapılan organizasyonlar hakkında bilgilendirilmesi hem çaresizlik ve yalnızlık duygularının iyileştirilmesine, hem de yaşadıkları sonucunda artık en ufak bir belirsizliğe tahammülü kalmamış insanlarımızın olabildiğince hızlı bir şekilde düzenli bir yaşama kavuşma ihtiyaçlarının karşılanmasına hizmet edecektir.

2.4.3.3 Deprem Sonrası Psikolojik Sorunlar ve Gerekli Psikolojik Hizmetler

Karancı(1999)⁴⁰'nın konuyla ilgili tespitleri şöyledir;

“Psikoloji bağlamında incelediğimizde, 17 Ağustos depremi sonrası depremzedelere götürülen psikoloji destek hizmetleri deprem sonrası ilkyardım ve geçici iskan

³⁹ A.g.e., s.47

⁴⁰ Nuray Karancı, “Deprem Sonrası Psikolojik Sorunlar ve Gerekli Psikolojik Hizmetler”, *Bilim ve Teknik*, S.386(Ocak, 2000), s.46

dönemlerini kapsamaktadır. Bu dönemde depremzedeler, olanların şoku içerisindeyler. Korku, kaygı, suçluluk, öfke, gerginlik ve umutsuzluk bu dönemin en belirgin duygularıdır. Depremzedeler yapmaları gerekenleri yapmadıklarını düşünerek kendilerini suçlayabilirler. Normal yaşam düzeninin bozulmamasıyla birlikte sinirlilik, artçı depremlerin yarattığı kaygı ve güvensizlik duygularını yaşarlar. Davranışsal olarak depremzedelerde aşırı bir uyarılma durumu, uyku sorunları, iştahta değişiklikler, konuşma bozuklukları, alkol/ilaç kullanımında artış, belli uyaranlardan kaçınma gibi davranışlar gözlenir. Bilişsel olarak, bellek ve dikkat ile ilgili sorunlar, ve afet ile ilgili yinelenen düşünceler ve hayaller gibi sorunlar gözlenir. Deprem sonrası bölgede verilen psikolojik destek çalışmaları bu duyguların ifade edilip paylaşılması ve bunların “olağanüstü bir duruma verilen olağan tepkiler” olduklarının vurgulanması temeline oturur. Bu duyguların ve davranışların neler oldukları ve bunlarla nasıl başa çıkılabileceği yolunda, Türk Psikologlar Derneği tarafından hazırlanan kitapçık bu anlamda çok önemli bir işleve sahiptir. Normalleştirme ancak bu tür bilgilerin verilmesi ve paylaşım ile sağlanabilir bu bilgiler depremzedeler dışında onlara hizmet götürenler de verilmelidir. Bölgede hizmet verenlerin depremzedelerin bu sorunlarını bilmeleri, iletişim sorunlarını ve çatışmalarını azaltacaktır.

1992 Erzincan depreminden yaklaşık 16 ay sonra yaptığımız bir çalışmada, Kısa Semptom Envanteri (SCL-Revizyon) ile değerlendirilen psikolojik sıkıntılarını, Erzincan örnekleminde Ankara kontrol grubundan daha fazla olduğunu, özellikle fobik kaygı ve sinirlilik/gerginlik boyutunun yüksek olduğunu ve kadınların sıkıntılarının erkeklerden daha fazla olduğunu bulmuştuk. Dinar depremi sonrası yaptığımız çalışmada, yine SCL puanlarının kadınlarda erkeklerden daha yüksek olduğunu ve belki başa çıkma stratejilerinin stresi yordadığını bulduk. Çaresizlik yaklaşımının stresi artırdığını, buna karşılık problem odaklı başa çıkmanın stresi azalttığını gördük. Bu çalışmalarda deprem sonrası yaşanan güçlüklerin de depremzedelerde stresi artırıcı bir etkisi olduğunu bulduk. Bu çalışmalardan, deprem sonrası psikolojik destek çalışmalarında kadınlara eğilimin önemli olduğu ve onlara başa çıkabileceklerini göstermenin olumlu etkileri yaratabileceği sonucunu çıkarabiliriz. Dolayısıyla, deprem sonrası halkın mümkün olduğunca kısa bir sürede normal yaşantılarına döndürülebilmeleri ve yardım edilmesi gereken çaresiz depremzede konumundan çıkarılarak, yapılan günlük işlerde onlara etkin rol

verilmesi önemli görülmektedir. Örneğin, çadır kentlerde yemeklerin, o çadır kentte yaşayan kadınlar tarafından pişirilmesi, yöre gençlerinin yardım faaliyetlerine katılmalarına olanak sağlanması gibi.”

Çalışmalarımızdan çıkan başka bir sonuçta⁴¹, deprem sonrası stres tepkilerini uzun dönem halkı rahatsız edebileceğidir. Bu bakımdan, gerek psikolojik desteğin gerekse rehabilitasyon çalışmalarının devamının sağlanması gereklidir. Çok şiddetli olmasa bile, Erzincan depreminden 16 ay sonra örneklerimizin %37’si hala duygusal sorunların kendilerini çok rahatsız ettiğini ifade etmiştir. Afet yörelerinde çalışan yardım ekibi ve çeşitli sivil toplum örgütü gönüllülerinde de psikolojik tepkilere rastlanır ve onlara da psikolojik destek verilmesi çok önemlidir. Anakara’da sivil savunma teşkilatı, kurtarma ve enkaz kaldırma görevlileri ile yürüttüğüm bir seminerde, görev sırasında son görevlerinden (Dinar depremi dönemi) 8 ay gibi bir zaman geçmiş olmasına rağmen, uyku sorunları (kabuslar, afet ile ilgili rüyalar , ölüleri görmek gibi) cesetleri kendi yakınları ile özdeşleştirilmeleri, sinirlilik, saldırganlık, kaygı, aşırı geçimsizlik, korku (enkaz altında kalma, ölüm korkusu, titreşimlere hassasiyet), gelecek endişesi (bana bir şey olursa eşim ve çocuklarım ne olacak), unutkanlık, afet ile ilgili yineleyen düşünceler, duygular ve hayaller (kadın sesi kulağımdan gitmiyor, çocuk cesedi önümden gitmiyor...) üzüntü ve moral bozukluğu (canlı olarak çıkarılamayan yaralılar için üzüntü; afet zedeler için üzüntü) gibi şikayetlerin devam ettiği anlaşılıyordu. Tüm bu tepkiler göz önünde tutularak, bu gruba da deprem sonrası psikolojik destek verilmesi, olayla ilgili düşünce ve duygularını paylaşmalarına olanak sağlayacak ve görev sırasında ve hemen sonrasında verilecek psikolojik hizmetlerin kurumsallaştırılması ivedilikle gereklidir.

Deprem sonrası ortaya çıkan travma sonrası stres bozukluğu (PTSD) çok daha ciddi bir tablodur. Deprem olayının çeşitli yollarla tekrar yaşanması (elde olmadan tekrarlanan anılar, düşünceler, hayaller ve rüyalar, deprem sanki yeniden oluyormuş gibi hissetme veya davranma; depremi hatırlatan olay veya durumlarla karşılaşınca duyulan yoğun psikolojik sıkıntı), depreme eşlik etmiş olan çeşitli uyaranlardan sürekli kaçınma (deprem hakkında konuşmaktan, depremle ilgili görülen etkinliklerden kaçınma ...), genel tepki düzeyinde azalma (insanlardan uzaklaşma, ilgi kaybı, duygularında kısıtlılık gibi) ve aşırı uyarılmışlık belirtileri (uykuya

⁴¹ A.g.e., s.47

dalmada veya uykuyu sürdürmede güçlük, öfke ve sinirlilik, dikkati toplayamama, aşırı hareketlilik gibi). Deprem sonrası verilecek psikolojik destek ve normalleştirme hizmetleri bu anlamda önleyici hizmetlerdir ve daha ciddi sorunların ortaya çıkma olasılığını azaltır. Ancak deprem öncesi ruh sağlığı, kişilik özellikleri ve depremde yaşanan travmanın derinliği ile bağlı olarak, deprem sonrası PTSD'nin bir kısım depremede de ortaya çıkması kaçınılmazdır. Bu alanda yapılan çalışmalar %10-%15 arasında olduğunu işaret etmektedir. Önemli olan, deprem sonrası ortaya çıkan ve depremedeler de yaygın olarak görülen psikolojik tepkilerle bu tablonun karıştırılmaması ve daha şiddetli ve kalıcı tepki gösteren depremedelerin profesyonel hizmet için yönlendirilebilmelidir. Afetlerde hizmet veren personelin daha önceden olaya hazırlanmaları da gerekmektedir. Bu alanda çalışacak personel, kişilik yapıları ve görev için gerekli beceriler göz önünde tutularak seçilmeli, kendilerini stres yönetimi ve strese aşılama programı hizmet içi uygulama ile verilmelidir. Deprem sonrası psikolojik destek verecek psikologların eğitimi ve afet psikologların ve afet psikolog kavramını Türkiye'de yerleştirilmesi, bundan sonraki afetler için yapılabilecek önemli bir hazırlık olarak belirlemektedir. 17 Ağustos depremi sonrası psikologların sahada kazandıkları deneyimler ve alana doğan yoğun ilgi, bu konunun ivedilikle ele alınması gerektiğini ortaya koymaktadır. Literatürden elde edilen bilgilerle kendi deneyimlerimizi birleştirerek bir eğitim programının geliştirilip yaygınlaştırılması bu depremin bir kazanımı olacaktır.

Depremler depremi yaşayan insanlar üzerinde ve depremle ilgili insanlar üzerinde bir takım davranışsal etkiler bırakmakta ve rehabilitasyon ihtiyacı doğurmaktadır. Depremin meydana getirdiği en büyük tahribatta budur. Aynı deprem etkileri kişilerin farklı tepkilerine neden olmaktadır. Bunun sonucunda zor ve uzun süreli rehabilitasyon programları gereklidir.

BÖLÜM 3. DEPREM SONRASI YARDIM DAĞITIMINA YÖNELİK ORGANİZASYON SORUNLARININ KAVRAMSAL ÇERÇEVESİ

Deprem sonrası yardım dağıtım organizasyonu kurma olanakları ve organizasyon kurmayı, etkin hale getirmeyi ve faaliyetlerini bu etkinlik kapsamında sürdürmeyi güçleştiren nedenler bu bölümde işlenecektir.

3.1 İNSAN KAYNAĞI SORUNU

İşletmelerin yönetim sisteminde bilgi önem kazanmaya başlayınca, doğal olarak bilgiyi kullanma becerisine sahip olan insan da bu doğrultuda önem kazanmıştır. Kurum ve kuruluşlara yönetim fonksiyonu içindeki konumuyla can veren; para, malzeme ve diğer girdileri ekonomik olarak işleyen ve kendisi de bir üretim faktörü olan insanın kendisidir. Ancak ister yönetici, ister yönetilen olsun insan kaynağının bu günkü profili geçmiş uygulamalara göre bir hayli değişmiştir. Klasik yönetim biçiminin vasıfsız iş kaynağından beklenen itirazsızlık, emri kusursuz uygulama, uzun saatler çalışma, fiziki olarak güçlü olma yerine, şu özelliklere sahip kişiler aranır olmuştur.⁴²

Aklıyla çalışan, düşünen, analiz ve sentez yapabilen,

Yenilikçi-yaratıcı,

Yüklenimlerini yerine getirecek derecede eğitilmiş,

Katılımcı ve takım çalışmasına uyumlu,

⁴² Eyüp Şahin, "T.K.Y. Uygulamasında İnsanın Yeri",*Polis Dergisi*, S.20(Ekim, 1999), s.30

Kendisine özgüveni olan,
Kendi kendini kontrol edip, sürekli geliştirebilen,
Çalışkan,
Yönetim uygulamalarına önerileriyle katkıda bulunan,
İnisiyatif kullanmasını beceren,
Bilgiyi üreten ve ürettiği bilgiyi diğer çalışanlar ve yönetimle paylaşan.

Günümüz yönetim biçiminde hedef, insanlara yetki ve inisiyatif kullanma bilinci vererek ekip çalışmasında optimal sonuçların elde edilmesini sağlamaktır. Bu hedefin yolu da; iletişim hünerleri, karşılıklı etkileşim hünerleri ve etkili toplantı yapma hünerleri üzerinde yoğunlaşan eğitim ile başlar. Böylesine bir eğitim insanların grup aktiviteleri içinde etkin rol alarak ürün ve hizmet üretim süreçlerinin devamlı gelişiminde olumlu katkı sağlar. Daha ileri bir eğitimin ise çalışanları yetkilendirip yönetimle bütünleşmesinde temel oluşturan ileri düzeydeki ekip çalışmasına götürdüğü muhakkaktır.⁴³

Afet yönetimi; afetlerin önlenmesi ve zararların azaltılması, afetlere karşı hazırlıklı olunması ve afet anında hızlı ve etkili bir kurtarma, ilk yardım, geçici barındırma ve yeniden inşa faaliyetlerinin yürütülebilmesi için toplumun tüm imkan ve kaynaklarının (insan gücü, malzeme, ekipman ve para) afet öncesi ve afet sonrasında iyi yönlendirilmesi, rasyonel kullanımını gerektiren çok geniş bir kavramdır.⁴⁴

Günümüz yönetim yaklaşımları insan kaynağında belli gelişimler ve şartlar ararken, olası bir afet durumunda ihtiyaca uygun ve yetkin insan kaynağı bulmada bir takım sorunlarla karşılaşmaktadır.

Deprem sonrası veya afet sonrası kurulacak bir organizasyonda önceden tanımlanmış işler olacağı gibi; tanımlanmamış, yeterlilikleri belirlenmemiş işler de olacaktır. Bu tanımlanmamış işler için gerekli niteliklerin belirlenmesi ve bu işlerin yürütülmesi sırasında karşılaşılan sorunların giderilmesi zaman kayıplarına neden olacaktır. Zaman afet anında ve müddetince en önemli değer olmaktadır. İnsanların sağ olarak kurtarılımları, ihtiyaçlarının derhal giderilebilmeleri zamanın nasıl kullanıldığı ile

⁴³ Muhittin Şimşek, "Toplam Kalite ve Yargı", *Yorum Dergisi*, Ankara, S.20(Aralık, 1997), s.30

⁴⁴ Oktay Ergünay, *Afete Karşı Hazırlık ve Yönetimi Kursu, Seçme Bildiriler, Bayındırlık ve İskan Bakanlığı, Teknik Araştırma ve Uygulama Genel Müdürlüğü, Yayın No: 64, Ankara, 1993, s. 23-27.*

ilgilidir. İnsan kaynağı ile ilgili sorunlar açıklama kolaylığı bakımından niteliksel ve niceliksel sorunlar olarak ikiye ayrılabilir.

Niteliksel sorunlar dendiğinde; organizasyon içerisinde yer alacak insan kaynağının yeterliliklerinin, ortaya çıkan işin gereklerine uygunluğunun örtüşmemesi anlaşılmalıdır. Bu durumun ortaya konulan hizmetin kalitesine ve etkinliğine yaptığı olumsuz etkiler ise insan kaynağı sorununun olumsuz etkilerini göstermektedir. Her iş her insana gereği gibi yaptırılmaz ya da her görev her bireye verilemez ifadesi insan kaynağı sorunun niteliksel bölümüyle ilgilidir. Yapılacak her iş tanımlanmalı, işin gerekleri yani o işi yapacak insanda bulunması gerekli asgari nitelikler tespit edilmeli ve bu görevi alacak insanlara bu nitelikler kazandırılmalı ya da bu niteliklere sahip işgörenler seçilmelidir. Ancak, afet yaşanan bölgedeki insanlar, afetten etkilendikleri oranda işgücünden mahrum olurlar. Afetlerin insanlar üzerinde maddi etkileri yanında psikolojik etkileri vardır ki, bunlar insanların iş ve gücüne engel olmakta hatta hiçbir iş yapamaz hale getirmektedir. Örneğin, depremde evi zarar görmüş, ailesinden kayıpları olan bir insanın polislik yapmasını veya buna benzer başka bir görevi yerine getirmesini beklemek anlamsız olur ve beklenmeyen sonuçlara yolaçar.

Deprem sonrası yardım dağıtım organizasyonunda tanımlanan her iş ve görevin iş gerekleri içerisine afet psikolojisi bilgisi dahil edilmelidir. Çünkü, afet durumunun kendisine özel olan ve her türlü eylem ve işlemleri etkileyen psikolojik bir atmosferi vardır. Afetlerde hizmet veren personelin daha önceden olaya hazırlanmaları da gerekmektedir. Bu alanda çalışacak personel, kişilik yapıları ve görev için gerekli becerileri göz önünde tutularak seçilmeli, kendilerini stres yönetimi ve strese aşılama programı hizmet içi uygulamaya ile verilmelidir.⁴⁵ Ancak, deprem veya afet ortamında afet psikolojisi bilgisine hakim işgücü bulmak, hedef kitlenin tüm yetkili devlet kurumları ve bunların ilgili personeli ve ilgili sivil toplum örgütlerinin üyelerini kapsadığı düşünüldüğünde oldukça zor olduğu da görülecektir.

Konunun temelini yardım dağıtımını teşkil ettiğine göre yardım dağıtımını yapılacak bölgelerin belirlenmesi, planlanması ve ulaşılması bölgeyi tanıyan insanlara olan büyük ihtiyacı ortaya çıkarmaktadır. O halde bölgeyi tanımak, gerekli nitelikler

⁴⁵ Nuray Karancı, "Deprem Sonrası Psikolojik Sorunlar ve Gerekli Psikolojik Hizmetler", *Bilim ve Teknik*, S.386(Ocak, 2000), s.46

arasında yer almaktadır. Ancak afet bölgesini tanıyan ve afetzede olmayan yani iş gücünü kullanabilecek düzeyde insan kaynağına ulaşmak o denli kolay değildir.

Yardım dağıtımına yönelik organizasyonun temelinde bilgi toplama, değerlendirme ve kaynak yönetimi olduğundan bu faaliyetlerin alt iş tanımlarına uygun uzman personelin temini gereklidir. Örneğin, bilgi toplayacak personel, bilgi depolayacak işgücü(bilgisayara gerekli bilgilerin girişini ve bilgisayarda değerlendirmesini sağlayacak), bilgi değerleyecek işgücü, sekreteryayı yapacak işgücü, yardımları yönlendirecek işgücü gibi uzmanlığa dayanan işleri yerine getirecek insan kaynağı temini afet yönetiminin faaliyet temellerini oluşturmaktadır.

17 Ağustos 1999 Marmara Depremi sonrası 23 Eylül 1999 tarihinde 576 sayılı Kanun Hükmünde Kararname çıkarılarak Afet Bölge Koordinatörlüğü kurulmuştur. Bu K.H.K.'de Afet Bölge Koordinatörü tarafından atamaları yapılmak üzere 795 kadro tahsis edilmiştir. Ayrıca Kriz Koordinasyon Kurulu'na belirlenecek sayıda geçici işçi istihdam etme görevi de Afet Bölge Koordinatörlüğüne verilmiştir.⁴⁶ Afet Bölge Koordinatörlüğünün kuruluş gerekçesi ise: “şimdiye kadar böyle geniş alanda Afet olmaması, daha öncekilerin lokal olması ve geniş alan için yeni organizasyon ihtiyacının doğması” olarak gösterilmiştir. Bu afet öncesi hazırlık yapılmadığını ve mevcut durumda zararı en aza indirici önlemlerin alınmaya çalışıldığını göstermektedir. İşgücü planlaması ve hazırlığının da yapılmadığı bu şartlarda işgücünün çeşidinin, iş gereklerinin belirlenmesi, kaynakların tespiti ve işgücünün temini, iş gücünün işe uyumlaştırılması zaman kayıplarına neden olacak süreçler olarak belirmektedir.

Niceliksel sorun ise: ihtiyaç duyulan insan kaynağı sayısının karşılanamaması ile ilgilidir. Yeterli sayıda, yeterlilikleri ve gerekleri belirlenmiş insan kaynağına ulaşılamaması veya ihtiyaç sayısı ile mevcut kaynak sayısının örtüşmemesi durumudur. Örneğin depremin ardından binlerce konutun kullanılamaz olduğu ve barınma ihtiyacının doğduğu bir anda çadır kurma işini görecektir çok sayıda işgücüne ihtiyaç duyulacaktır.

⁴⁶ www.abk.gov.tr/, A.g.e

3.2 DONANIM VE ENERJİ SORUNU

3.2.1 Donanım Sorunu

En genel tanımla insanlar için fiziksel, ekonomik ve sosyal kayıplar doğuran, normal yaşamı ve insan faaliyetlerini durdurarak veya kesintiye uğratarak toplulukları etkileyen doğal, teknolojik veya insan yapısı kökenli olaylara afet denilmektedir. Bu tanımdan da anlaşılacağı üzere doğal, teknolojik veya insan yapımı kökenli bir olayın afet sonucunu doğurabilmesi için, insan toplulukları ve insan yerleşmeleri üzerinde kayıplar meydana getirmesi ve insan faaliyetlerini bozarak veya kesintiye uğratarak bir yerleşme birimini etkilemesi gerekmektedir. Başka bir deyişle afet bir olayın kendisi değil de doğurduğu sonuçtur.⁴⁷ Bu bağlamda deprem afet sonucunu doğuran bir olay olmaktadır.

Afet sırasında ve hemen sonrasında yapılacak çalışmalar önem ve öncelik sırası ile şunlardır⁴⁸:

Afete uğrayan bölgenin ve etkilenen nüfusun belirlenmesi.

Enkaz kaldırma, kurtarma ve yıkıntının temizlenmesi.

Afetzedelerin beslenmesi.

Afetzedelerin barındırılması ve ısıtılması.

Ulaşım ve haberleşmenin sağlanması.

Emniyet ve güvenliğin sağlanması.

Koruyucu hekimlik ve çevre sağlığı hizmetleri.

Tıbbi bakım.

Deprem sonrası veya başka bir ifadeyle afet durumunda acil müdahale ve yardım yapılabilmesi için insan kaynağı kadar, yapılacak bu çalışmalar nedeniyle gerekli olan araç gerece daha genel bir tanımla donanım ve bu donanım için gerekli olan enerji kaynaklarına ihtiyaç duyulacaktır. Meydana gelen zararın tespiti acil yardıma ihtiyaç duyulan bölgelerin tespiti, ne tür yardım malzemesine ihtiyaç duyulduğunun tespiti gibi bir çok iş, çeşitli vasıtalarla yerine getirilecektir. Ayrıca bu tespitlerden

⁴⁷ Oktay Ergünay, A.g.e., s.27

⁴⁸ Necati Dedeoğlu, "Depremlerde Sağlık Hizmetleri", *Deprem Araştırma Bülteni*, S.59(Ekim, 1987), s.106-107

sonra bilgi depolama, değerleme ve yönetme gibi iş ve işlemler için bilgi işlem ve haberleşme araçlarına ihtiyaç bulunmaktadır.

Deprem gibi çevrede ve şehirlerin alt yapısında, enerji olanaklarında, yollarda ve ulaşım imkanlarında tahribat yapan ve kullanılmaz bırakan afetlerde daha teknik araç ve gerece ihtiyaç duyulmaktadır.

Afetler sonrası donanım ihtiyacının tespitinin zorluğu kadar temini ve kullanılması da oldukça zor olacaktır. Afetlere hazırlıklı olmamak, eylem planlarının ve uzman personelin tespit edilmemiş olması halinde; sorunla karşılaşıldığı anda(afet anında) uygun araç ve gerecin tespiti zorunluluk arzedecek ancak bu süreç zaman kayıplarına neden olacaktır. Afetlere hazırlıklı bulunulduğu varsayıldığında, yani bir eylem planı ve uzman kişilerin koordinesinde bir yapılanma olduğu düşünüldüğünde ise, öngörülen araç ve gerecin dışında daha teknik araç gereçlere, örneğin helikopter, yangın söndürme uçağı gibi araçlara ihtiyaç duyulabilmektedir. ngr ile hareket edilmesi durumunda araç ve gereçlerin tespit ve temini daha kolay ve hızlı olabilecektir.

Mevcut araç ve gerete afetler sonrası tahrip olabilmekte ve kullanılmaz hale gelmektedir. Planlama yapılırken, afetlere hazırlık yapılırken, afet nedeniyle oluşabilecek maksimum hasar ve minimum hasar olasılıkları belirlenmeli ve bunların iletişim, ulaşım ve bilgi işlem araç gereci üzerinde meydana getireceği tahribat ve kullanılabilirlik olanakları tespit edilmelidir.

Donanım sorunu denildiğinde, akla sadece otomobil, telefon, bilgisayar gelmemelidir. Afetin meydana geldiği andan itibaren mevcut durumun tespitine yönelik her türlü araç, gereç, acil ve temel ihtiyaçların tespitine yönelik araç ve gereçler ile bu ihtiyaçların karşılanması ve dağıtılması ile ilgili tüm süreçlerde kullanılacak araç ve gereçlerde dahil edilmelidir. Bu anlamda değerlendirildiğinde itfaiyenin, söndürme aracından, sulama aracına, ilaçlama arcından, çadıra, helikopterden giyeceğe kadar bir çok araç bu donanım ihtiyacı tanımında yer almakta başka bir ifadeyle donanım sorununu oluşurmaktadır.

3.2.1.1 Ulaşım Araç-Gereci

Deprem sonrası yardım dağıtım organizasyonu içerisinde ulaşım araç gereci sorunu ile; zarar gören bölgelerde yerinde yapılacak tespitler ile yardım ve hizmetlerin zarar

gören bölgelere ulaştırılmasında, afetten zarar görenlerin tahliyesi ve ulaşımı ile yapılan yardımların, götürülen hizmetlerin denetim ve düzgunleştirilmesi için bölgeye yapılacak ziyaretlerde kullanılacak hizmete uygun araçların tedarik edilmesinde karşılaşılan sorunlar, ifade edilmektedir.

Deprem sonrası depreme maruz kalmış bölge düşünüldüğünde, yıkılan binalar, çöken veya zarar gören yollar, akla gelmektedir. İşte bu vb. şartlarda ulaşım her araçla sağlanamayacak duruma gelmektedir. Ayrıca doğanın durumu, iklim şartları, enkaz ve yol durumu ulaşım araç gereci konusunda belirleyici olmaktadır. Deprem meydana getirdiği tahribatın boyutlarına göre mevcut ulaşım araç gereci de kullanılamaz olabilmektedir.

... çok bozulan karayolları ile ulaşım yerine, hava ulaşımı sağlanır. İletişim sistemi yeniden düzenlenene kadar telsiz telefonlar ve helikopterler önemli görevler üstlenirler.⁴⁹

Yapılacak hizmetleri ve işleri deprem sonrası zaman periyodunda sıralamak, ihtiyaç olunan araç ve gereçleri tespit etmekte anahtar görevi görecektir.

Depremden hemen sonra yapılacak işten normalleşmeye yönelik ve normalleşme süreci boyunca yapılacak eylem ve işlemler sıralanacak olursa, ilk olarak durum tespitine yönelik çalışmalar yani ne boyutta bir felaketle karşı karşıya kalındığının tespiti, acil ihtiyaçların ve hizmetlerin götürülmesi, ayrıntılı ihtiyaç listesinin yapılması yardımların plan dahilinde ulaştırılması, bölgeden dışarıya tahliye, yapılan yardımların denetimi, normalleşme çalışmaları vb. gibi işlerdir. Bu işler için gerekli olan araç ve gerecin temini ile kullanılması aşamalarında sorunlar beklenmelidir.

Deprem bölgesinin durum tespiti için bölgenin coğrafi durumu ve iklim koşulları ve çevrenin gördüğü zarar boyutlarına göre tespit binek hayvanlarından, bisiklet, motorsikletten otomobile, jipten helikoptere kadar değişiklik gösteren araç ihtiyaçlarını ortaya çıkaracaktır. Bu araçların mevcut kaynaklarla karşılanması yetersizlikler nedeniyle mümkün olmaya bileceği gibi deprem sonrası kullanılamaz hale gelmesiyle de mümkün olmayabilir.

Depremden hemen ardından da yardım dağıtımı yol vb. durumların yetersizliği nedeniyle helikopterle yapılabilir. Sağlık hizmetlerinin deprem bölgesine taşınması gibi, depremde zarar görenlerin başka bölgelerdeki sağlık kuruluşlarına sevki zorunluluk arz edebilmektedir. 17 Ağustos 1999 Marmara Depremi sonucunda

⁴⁹ Necati Dedeoğlu, A.g.e., s.112

Kocaeli’nde yaralanan birçok vatandaşın tedavisi yine bu bölgede yapılmakla birlikte, çevre illere yaralıların ambulans ile götürülmesiyle de yerine getirilmiştir. Ancak birçok seyyar hastane ve sağlık kuruluşların tesisi ile de gerekli tedaviler yapılmıştır. Ancak meydana gelen zararın boyutları ve özellikleri düşünüldüğünde; yaralıların biran önce, zaman kaybetmeksizin sağlık kuruluşlarına hem de tam teşekkülü sağlık tesislerine sevkleri gerekmektedir. Çünkü yaralanmaların çoğu operasyon ve ameliyat gerektiren büyük organ yaralanmalarıdır. 12 Kasım 1999 Düzce depreminde Türk Silahlı Kuvvetlerine ait helikopterlerin yaralıları İstanbul ve Ankara’daki hastanelere taşımaları ve dönüşlerinde yardım malzemesi getirmeleri örnek olarak verilebilir.

İşte bu ihtiyaç ve sorumlulukların bir bölgede bu kadar yoğun yaşanması, planlanan araç ve gerecin teminde zorluklar yaşanmaktadır. Farklı kurumlarda ait araç ve gerecin etkin olarak kullanılması ve temini bazen bürokratik işlemler nedeniyle, bazende istenildiği miktarda bulunamaması nedeniyle gerçekleşmemektedir. Ancak planlama ve tatbikatlarla büyük zaman kayıpları önlenecektir. 17 Ağustos 1999 Marmara Depreminde yapılan yardımların süresi 12 Aralık 1999 Düzce Depreminde çok daha aza inmiştir. Bunun temel nedeni ise, 17 Ağustos Marmara Depreminin tecrübesinin yaşanmasıdır.

3.2.1.2 İletişim Araç – Gereci

İletişim olanakları afetlerden etkilenme hassasiyeti ve oranı yüksek olan ama afet zamanı da çok önemli olan haberleşme kaynaklarıdır.

İletişim olanakları, telefon, internet ve yüzyüze gerçekleştirilebildiği gibi (canlı yayın) tv yayınları ile de gerçekleştirilebilmektedir. İnternet, video konferans ve benzeri teknolojilerle binlerce kilometre uzaklıktaki kişiler arasında dahi iletişimi ve bilgi alışverişini çok kolaylıkla gerçekleştirmek mümkündür.⁵⁰

Ancak, depremin meydana geldiği bölgede, telefon hatları kopmakta, tv vericileri zarar görmekte, telsiz roleleri devre dışı kalmakta dolayısıyla iletişim aksamaktadır.

17 Ağustos 1999 Marmara Depremi sonrası bölgede Kocaeli İli’nde 19, Sakarya İli’nde 1, Bolu İli’nde 11, Düzce İli’nde 24, Yalova İli’nde 6 olmak üzere toplam 61

⁵⁰ H.İnceler Sarhan, Rekabette Başarının Yolu Teknoloji Yönetimi, İstanbul, 1998, s.254

çadırkent kurulmuştur. Kocaeli İli'nde 41, Sakarya İli'nde 39, Bolu İli'nde 21, Düzce İli'nde 19, Yalova İli'nde 16 olmak üzere toplam 136 prefabrik kent kurulmuştur.⁵¹

Yardım sağlayan iller oluşturulmuş(Destek İller), illerde Lojistik Destek Koordinasyon Merkezleri oluşturularak bilgisayarlarla ana merkeze irtibatlanmıştır. Çadırkentler için 17 kolaylık tesisi yapılması standart sayılarak her çadırkente bunların yapılmasına başlandı. Çamaşırhane, bulaşıkhanne, terzi, berber, PTT, duş, WC, okul, kreş, sanat merkezi, sağlık ocağı gibi.⁵²

Çadırkentler ve prefabrik kentlerle iletişimden önce bölgede afetin ilk anlarından itibaren süreç dikkate alındığında enerji sorunu aşılmış olsa dahi mevcut iletişim olanaklarının yoğun yüklenmeden dolayı kullanılamaz olması kaçınılmazdır. Kurulan yerleşim birimleri ile yönetim amaçlı iletişim kurmak, en az yerleşim birimi sayısı kadar iletişim merkezinin kurulmasını ve uygun kanalın hazır edilmesini gerektirecektir.

Göz bir organizma için ne kadar önemli ise organizasyon içinde iletişim o kadar önemlidir. Yardım dağıtım organizasyonu tesis edildiğinde kriz merkezleri ve deprem bölgesi ile iletişimin sağlıklı şekilde (haberleşme) sağlanması iletişim kanallarının sağlıklı olmasıyla ya da iletişim kanalların derhal kurulmasıyla ilgilidir. Yakın mesafe inceleme ve araştırmaları için telsizler en ekonomik ve kullanışlı iletişim araçları olmaktadır. Uzak mesafede ise, telefon vb. iletişim araçları daha etkin olarak kullanılabilir.

Deprem sonrası bölgeye ulaşan uzmanların elde ettikleri bilgi ve verileri en hızlı şekilde kriz merkezine ulaştırılmaları ancak iletişim araçları ile mümkün olacaktır.

Yine iletişim araçları ile elde edilen bilgiler genel merkeze değerlendirilmeye üzere iletilir ve yardımların acilen ihtiyaç sahiplerine ulaşması sağlanmış olur.

Deprem sonrası elektrik ve telefon hatlarının zarar görmesi öngörülürse telsiz ile iletişim önem kazanmaktadır. Ancak Emniyet Teşkilatı gibi, kurumlar haricinde, bu tür altyapıya sahip kurum ve kuruluşlar az sayıdadır.

17 Ağustos Marmara Depreminde görülen bir iletişim aksaklığı ise çok yaygın olan ve kullanım olanakları geniş olan GSM (cep telefonları) rollerinin devre dışı kalması ya da kilitlenmesiydi. Deprem nedeniyle oluşan sarsıntılarının ve tahribatının

⁵¹ www.abk.gov.tr/, A.g.e.

⁵² A.g.e.

GSM şebekelerine verdiği zarar kadar oluşan yoğun kullanım yükü de cep telefonları ile iletişimi engellemiş ve aksatmıştır.

Deprem nedeniyle ortaya çıkan iki yönlü iletişim araç-gereci sorunu mevcuttur. Birincisi, deprem nedeniyle mevcut olanakların zarar görmesi ve kullanılamaz hala gelmesiyle ortaya çıkan araç-gereç ihtiyacı ve tedarik sorunları, ikincisi ise deprem nedeniyle ortaya çıkan yoğun talebe cevap verecek daha fazla araç gereci ve/veya deprem nedeniyle ortaya çıkan yeni ihtiyaçlar için gerekli olan araç ve gerecin temini ve tedarik edilmesi sorunlarıdır.

Depremlerin meydana geleceği zaman önceden tespit edilemese de, yeri ve hangi zaman aralığında ortaya çıkabileceği ve hangi şiddet aralığında olabileceği tahmin edilebilmektedir. Bu ise hazırlıklı olmak için yeterli bilgi demektir.

3.2.1.3 Bilgi İşlem Araç-Gereci

Günümüzün çok hızlı değişen iş ortamında belirsizlik ve riskler artmış olup, bu belirsizlik ortamında çalışan yöneticilerin de işi zorlaşmıştır. İşletmelerimizi bu belirsizlik ve risk dolu ortamda iyi yönetebilmek için, yöneticilerin ve onların kullandığı teknolojik yardımcılarının önemi büyüktür. Modern yönetim, artık gelişmiş teknolojinin ürünü olan bilişim tekniklerinden yararlanmayı gerektirmektedir. Yönetici konumundaki kişilerin en önemli görevi, işletme için en doğru kararı en kısa sürede verebilmektir. Karar verebilmek içinse, birtakım bilgilere ihtiyaç vardır. Eğer bu bilgiler yöneticiye doğru olarak ve zamanında ulaşmıyorsa o yöneticinin ve işletmenin başarılı olması zordur.⁵³ Deprem sonrası afet ortamında da ilk andan itibaren belirsizlik hakimdir. Bu nedenle, bilgi yönetimini etkin ve verimli uygulamak gerekmektedir.

Bilginin yaşam evrimi ve gerektirdiği araç ve gereçleri ise şunlardır:⁵⁴

Bilginin ortaya çıkarılması.

Bilginin veri olarak kaydedilmesi. CD-Hard Disk'lerin kapasitelerindeki artışlar sayesinde bilgilerin saklanması da kolaylaşmıştır.

Bilginin işlenmesi. Bilgisayarlar ve yazılımlar vasıtasıyla mümkün olmaktadır.

Bilginin değerlendirilmesi.

⁵³ H.İnceler Sarhan, A.g.e., s.195-196

⁵⁴ A.g.c., s.185-186

Bilginin aktarılması. Networkler (İnternet, İtranet vb.) sayesinde bilgilerin farklı kullanıcılara elektronik ortamda aktarılması mümkün hale gelmiştir. Eskiden sadece text dosyalarını aktarmak mümkün iken bugün, çoklu ortam(multimedya) teknolojilerindeki hızlı gelişmeler sayesinde grafik, ses ve görüntü dosyalarını da transfer etmek mümkündür.

Deprem meydana getirdiği zararların tespitinde, acil yardım ihtiyaçlarının tespitinde ve normalleşme sürecinde, en çok yapılacak iş bilgi toplama, bilgi depolama ve bilgi değerlendirme olacaktır, bilgi yönetimi üst seviyede uygulanacaktır. Bu yönetim faaliyetlerinde görev alan insan kaynağı kadar araç-gereç de büyük önem arz etmektedir. Bilgi işlem araç-gereci ile kastedilen, bilgi depolama ve değerlendirme işleri için kullanılacak, bilgisayar ve ekipmanları, telefon hattı, faks makinesi, dosya, dolap vb. kırtasiye malzemeleridir.

Deprem nedeniyle her türlü bilginin tespiti, toplanması, depolanması ve değerlendirilmesinden sonra ise karşımıza bilgi güvenliği kavramı çıkmaktadır. Yapılan her türlü işlem ve faaliyetin denetimi ve düzgunleştirilmesi ya da geliştirilmesi için her dönem incelenebilir ve kolay ulaşılabilir olmalıdır.

Evlerin, işyerlerinin, devlet binalarının zarar gördüğü deprem nedeniyle mevcut bilgi işlem araçları zarar görmek ve açık ortaya çıkmakta ya da yeni bir bilgi işlem merkezi kurma ihtiyacı hasıl olmaktadır. Önceden bir planlama ve hazırlık yapılmamış ise bu tür araç ve gerecin çevre illerden ya da merkezlerden temini söz konusu olacaktır. Buda zaman kayıplarına ve işlerin aksamasına neden olacaktır.

Deprem sonrası şartlarında, toplanan bilgilerin depolanması ve tekrar tekrar incelenmesi ve değerlendirilmesi söz konusu alacağından, bilgisayar ortamında depolama ve uygun programlar vasıtasıyla değerlendirilmesi gerektir, ayrıca bu bilgilerin bilgisayar ortamında meydana gelecek sorunlara karşı, yazılı ve açıklamalı olarak dosyalanıp, saklanması ve arşiv oluşturulması gerekecektir. İşte bu nedenlerle çok sayıda bilgisayara, disket ve kesintisiz güç kaynağı faks makinesi, dosya ve dolapla birlikte uygun bir yere de ihtiyaç duyulacaktır.

Bilgisayar ortamı dediğimiz, başka bir ifadeyle de sanal ortam olarak ifade edilen alanda bilgi depolama da bir takım riskler içermektedir. Bu riskler bilgilerin ya tümünden kaybolmasına ya da belli bir kısmının zarar görmesine neden olmaktadır. Bilgisayarların meydana geldiği yazılım ve donanım bölümlerinin hatalı ya da kalitesiz olması kullanım esnasında yukarıda sayılan sorunları karşımıza

çıkarmaktadır. Bununla birlikte hataları da yani kullanıcı hataları da, depolanan bilgilerle ilgili çeşitli sorunlara neden olmaktadır. Elde edilen bilginin derecesi de oldukça önemlidir. Bilgi söz konusu olduğunda, hiçbir ülkenin, sanayinin, şirketin “doğal” avantajı ya da dezavantajı yoktur. Sahip olabileceği tek avantaj, evrensel olarak var olan, herkesin ulaşabileceği bilgilerden ne kadarını alabileceğine dayalıdır.⁵⁵

Kaynakların zarar gördüğü ve yeni ihtiyaçların doğduğu bir ortamda bilgi yönetimi için gerekli olan araç ve gerecin bulunması ve kullanılma hazır hale getirilmesi belli bir süreci ve bu sürece tahammülü gerektirmektedir.

3.2.2 Enerji Sorunu

Deprem nedeniyle yıkılan yapılar, yarılan yer kabuğu ve çevrede meydana gelen zararlarla, enerji depolama ve aktarma ile ilgili tesis ve yapılarda tahribat meydana gelmekte, dolayısıyla enerji kaybı ve ihtiyacı ortaya çıkmaktadır. Depremin meydana geldiği ilk andan itibaren ilk olarak elektrikler kesilmekte, kablolar kapmakta doğalgaz boruları patlamakta ve kesilmekte, benzin istasyonları tesisleri zarar görmekte ya da yolların kapalı olması nedeniyle yakıt nakliyatı yapılamamaktadır.

Deprem sonrası ortaya çıkan enerji sorunu denilince, enerji kavramını ve yaygın olarak kullanılan çeşitlerini ortaya koymak gerekmektedir.

Enerji denilince çeşitli araç gereci çalıştırabilen ve iş yapabilir kılan, hareket ettirebilen, belli bir güç verebilen bir kaynak anlaşılmaktadır. Günlük yaşamda kullanılan başlıca enerji çeşitleri ise şunlardır: elektrik enerjisi, petrol ürünleri ve doğal gaz veya bunların daha karmaşık türevleri, güneş enerjisi sayılabilir.

Deprem nedeniyle yer kabuğu üzerinde meydana gelen yıkımlar nedeniyle yukarıda sayılan enerji çeşitlerinin kullanılabilirlikleri, bu yıkımlara bağlı olarak aksamakta ya da kaybolmaktadır. Elektrik enerjisini ileten direklerin yıkılması hatlarda meydana gelen tahribat depremin meydana geldiği bölgedeki elektrik enerjisi kullanma olanaklarını ortadan kaldırmaktadır. Bunun gibi, doğal gaz boru hatlarında meydana gelen tahribat ise bu enerji kaynağının kullanılabilirliğini ortadan kaldırmakla kalmaz çevreye sızarak ya da yangınlar vasıtasıyla ayrıca sorun teşkil eder. Aynı tehlike

⁵⁵ P.F.Drucker, Kapitalis Ötesi Toplum, İnkilap Kitapevi, İstanbul, 1994, s.42

petrol ürünleri içinde geçerlidir. Benzin, mazot vb. yakıtların depolarında ve istasyonlarında meydana gelen zararlar bu enerji kaynağının kullanılabilirliğini kısıtlamakta, ortaya çıkan artan oranlardaki ihtiyacı karşılamakta yetersiz kalmaktadır.

Deprem sonrası kapanan yolları açacak araç ve gerecin yakıt ihtiyacı, bölgeyi aydınlatacak elektrik enerjisi, ısınma ve benzeri amaçlarla kullanılarak doğal gaz, bilgisayar, telefon, fax, sağlık, iletişim vb. amaçlar için kullanılacak, araç ve gereci çalıştıracak elektrik enerjisi deprem sonrası yardım dağıtım organizasyonu için olmazsa olmaz niteliği taşımaktadır.

17 Ağustos 1999 Marmara Depremi nedeniyle depremin hemen ardından kesilen elektrikler ancak birkaç gün sonra belli bölgelere verilebilmiştir. Ayrıca doğal gaz ise uzun kullanılmamış daha sonra ise doğal gaz kaçaqları meydana geldiğinden çeşitli sorunlara neden olmuştur. Diğer illerden gelen kurtarma araçları, iş makineleri, ambulanslar, polis araçları, jeneratörler vb. araç gereç için gerekli olan yakıt oldukça fazla miktarları ifade etmekteydi ve deprem bölgesine giriş ve çıkışların kontrol altında olduğu dönemde birçok girişine kısıtlama getirilmesine rağmen, yakıt nakli yapan araçlara müsaade edilmekteydi. Bu yakıt ihtiyacı devlet tarafından kurulan kriz merkezlerinin anlaşmalı olduğu istasyonlarca karşılanmıştır.

17 Ağustos Marmara Depremi göstermiştir ki, enerji (yakıt) ihtiyacı acil karşılanması gereken ihtiyaçlar sıralamasında üst sırada yer almaktadır. Gıda ihtiyacının aciliyeti ne ise , sağlık ve ilk yardım aciliyeti ne ise enerji ihtiyacı da o şekilde anlam ifade etmektedir.

3.3 FİNANSAL SORUNLAR

Finans sorunu denildiğinde, deprem sonrası kurulacak yardım dağıtım organizasyonunun her türlü faaliyeti için gerekli olan harcamayla ilgili maddi ve parasal kaynak sorunlarını ifade etmektedir.

Deprem meydana geldikten sonra ortaya çıkan ihtiyaçların karşılanması ve deprem sonrası kurulacak olan yardım dağıtım organizasyonunun gerek teşekkülü ile ilgili gerekse faaliyetlerini sürdürebilmesi ile ilgili her türlü harcamaya yetecek maddi kaynağın bulunması deprem şokunu yaşayan bir bölgede oldukça zordur. Diğer

bölgelerden ise toplanıp iletilmesi ise belli bir süreci ve zaman aralığını ifade etmektedir. Gecikme ise, deprem mağduru için tahammülü en zor olan şeylerdendir.

Deprem bölgesinde yakıt ihtiyacının karşılanması gibi bir çok ihtiyaç kalemi o bölgeden edebilmek zorundadır ya da devletin mevcut birikimleri kaynakları arasında yer almaktadır. Çoğu zaman bütçe açığı veren ülke ekonomisinde depreme hazırlıklı ve hassas bir bütçenin varlığını beklemek sadece iyi niyetlilik olur.

23 Eylül 1999 tarih ve 576 sayılı K.H.K. ile İçişleri Bakanlığına bağlı Afet Bölge Koordinatörlüğü ihdas edilmiş ve Afet Bölge Koordinatörlüğü'nün yapacağı harcamalar, 2886, 832 ve 1050 S.K. tabi değildir, ancak üçer aylık dönemler halinde denetleneceği belirlenmiştir.⁵⁶

Bir deprem senaryosu dahilinde ekonomik kaynakların nasıl harcanacağı ve kimlerin nasıl harcayacağı tespit edilmişse ve eğitimi ve uygulaması verilmişse, deprem sonrasında bu kaynakla ilgili sorunlar en hafif şekilde atlatılabilir. Ancak, bunun yanında deprem nedeniyle ortaya çıkan yani ihtiyaçlar ve öngörülmemiş harcama kalemleri olacak ve bunların finans kaynağının temini ve kullanımı sorunu yaşanacaktır.

17 Ağustos 1999 Marmara Depremi göstermiştir ki, deprem sonrası ülke genelinde ve diğer dünya devletlerinden finans yardımları toplanmış ve yardım yapılmıştır. Yardım yapılması ve çok çeşitli yardım toplama organizasyonlarının birlikteliklerinin olması, parasal yardımların bir disiplin altına alınması gerekliliği ortaya çıkmış ve gerekli çalışmalar yapılmıştır. Denetim ve düzenlemenin yapılması toplanan kaynağın amacına uygun kullanılması için gereklidir. Ancak, yukarıda belirtildiği gibi dış kaynaklar kullanılması zaman bakımından bir takım sıkıntılar getirmekle birlikte, finansal yardım toplama, değerlendirme ve kullanma ile ilgili finansal yönetim ilke ve şartlarının belirlenmesi gerekmektedir.(Afet durumuna özel) Finansal kaynak sorunları, kaynak belirleme, toplama değerlendirme (dağılımı belirleme)ve kullanma ile ilgili sorunlardır. İlke ve şartlarıyla birlikte bir yönetim tarzında çok disiplinli ve ciddi şekilde değerlendirilmesi gereken bir konudur.

Mevcut finans olanaklarının kullanılması bir yönetim faaliyeti olarak nasıl daha etkin ve verimli olabilmesi için bir takım şartlar gerektiriyorsa, bir kaynak değerlemesi ve bir etik denetimi açısından bir takım şartları gerektirmektedir.

⁵⁶ www.abk.gov.tr/, A.g.e.

Bir yönetim faaliyeti olarak düşünülduğünde finansal kaynak kullanımı kesin katı ve sınırlı bir çerçeve içerisinde değerlendirilmesi çağdaş yönetim anlayışının esnek, gelişmeci ve gelişen durumlara uyum özellikleri açısından uygun olmayacağı düşüncesini ortaya çıkarmaktadır. Katı kural ve kaideler dahilinde yapılan finansal kaynak kullanımı kuralları akla klasik yönetim tarzını öneren ve içeren, esnekliği olmayan katılım ve yeniliği barındırmayan bir yaklaşımı ifade etmektedir.

Etik bakımından finansal kaynak kullanımı değerlendirildiğinde, finansal kaynağın ne amaçla ortaya konduğu ya da ayrıldığı belirlenmesi ve amacına uygun kullanılıp kullanılmadığı değerlendirilmektedir. Ancak, bilimin hızla gelişimi insan kültürü ve alışkanlıklarında dolaylı olarak da etik anlayışında daha hızlı değişimlere neden olmaktadır. Öyleyse, etik anlamda kuralların genel geçerli olarak uzun vadeli gelecek zaman endekslenmesi bir takım sakıncalar doğuracaktır.

Mevzuat ile finansal kaynak kullanımının(kaynak yönetimi) şekli ve usulünün belirlenmesi yerine, kaynak kullanım amacı, hedefi misyonu ve vizyonu belirlenmeli ve bununla ilgili yükümlülükler tespit edilmelidir. Şekil ve usul göstermek konuyla ilgili araştırma ve geliştirme faaliyetlerine ve kurumlarına bırakılmalı, buralardan öğrenilmesi sağlanmalıdır. Aksi takdirde, kanunlar finansal kaynak kullanımı için yol gösterici bir ışık ya da bir anahtar olmaktan çıkar, iş ve işlem yapmayı güçleştirici engeller olurlar.

3.4 ORGANİZASYON KURULUŞYERİ

Yardım dağıtım organizasyonun yönetim merkezi olacak, kuruluş yeri seçiminde organizasyonun misyonu ve organizasyon faaliyetlerinin esas alınması doğru olacaktır. Kuruluş yerinin seçimi konusunda karar verilirken çeşitli ölçütlere göre davranılır.⁵⁷

Hammadde: hammadde bilgi olduğundan bilgiye yakın olmalıdır.

Pazara yakınlık: hedef alan ya da sorumluluk alanı olan afet bölgesinin merkezi bir noktası seçilmelidir.

Teknolojiye yakınlık: ihtiyaç duyulacak teknolojik imkanların(telefon, ulaşım vb.) olduğu bölge seçilmelidir.

⁵⁷ Ali Akdemir, İşletme Bilimine Giriş, Isparta, 1998, s.89-90

Enerji olanakları: faaliyetler için gerekli enerji olanaklarına(elektrik, fuel oil, su vb.) yakın yer seçilmelidir.

Doğal özellikler: seçilen yer iletişim ve haberleşme olanaklarını olumsuz olarak etkilemelidir.

Organizasyon merkezi kuruluş yerinin seçimi deprem sonrası mevcut durumun etkileri nedeniyle oldukça zordur. Bir organizasyon merkezi kuruluş yeri seçiminde, enerji kaynaklarına yakınlığı, insan kaynağına yakınlığı, ulaşım imkanlarının durumu, tüketiciye (dış müşteriye) olan yakınlık ya da iletişim imkanları, iklim ve coğrafik koşulların uygunluğu göz önünde bulundurulurken, deprem sonrası ortaya çıkan tabloda enerji olanakları yok olmuş, tahrip olmuştur, insan kaynağı deprem psikolojisi nedeniyle iş göremez hale gelmiş ya da kendi derdine düşmüş vaziyette olacaktır. Ayrıca dışarıdan temin edilen insan yükü ise bölgenin yabancısı olacaktır. Tahrip olan yollar, köprüler ve alt yapı nedeniyle ulaşım olanakları kısıtlı ya da sorunlu olacaktır. Ayrıca yolların yoğun olarak kullanılmasından dolayı ulaşım aksaklıklarına ve sorunlarına neden olacaktır. Deprem nedeniyle zarar gören bölge geniş ve dağınık ise ve uygun bir alan bulunamamışsa, hizmet götürülecek hedef kitleden uzak bölgeye yerleşmek gerekecektir. Bu da iletişim ve ulaşım sorunlarına neden olacaktır. İklim ve coğrafik koşulların seçimi imkanı olmayacağından her türlü iklim ve coğrafik zorluklara rağmen organizasyon merkezi kurulacak ve faaliyetine başlanacaktır.

Organizasyon merkezinin kuruluş yeri, şu hizmetleri verecektir:

Deprem nedeniyle mağdur olan, zarar gören insanların baş vuracakları, yardım talep edecekleri bir merkez ve bir merci ihtiyacı olduğundan bu ihtiyacı karşılayacaktır.

Tek bir merkezden her türlü bilgiyi ve talebi toplama amacıyla, tek bir havuzda bilgi toplama, depolama ve değerlendirme faaliyetini yerine getirecektir.

Her türlü denetim ve kontrol faaliyeti için muhatap kabul edilecek tek bir merkez görevini yerine getirecektir.

Organizasyonun yönetim faaliyetlerinin daha hızlı ve etkin yürütülmesini sağlamak.

Organizasyon kuruluş yeri organizasyonun ilkelerine, amacına, hedeflerine, misyonuna ve vizyonuna aykırı olmamalıdır.

Organizasyonun, açıklık, katılımcılık (demokratiklik) ve optimizasyon ilkelerine uygun kuruluş yeri seçiminde ulaşım imkanlarının gelişmiş olması gerekmektedir.

Organizasyonun bilgi yönetimi ağırlıklı çalışacağı göz önünde bulundurulursa, bilgi depolamaya ve değerlendirilmeye yarayan her türlü araç ve gerecin gerekli olan enerji kaynaklarına sahip bölge olması gerekmektedir. Deprem ortamının şartları, buna uygun olmayabilmektedir. 17 Ağustos 1999 Marmara Depremi sonrası Tüpraş yangınının çıkması nedeniyle 3 km.lik bir çember güvenlik gerekçesi ile boşaltılmış ve yaklaşık 4 gün boyunca yakın çevrede kurtarma vb. acil yardım müdahalelerine ara verilmiştir.

23 Eylül 1999 tarih ve 576 sayılı K.H.K. ile kurulan Afet Bölge Koordinatörlüğü'nün kuruluş yeri ise Kocaeli İli'nde İzmit'te Gulfstar alışveriş merkezi olmuştur. Kocaeli İli coğrafi olarak afet bölgesinde merkezi yer olmamasına rağmen istatistiki bilgiler⁵⁸ değerlendirildiğinde diğer illerden(Yalova, Sakarya, Düzce, Bolu) daha fazla zarar görmesi nedeniyle tercih edildiği düşünülmektedir.

Depremler tahminlerin ötesinde zararlar meydana getirdiğinden planlamalardan farklı sonuçlar elde edilmektedir.

3.5 YÖNETİM SORUNLARI

3.5.1 Planlamaya İlişkin Sorunlar

Planlama, yönetim faaliyetlerinin ilk aşaması olarak kabul edilmekle birlikte, deprem öncesi depremle ilgili yardım faaliyetlerini planlama ve deprem sonrası mevcut duruma göre yapılacak iş ve işlemleri planlama olarak iki ayrı konu olarak incelemek deprem sonrası yardım dağıtımını ile ilgili faaliyetlerin planlamasını daha anlaşılır kılacaktır.

Yönetim faaliyetlerinin bir süreci olarak planlama, yapılacak iş ve işlemlerin belirlenmesi, görev dağılımının yapılması(öngörülü olmakla) uygulamaya ilişkin esas ve usullerin belirlenmesi gibi ayrıntıların belirlendiği zaman aralığıdır.

Plan, amaca erişmek için ne yapılması gerektiğini belirten araçlardır. Planlar, amaçlar gerçekleştirmek için kuruluşun elindeki imkan ve kaynakların(maddi ve beşeri) tahsisi, yapılacak işlerin zaman içinde programlanması, bu işleri yapacak personele görevlerin dağılması ile ilgilidir.⁵⁹

⁵⁸ www.abk.gov.tr/, A.g.e.

⁵⁹ Erol Eren, Yönetim ve Organizasyon, İstanbul, 1998, s.117

Depremler meydana geldiği bölgede, o bölgenin özelliğine ve konumuna göre farklı sonuçlar ve etkiler doğurmakta bu ise önceden planlanan iş ve işlemlerin farklılaşarak, yeni iş çeşitlerine ve yeni iş gereklerine dönüşmesine neden olmakta ya da yeni planlamalara ihtiyaç doğurmaktadır. Zaman kaybı ve işgücü israfı demek olan bu yeni planlama faaliyeti birtakım alt yapı veya hazırlık faaliyetlerin de gerektirmektedir. Bu konuyla ilgili şu örnek verilebilir; ev yangınları ve doğal gaz kaçaklarına bağlı olarak beklenen yangınlar için planlanan yangın söndürme kaynakları ve faaliyetleri, Kimyasal ürün kullanan ya da üreten bir fabrikanın ya da işletmenin muhatap olacağı yangın durumları için aciz kalacaktır. Bir de buna ilgili işletmenin yangın söndürme ünitelerinde deprem nedeniyle meydana gelecek hasar dolayısıyla kullanılamaması eklenirse tam bir öngörü yetersizliği ve planlama eksikliği ortaya çıkacaktır. Her işletmenin özelliğine uygun yangın söndürme sisteminin tespiti, tedariki ve kullanılması için deprem yardım dağıtım organizasyonunda bir alt birim oluşturulması oldukça zordur. Bu durumda yapılabilecek en doğru iş her işletmenin kendi yangın güvenliğini kendisinin sağlamasıdır. 17 Ağustos 1999 Marmara Depreminde TÜPRAŞ'ta meydana gelen yangın çevreye verdiği zarar yanında yakın çevresi içinde büyük bir tehlike oluşturmuştur. Ancak, eldeki mevcut kaynaklarla söndürülmesi mümkün olmamış hatta yakın yerleşim alanı tahliye edilmiştir. Daha sonraki süreçte ise ülke içinden ve dışından bir çok uzman, araç ve gereç ile gelerek günler sonra bu yangın söndürülebilmıştır. TÜPRAŞ Kocaeli işletmesinin olası yangın tehlikeleri için yangın söndürme plan ve hazırlıkları olmasına rağmen deprem nedeniyle zarar gören ünitelerin yangın söndürme faaliyetlerini engellemesi ve Sapanca gölü suyunun yangın söndürme amacıyla, uzak olmasına rağmen Körfez İlçeye taşınması ve bu hatta meydana gelen hasar nedeniyle bu imkanında kullanılamaması öngörü ve planlama zorluğunu göstermektedir.

Planlama sorunu sadece şartların öngörülememesinden değil, aynı zamanda kaynakların yetersizliği nedeniyle de ortaya çıkmaktadır. Mevcut kaynakların yetersiz olmasının yanında beklenmedik kaynak yardımları da planlama faaliyetlerini güçleştirmektedir. Ne zaman ve ne kadar yardım toplanacağı belirlenmesi tek bir merkezin veya otoritenin inisiyatifinde olmadığından başka bir ifadeyle ister ülke içinden olsun ister ülke dışından olsun ne kadar ve ne zaman yardım toplanacağı veya ne zaman bu yardımların ulaşacağı kesin ve tam olarak bilinmediğinden,

belirsizlikler bulunması nedeniyle planlamada çeşitli aksaklıklar ve sorunlar ortaya çıkacaktır.

Deprem sonrası yönetim sorunları kriz zamanları yönetim sorunları ile karşılaştırsak planlama ile ilgili mevcut sorunların nasıl benzerlik gösterdiğini görebiliriz. Kriz yönetiminde planlama faaliyeti nasıl güçleşmekte ve kesin belirlemeler yapılmasını engellemekteyse deprem sonrası yönetiminde planlama faaliyeti güçleşeceği ve kesin belirlemelerden kaçınılması gerektiği açıktır.

3.5.2 Uygulamaya İlişkin Sorunlar

En iyi seçeneğin bulunmasıyla alınan kararın uygulamaya konulması, yönetim sürecinin ikinci aşamasını oluşturur. Bilindiği gibi karar alınırken önce bugünkü koşullar ve bu koşullara ilişkin olarak gelecekte beklenen değişimler belirlenir. Daha sonrada eldeki olanaklar, bu koşullara göre planlanır. İşte uygulama aşamasında yer, zaman, iş gören ve benzeri tüm olanaklara göre hazırlanan planlar harekete geçirilir.⁶⁰

Uygulama faaliyeti bir yönetim faaliyetinin öngörülen ve hedeflenen iş ve işlemlerinin hayatiyet kazandırılmasıdır. Başka bir ifadeyle planlama sürecinden sonra gelen ve planlama faaliyetine konu olan esas ve usullerin yürütülmesidir. İşte yönetim faaliyetlerinin öngörülme aksaklıkları burada liderin karşına çıkmaktadır. Planlanan iş ve işlemler belirsiz durumlar ve beklenmeyen durumlar nedeniyle uygulayıcının karşısına sorunlar yumağı getirmekte ve aksaklıklara neden olmaktadır. Uygulamada karşılaşılan sorunların yoğunluğu planlamanın başarısını ve öngörü kabiliyetinin derecesini göstermektedir.

Uygulamada insan kaynağının deprem ortamı nedeni ile oluşturduğu sorunlarda etkin ve verimli sonuçlar almayı güçleştirmektedir. İnsan kaynağı deprem bölgesinden temin edilirse depremin kişi üzerinde meydana getirdiği zararlar ve kişinin etkilenme derecesine göre verim düşük olacaktır. İnsan kaynağı deprem bölgesi dışından seçilirse bölgenin yabancı olması dolaylı uyum zorlukları ve bölgeyi tanıma süreci ile ilgili gecikmeler olacaktır. Bu nedenle deprem bölgesi dışından bölgeyi tanıyan iş gücü ve insan kaynağı temin etmek yerinde olacaktır.

⁶⁰ Erol Eren, A.g.e., s.275

7269 Sayılı Umumi Hayata Müessir Afetler Dolayısıyla Alınacak Tedbirlere Yapılacak Yardımlara Dair Kanun'un 1. Maddesinde Afetin genel hayata etkililiğine ilişkin kurallar, İçişleri ve Maliye Bakanlıklarının mütalaaları da alınarak İmar ve İskan Bakanlığınca hazırlanacak bir yönetmelikle belirtilir.⁶¹ Denilmektedir.

4. Maddede ise: İçişleri, İmar ve İskan, Bayındırlık, Sağlık ve Sosyal Yardım ve Tarım Bakanlıklarınca Acil Yardım Teşkilatı ve programları hakkında genel esasları kapsayan bir yönetmelik yapılır.

Bu yönetmelik esasları dairesinde afetin meydana gelmesinden sonra yapılacak kurtarma yaralıları tedavi, barındırma, ölüleri gömme, yangınları söndürme, yıkıntıları temizleme ve felaketzedeleri işe gibi hususlarda uygulanmak üzere görev ve görevlileri tayin, toplanma yerlerini tespit eden bir program valiliklerce düzenlenir ve gereken vasıtalar hazırlanarak muhafaza edilir.

Bu programların uygulanması, valiliklerce kurulacak kurtarma ve yardım komitelerince sağlanır.

Ancak "7126 Sayılı Sivil Savunma Kanunu'na göre teşkilat kurulan yerlerde acil kurtarma ve yardım işleri, yukarıda belirtilen komite ile sözü geçen sivil savunma teşkilatı tarafından müştereken yürütülür", denilmektedir.

6. Madde de ise; Afetlerin meydana gelmesinden sonra vali ve kaymakamlar (askerler ve hakim sınıfından bulunanlar hariç olmak üzere) 18-65 yaş arasındaki bütün erkeklere görev vermeye, bedeli, ücreti veya kirası sonradan ödenmek üzere canlı, cansız, resmi ve özel her türlü taşıt araçlarına ve gerekli makina, alet ve edevatına el koymaya ve hiçbir kayda ve merasime tabi olmaksızın tedavi, kurtarma, yedirme, giydirme ve barındırma gibi işlerle bu işlerin gerektirdiği acil satın almaları ve kiralamayı yapmaya, Devlete, mahalli idarelere, evkafa, İktisadi Devlet Teşekkülleri ile bunlara bağlı kurumlara ilişkin hertürlü taşınmaz malları; yetmemesi halinde de diğer tüzel kişiler ile gerçek kişilere ait bina ve müstemilatı ile bahçe ve arsa gibi araziye geçici olarak işgale yetkilidir. Yedirme, giydirme, barındırma, onarım için afetzedelere nakdi ödemede bulunulması önleme için harcama yapılması İmar ve İskan Bakanlığının muvafakatine bağlıdır. Denilmektedir.

Valilerin ve kaymakamların 7269 Sayılı Umumi Hayata Müessir Afetler Dolayısıyla Alınacak Tedbirlere Yapılacak Yardımlara Dair Kanun'un ilgili maddelerinde⁶²

⁶¹ Resmi Gazete, S.10213, tertip.3, C. 40, 25.5.1959, s. 1046

⁶² A.g.e.

yetkileri ve gösterilmektedir. Vali ve kaymakamlara tanınan bu geniş yetkiler uygulamada etkinliği sağlamada aciz kalmaktadır. Deprem sonrasında el konulabilecek bir eşya, enerji veya makine gibi gösterilen insan kaynağı aslında işgücünden yoksun ve yardıma muhtaç bireylerden oluşmaktadır. Bu kanunun 6. Maddesinde bu göz ardı edilmiştir. 17 Ağustos Marmara Depreminden sonra ortaya çıkan tabloda çok sayıda iş makinasına ihtiyaç duyulmasına ve Valilere Bakanlar Kurulu Kararıyla iş makinalarına elkoyma yetkisi verilmesine rağmen, uygulamada birçok sorunla karşılaşmıştır. İş makinalarına elkoymak onları etkin ve istenilen düzeyde çalıştırmak için yeterli olmamıştır. Ya operatör bulunamamıştır ya da vatandaş kendi tasarrufunda kullanmayı tercih etmiştir.

3.5.3 Eşgüdüm İlişkin Sorunlar

Eşgüdüm, diğer bir ifadeyle koordinasyon yönetim faaliyetlerinin ve unsurlarının bir biriyle uyumunu amaçlayan çalışmalardır. Yönetime konu olan her türlü eylem ve çalışmaların birbiriyle uyumlu ve barışık olarak sürmesini sağlayan şey eşgüdümdür. Eşgüdüm, plan, uygulama, denetleme, düzgunleştirme gibi her safhada değerlendirilmesi gerekli bir konudur ve iletişimin üst düzeyde kullanıldığı bir faaliyettir. Farklı birimler arasında tesis edilecek uyum, bu birimlerin birbirlerinin faaliyetleri ve durumları hakkında bilgi sahibi olmaları ve bu bilgi akışını düzeni sayesinde mümkün olacaktır. Buda daha sağlıklı iletişim demektir. Örgütler de sağlıklı iletişim kurmaya engel olan nedenler ise şunlardır.⁶³

-Psikolojik ve dilden kaynaklanan engeller. İletişim lisan ile sağlanır. Fakat kelimelerin sadece sembollerden oluşması veya gerçek amacı ifade edemeyecek şekilde soyut olması nedeniyle lisanın yeterli şekilde kullanılması zordur.

-Düşünce ve mevkii engelleri; Birikim, eğitim ve beklentilerdeki farklılıklar, farklı sosyal ve siyasi değerleri netice verir. Bunlar muhtemelen, etkili bir iletişim için en büyük ve aynı zamanda üstesinden en zor gelinen engellerdir.

-Büyüklik, hiyerarşi ve ihtisaslaşma engelleri: örgütlerdeki seviye sayısı ve işçi sayısındaki çokluk, problem oluşturmamaktadır. Bilgi, her biri bilerek üst otoriteyi yanıltmayarak yıkmak isteyen, imparatorluk kurucuları gibi kimseleri içeren çeşitli seviyelerden geçmek zorundadır. Fertler, gerçekleri farklı yorumlar ve birinden

⁶³ Marshall E. Dimock, Public Administration, 1983, s.138

diğerine bilgi geçerken kendi renklerini vermeye çalışırlar, bilgi gittikçe daha da azalırken, sorumlular daha da az şeyleri aktarırlar.

-Lisanın durgu ve esneklikten mahrum olmasına mukabil, gerçek olayları, hareketli ve değişkendir.⁶⁴

Eşgüdüm, bir organizmanın organlarının uyum içindeki alışması, İnanın acıkmasıyla midede salgılanan asitlerin yaptığı etki, beyne yeme ihtiyacı mesajını verir, ancak yeme eylemi gerçekleşmezse beyin tüm organlara enerji sarfiyatını azaltma ve enerji depolama emrini verir. İşte insan vücudundaki bu fonksiyonel süreç, örgütler ve organizasyon için eşgüdüm işlevini yerine getirmektedir. Yönetim ise beynin fonksiyonlarında görülür. Yönetimin sistem yaklaşımında organizma ile organizasyon arasındaki benzerlikler ön plana çıkarılarak yönetim işlev ve fonksiyonları izah edilmektedir.

Eşgüdümün iki temel fonksiyonu vardır, birincisi iletişim ve iletme, ikincisi ise mesaj veya emirdir. İletişim doğru iletişim kanalları ile ve hedefe yönelik olmalı, mesaj veya emirde doğru anlaşılabilirliklidir.

Eşgüdüm işlevini görecek bir faaliyet planlamasının ve uygulamasının olmamasından dolayı karşılaşılabilecek sorunlar kadar, eşgüdüm işlevinin doğru ve sağlıklı olmamasından kaynaklanacak sorunlarda beklenmelidir.

Eşgüdüm: birbirinden farklı ve habersiz birimlerin, neticede birbirlerini olumsuz etkileyecek faaliyetlerini, uyumlu ve birbirlerinden olumlu etkilenen faaliyetler şekline dönüştürmenin hedeflendiği bir işlemdir.

Deprem sonrası yardım dağıtımını için kurulacak organizasyonda değişen durumlara derhal adapte olma ve aciliyet zorunlulukları fazlaca bulunmadığından eşgüdüm çok büyük önem arz etmektedir. Deprem sonrası bölgede en büyük engel koşulların belirsizliği ve çok sık değişmesi olacaktır. Eşgüdümün de sağlanması bu koşulların belirsiz olması ve çok sık değişebilir olmasından kaynaklanan sorunlar olacak ancak etkili ve verimli iletişim ile bunların üstesinden gelinecektir.

Organizasyon yapısı oluşturulup kurulan her yeni organın görevleri belirlendikten sonra, ortaya acaba bu organ veya birimlerin stratejik amaçlara ulaşmak için nasıl işbirliği yapacakları ve aralarında birbirleriyle uyumlu bir davranışı nasıl gerçekleştirecekleri sorunu çıkacaktır. Bu soruna organizasyon teori ve uygulamalarında koordinasyon işlevi adı verilmektedir.

⁶⁴ Mehmet Usta, "İletişimin Önemi", **Türk İdare Dergisi**, S.408(Eylül, 1995), s.171

Koordinasyon, departmanlar arasındaki işbirliğinin kalitesini ifade eder. Eğer, bu kalite yüksek düzeyde ise bölümler arasındaki çatışma, anlaşmazlık ve amaca yönelme gibi sorunlar azalacak işbirliği düzeyi ve anlayışlılık artacak koordinasyon o ölçüde gerçekleşmiş olacaktır. Şu halde, eğer bu kalite düşük düzeyde ise, kuruluşlarda sağ el, sol el ile uyumlu biçimde hareket etmeyecek ve amaçlara ulaşmada büyük zorluklara karşılaşılabilecektir.⁶⁵

Koordinasyonun sağlanması organizasyon yapısının fonksiyonel, coğrafi zaman esası, ürün esası, müşteri esası, takım veya proje esası gibi her ne türde olursa olsun, her tip ve biçimde mutlaka zorunlu bir husustur.

Herşeyden önce koordinasyonun bir haberleşme bilgi akışı ve işbirliğinin ürünü olduğunda hem fikir olunmalıdır. Eğer bu konuda anlaşabilirsek, koordinasyonu sağlamanın en önemli yöntemlerinin şunlar olduğunu ifade edebiliriz.⁶⁶

-Haberleşme ve bilgi sistemleri haberleşme ve bilgi sistemleri özellikle çalışanlar arasında bilgi akışını gerçekleştiren ve geliştiren iç düzenlemelerdir.

-Geçici ve daimi kurul ve komiteler; Koordinasyonu gerçekleştirme araç ve yöntemlerinden birisi, aralarında uyumsuzluk bulunan organ veya birimler için geçici komite veya kurullar oluşturmaktır. Daimi kurul veya komitelere gelince bunlar, çeşitli bölüm veya organların yönetici ya da temsilcilerin katıldıkları, belli zamanlarda toplanan komiteler şeklindedir.

-Bütünleştirici veya aracı yöneticiler; bu yöneticiler de devamlı olarak çeşitli bölümler arasında meydana gelen koordinasyon sorunlarını çözümlenmek amacıyla oluşturulmuşlardır.

3.5.4 Kontrole İlişkin Sorunlar

Örgütsel kontrol erişilmesi arzulanan amaçlarla, başarı standartlarıyla ve planlarla belirlenmiş hususların, uygulamaya ilişkin örgütsel faaliyetlere uyumlaştırılmasını sağlayan sistematik süreçler toplamıdır.⁶⁷

Her türlü sistemi planlanan dengeden saptıran bir takım saptırıcılar (disturbances) olmasaydı, sistemler normal standart başarı düzeyine göre ayarlanabilir. Ayrıca birde

⁶⁵ Erol Eren, A.g.e., s.228

⁶⁶ A.g.c., s.228-229

⁶⁷ A.g.e., s.232

denetim sistemine gerek duyulmazdı. Ancak, ne tür bir sistem olursa olsun, bu sisteme etki eden ve dengesini bozan iç ve dış nedenler (saptırcılar) vardır. Dolayısıyla, her sistemde söz konusu saptırcılara göre planlanmış birde denetim sisteminin bulunması gerekir. Gerçekten ister kapalı ister açık sistem olsun, ister yapma sistem olsun, ne tür sistem olursa olsun, iyi veya kötü bir denetim sistemi vardır.⁶⁸

Kontrol başarı veya başarısızlığı değerlendirmeyi sağlayan bir süreç olduğu gibi yapılan iş ve işlemlerin bir sorumluluğunun da bulunduğunu göstermesi ve motive edici faktör olması nedeniyle de yönetim faaliyetlerinin vazgeçilmez bir fonksiyonudur.

Kuruluşlarda kontrol sürecinin evrelerini birbirini izleyen dört kısım içinde inceleyebiliriz. Bunlar:⁶⁹

-Başarı standartlarının belirlenmesi; başarı standartları, organizasyonunun en tepe noktasından en alt seviyesinde faaliyet yapan memur ve işçileri için erişilmesi gereken hususlardan oluşur.

-Fiili veya gerçekleştirilen başarının ölçülmesi: Kontrol sürecinin gerçekleştirilmesi ve başarı ile tamamlanması için yöneticilerin ve personelin sorumlu oldukları faaliyetlerin gerçekleşip gerçekleşmediğini, eğer gerçekleştirilmişse bunların ne ölçüde gerçekleştirildiğinin ölçülmesi gerekmektedir.

-Standartlarla Gerçekleşen Başarı Durumunun Karşılaştırılması: Kontrol sürecinin en önemli evrelerinden biri, olması gerekenlerle(standartlar), olan veya gerçekleşenin karşılaştırılması faaliyetidir.

-Düzeltilici Önlemlerin Belirlenmesi: Standartlardan sapmalar ortaya çıktığı zaman bunun nedenleri ve sorunları gözönünde bulundurularak faaliyetlerin standartlara uygun hale getirilmesi için bir dizi düzeltici önlemlerin alınması gerekmektedir.

Örgütlerde yönetim faaliyetlerinin değerlendirilmesi ve faaliyetlerin sonuçlarından geleceğe yönelik uygulama biçimleri geliştirmek amacıyla yapılan kontrol faaliyetleri yönetim faaliyetlerinin her aşamasında yapılarak, hataların önlenmesine yönelik bir anlayış geliştirilebilir.

Kontrol fonksiyonunun başarısında örgütsel kontrolün planlanmasındaki başarı kadar örgüt kültürü de önemlidir. Örgüt kültürü içinde kontrol sistemini iki kısma ayırarak

⁶⁸ Mehmet Şahin, İş İdaresine Giriş, Açıköğretim Fakültesi Yayınları No:72,1994, s.277

⁶⁹ Erol Eren, A.g.e., s.232

inceleyebiliriz. Bunlardan biri resmi kontrol sistemi ve araçlarından oluşan bürokratik kontrol ikincisi ise, personelin alışkanlıkları, sosyal ve bireysel değerleri ve inançlarından oluşan gayri resmi kontroldür.⁷⁰

Deprem sonrası ortamın organizasyonun kontrol fonksiyonu üzerinde, meydana getireceği olumsuz koşullar ise şunlardır: deprem sonrası hızla değişen ve çeşitlilik kazanan iş ve işlemler için resmi kontrol sisteminin öngörüye dayanan kısmı yetersiz kalacaktır. Örgüt kültürünün sonucu olarak gelişen denetim fonksiyonu için, koşullarda belirsizlik, mevzuatla ilgili sorunlar, zaman kısıtlamaları, yönetim faaliyetlerinin konusunun genişliği ve çok sayıdaki hiyerarşik ve yatay kademelerin koordinasyonunu gerektirmesi gibi birçok olumsuzluklar getirmektedir. Bu şartlar altında etkili bir kontrol sistemi kaçınılmazdır.

Kontrol faaliyetlerinin etkinleştirilmesi, örgüt ihtiyaçlarına uygun hizmet görmesi ve kontrol görevinin kolay bir şekilde yerine getirilmesi için gerekli olan hususları aşağıdaki şekilde açıklamak mümkündür.⁷¹

Etkili kontrol sistemi kuruluşun stratejisi ile uyumlu olmalıdır.

Etkili bir kontrol için, kontrol sürecinin tüm safhalarına uygun davranılmalıdır.

Kontrol standartları uygulamacıları tarafından kabul edilebilir nitelikte olmalıdır.

Kontrol yetki ve sorumluluğunu kuruluşun planlarıyla ve kuruluştaki örgütsel mevkilerle uyumlaştırmak ve birlikte yürütmek başarılı bir kontrol sistemi için gereklidir.

Kontrol sistemi objektif ve subjektif veriler arasında denge sağlamalıdır.

Kontrol sistemi doğru bilgi ve verilere dayanmalıdır.

Kontrol sistemi düzeltici önlemleri ortaya koyacak ve alt kademelerin veya uzmanların sorunlar yanında önerilerini de kapsayacak biçimde geliştirmelidir.

Kontrol sisteminde hoşgörü ve istisnalardan kaçınılmalı, bu konudaki inisiyatif karar verici durumundaki yöneticiye bırakılmalıdır.

Kontrol sistemi esnek olmalıdır.

Kontrol sistemi standartlardan sapmaları zamanında bildirmelidir.

Kontrol sistemi ekonomik olmalıdır.

Kontrol sistemi kuruluşun havasına, değer ve inanç sistemine, kuruluşun personelinin özelliklerine ve diğer örgütsel koşullara uygun olmalıdır.

⁷⁰ A.g.e., s.244

⁷¹ A.g.c., s.247

İyi bir kontrol sistemi sorumlulukları ortaya çıkarıcı nitelikte olmalıdır.

Kontrol sistemleri, kuruluş içinde bilgi ve verilerin elde edeceği bir takım kritik kontrol noktaları etrafında organize edilmelidir.

Ancak deprem sonrası ortamda aciliyet arzeden iş ve görevlerin yoğunluğu ve çeşitliliği, deprem ortamının insanlar üzerinde bırakmış olduğu etkilerin iş gücü kayıplarına yol açması, yeni ihtiyaçların ve taleplerin ortaya çıkması, dağınık bir alanda faaliyet gösterilmesi, kaynakların yetersiz olması veya düzensiz gelmesi, ihtiyaç niteliğinin ve niceliğinin objektif kriterlere dayanmaması gibi etkenler deprem sonrası kurulacak yardım dağıtım organizasyonu için kontrol sisteminin arzu edilir şekilde kurulmasını engelleyecektir.

Etkili bir bilgi yönetimi ile kontrol sisteminin organizasyonda başarılı ve etkin olarak kurulması sağlanacaktır.

3.5.5 Güvene İlişkin Sorunlar

Güven: “Birine veya bir şeye bel bağlayan kimsenin içindeki duygu,” olarak tanımlanabilir.⁷²

Yeni kurulan organizasyonlarda ve örgütlerde örgüt kültürünün benimsenip yerleşmesine kadar geçecek süreçte, bürokratik kontrol fonksiyonu ile işgörülecektir.

Güven: Yönetimin hedeflere ulaşmak, misyonunu yerine getirmek ve vizyonuna ulaşmak için işgörenlerinin faaliyetlerinin iyi niyetine inanması ve işgörenlerin bu amaç ve hedeflere uygun şekilde hareket edeceği düşüncesinde olmasıdır. Yönetim yüksek kar ve verim elde etmek amacına ve tasarruf politikasını uygulamakta iken her hangi bir süreç ve faaliyette iş görenlerinin buna uygun davranacağı konusunda inisiyatif bırakması güvenle ilgilidir. Ancak tek başına güven ya da güvenin sonuçlarının kontrol edilmemesi, zaafiyete ve daha kötüsü kaynakların yağmalanmasına neden olacaktır. Güven sınırlarının aşılması ve istismara meydan bırakılmaması için kontrol işlevinin etkinliğinin sağlanması şarttır. Konumuzla ilgili bir örnek verilmesi gerekirse 17 Ağustos 1999 Marmara Depremi sonrası dağıtılan yardımların bu dağıtım görevini yapmakla görevli kişilerce başka amaçlarla kullanıldığı ya da haksız kazanç elde etmek maksadıyla kullanıldığı (satıldığı) gerekçesiyle bir çok şahıs hakkında kanuni işlem yapılmış ve kamuoyunda geniş

⁷² Meydan Larousse, Sabah Yayınları, 1995, s.265

yankı bulmuştur. İşte bu ülkemizde deprem sonrası yardım dağıtımını organizasyonu içerisinde etkin ve verimli kontrol ve haklı bir güven mekanizmasının işletilemediğinin bir göstergesidir.

Deprem sonrası ortamın belirsizliği, iş ve işlemlerin değişme ve çeşitlenme hızı ve yapılacak hertürlü faaliyetin aciliyeti gibi koşullar etkili bir denetim mekanizmasının tesisinin en büyük engelidir. Bu şartlar altında acil ihtiyaçları karşılamak için güven koşullarından başka bir imkan görünmemektedir. Deprem nedeniyle, kurulan çadırkentlerde sivil yönetimin görev almasıyla birlikte, çadırkent lojistik merkezleri yönetimiyle ilgili çeşitli iddialar devamlı gündeme gelmiştir. Kimi iddialara göre çadırkent yönetimini elinde bulunduran kişiler gelen yardımları kendi yandaşlarına veya ortak siyasi fikri paylaştıkları kişilere dağıtarak adil olmayan ve hizmetin amacına uygun olamayan bir yaklaşım içindeydiler. Devlet vatandaşları arasında siyasi görüşlerine ya da herhangi biriyle yakınlıklarına bakarak adaletsiz ve öznel uygulamalarda bulunmaz ve bulunmamıştır. Bu uygulayıcıların öznel ve gayri ahlaki davranmaları sonucu olmuştur. Devlet, bir örgüte benzetilirse ahlakta örgüt kültürü olmaktadır. Topluma hakim olan ahlaksızlık ve kanunlara riayet edilmemesi ve kanunların gereği gibi uygulanmaması örgüt kültürünün yanlış yerleştiğini ya da hiç yerleşmediğini ya da her ikisini de bir arada olduğunu gösterir. Bu tür örnekler güven ve istismar kavramlarının birbirleriyle ne kadar ilişkili ve birbirini takip eden davranışlar olduğunu göstermektedir. Güven zorunluluğunun yoğunlaştığı deprem sonrası ortamda denetim mekanizmasının zayıflamasıyla da istismara müsait ortamı doğuracak olduğundan etkili bir denetim mekanizmasının kurulması ve işlerlik kazandırılması gereği apaçık ortadır.

3.5.6 İstismara İlişkin Sorunlar

İstismar: yönetimin güven gösterdiği insan kaynağının bu güven, anlayışı içerisindeki ortamın şartlarından faydalanarak kendi menfaatine uygun hareket ederek, (işletme) örgüt amaçlarına, hedeflerine uygun olmayan ve örgütü zarara uğratmaya yönelik bir tutum içerisinde bulunmasıdır.

İstismarın ortaya çıkabilmesi için uygun şartların bulunması gerekmektedir. Uygun şartlar ise yönetsel ve çevresel etkenlerden kaynaklanmaktadır. Yönetsel etkenler; etkili bir denetim faaliyetlerinin planlanmamış olması ve uygulanamaması, denetim

sonucu caydırıcı tedbirlerin planlanmamış olması ya da uygulanmaması, hiyerarşik kademelerin fazlalığı ve birbirinden farklı çok sayıda birim olması ve bunlar arasında düzenli olmayan ilişkilerin bulunması, iş tanımı ve görevlerin belirlenmemiş olması, örgüt kültürünün yerleşmemiş olması ya da istismarı aykırı görmemesi, gibi etkenlerdir. Çevresel etkenlerse: çevrenin belirsizliği ve değişkenliği, sağlıklı denetim faaliyetlerini aksatacak veya güçleştirecek unsurlara sahip olması sayılabilir. Deprem sonrası yardım dağıtım organizasyonunda ise istismar; kendilerine yetki ve sorumluluk verilen kişilerce bu yetkilerin kendi faydaları için kullanılması veya sorumluluklarına verilen, korumalarına verilen her türlü kaynağın organizasyon amaçlarına uygun olmayan ancak sorumluluk yüklenen kişilerin veya üçüncü şahısların faydalarına olacak şekilde kullanılmasıdır. Deprem sonra Kocaeli' nde birçok yardım dağıtım görevlisi hakkında bu konuyla ilgili adli işlem ve tahkikat yapılmıştır.

İstismarı Büyük Larousse⁷³ Ansiklopedisi şöyle tanımlamaktadır: Bir görevi istismar etmek, o görevin sağladığı yetkileri kendi çıkardı doğrultusunda kullanmak

Meydan Larousse⁷⁴ Ansiklopedisinde ise: birinin iyi niyetini kötüye kullanma, onu sömürme.

Deprem sonrası ortaya çıkan tabloda birçok görev ve iş için sorumlular tespit edip görevlendirmek gerekmektedir. Ancak ortaya çıkan bu görev ve iş çeşitleri için her zaman planlanan ve önceden denenmiş iş görenlerin bulunması mümkün olmayacaktır. İşte bu insan kaynağı ihtiyacını karşılamak için görev verilen iş görenlerin kendi yetki ve sorumluluklarından yararlanarak, kontrol mekanizmasının da sağlıklı ve etkin çalışmamasından aldıkları cesaretle, mağdur ve ihtiyaç sahibi insanlar için gönderilen her türlü ihtiyaç malzemesini ve kaynağı istismar etmeleri mümkündür.

İstismarı önlemek etkin bir kontrol işlevi ve kurum kültürü ile olacaktır. Hatta denilebilir ki, deprem sonrası yardım dağıtım organizasyonunun başarısı etkin bir kontrol sistemine bağlıdır.

⁷³ Büyük Larousse, Milliyet Yayınları, İstanbul, 1986, s.5890

⁷⁴ Meydan Larousse, A.g.e., s.115

BÖLÜM 4. ETKİN YARDIM DAĞITIM ORGANİZASYONU TESİSİNE YÖNELİK İL EMNİYET MÜDÜRLÜKLERİ YÖNELİMLİ YÖNETSEL MODEL GELİŞTİRME

4.1 ORGANİZASYONUN TEMEL İLKELERİ

Organizasyonun amaçlara en iyi biçimde ulaştırarak bir şekilde kurulması diğer bir deyimle etkin olması için günümüze kadar bir takım ilkeler oluşturulmuştur. Bu ilkeler; Amaç Birliği İlkesi, İş Bölümü ve Uzmanlaşma İlkesi, Kontrol Alanı İlkesi, Hiyerarşik Yapı İlkesi, Emir Kumanda Birliği İlkesi, Sorumluluk İlkesi, Yetki ve Sorumluluk Denkliği İlkesi, Yetki Devri İlkesi, İstisna İlkesi, Açıklama İlkesi, Denge İlkesi, Basit ve Anlaşılabilirlik İlkesi, Değişebilirlik veya Reorganizasyon İlkesidir.⁷⁵ Deprem sonrası mevcut durumda, belirsizliklerin ve yeni sorunların ortaya çıktığı bir ortamda yukarıda sayılan ilkelere ilave olarak uygulanacak, Katılımcılık İlkesi, Optimizasyon İlkesi, Açıklık İlkesi ön plana çıkmaktadır.

4.1.1 Katılımcılık İlkesi

Yönetim faaliyetlerine katılım; işgörenlerin sadece işgüçleri ile değil düşünce güçleri ve sosyal güçleriyle de organizasyonun hedeflerine ulaşmada bulunacakları katkıları ifade etmektedir.

Katılımcılık ilkesi; yönetim faaliyetleri sonucunda ortaya çıkacak hertürlü olumlu veya olumsuz gelişmeye neden tüm tarafları kapsamalıdır. Daha açık bir ifadeyle yönetenler, işgörenler, hizmet alanlar ile uzmanların katılımını, hatta medyanın ve maddi ve manevi yardım yapanların katılımını da kapsamaktadır. Uygulamada

⁷⁵ Erol Eren, A.g.e., s.150-156

görülebilecek hata ve eksikliklerle, uygulamanın etkinliğinin artırılması ile ilgili her türlü iş ve fikri, konu olarak kapsmalıdır.

Organizasyonun amacı kaliteli hizmet üretmek ve müşteri memnuniyeti olduğundan ve kar amacı güdülmendiğinden, yüksek rekabet ve rağbet olmadığından, devlet kurum ve kuruluşlarının yönetiminde ilerlediğinden, yönetim anlayışının esnekliğinin sağlanarak devamlı gelişim çizgisinde ilerleme sağlanması oldukça güç olacaktır.

Yönetime katılma, karar verme ve uygulama yetkesinin belli ölçüde uygulayıcıları da tanıyarak, genişletme ve anonimleştirme işlemidir.⁷⁶

Yönetime katılma konusunda ki talep üst yönetimden gelebileceği gibi uygulayıcılardan da gelebilmektedir. Üst yönetim uygulayıcıların fiziki gücünden ve enerjisinden yararlanırken bunları yeterli görmeyip ya da rekabet koşullarının zorlaşması nedeniyle bir rekabet avantajı olarak gördükleri için insan kaynağının bilgi, tecrübe ve değerlerinden de yararlanmak ve daha fazla verim almak(kar elde etmek) amacıyla uygulayıcıların yönetime katılımını istemektedir.

Uygulayıcıların yönetime katılmak istemelerinin sebebi ise; gittikçe kültür düzeyi ve bilgi seviyesi yükselen fertlerin “başkaları tarafından yönetilen bir araç” durumunda olmak istememeleridir.⁷⁷

Yönetime katılma sadece uygulayıcılar ve üst yönetim kademelerinden müteşekkil bir anlayış değildir. Bu aynı zamanda ortaya konulan hizmet ve faaliyetten etkilenenleri de kapsamaktadır. Yönetime katılma üç önemli özellik taşımaktadır: Bunlardan birincisi, bir örgütün alt yönetim kademelerinin veya işgörenlerin örgüt politikası ve yönetimi konusunda ki kararlara katılmaları. İkincisi, katılanların böyle bir yönetim türü ile psikolojik benlik gereksinmelerini tatmin edecekleri bir demokratik ortama kavuşmaları. Üçüncüsü ise, yönetici(veya işveren) ile işgören arasında bir diyalog ve işbirliğinin geliştirilerek örgütün daha gerçekçi ve ekonomik karar verme olanaklarına, diğer bir deyimle, yönetsel etkinlik ve verimliliğe kavuşturulmasıdır.⁷⁸

Deprem sonrası yardım dağıtım organizasyonu tam zamanında etkin ve verimli hizmet üreterek ihtiyaç sahiplerinin ihtiyaçlarını karşılamak hedefine ulaşmak

⁷⁶ A.g.e., s.365

⁷⁷ A.g.e., s.365

⁷⁸ A.g.e., s.368

amacıyla kurulduğundan, hem uygulayıcıların (işgörenlerin) hem yöneticilerin hem de hizmet görenlerin katılım sağlanarak bir nevi gönül ve fikir seferberliği ilan edilmektedir. Ancak, bu şekilde yaralar sarılmış, insanlarımız yalnız ve sahipsiz kaldığını hissetmemiş olur.

4.1.2 Optimizasyon İlkesi

Optimizasyon; tamamen kusursuz, veya mümkün olduğu kadar etkili. Şeklinde tanımlanmıştır.⁷⁹ Yönetim ilkesi olarak, tüm süreç ve faaliyetlerin en etkin ve verimli, en amaca en uygun ve kaliteli şekle sokmak için gerekli olan kararlılığı ve faaliyetleri gerektirmektedir.

Yardım dağıtım organizasyonunun doğrudan yardımla ilgili olan ve doğrudan yönetimle ilgili olan iki ayrı faaliyet alanında öngörüye dayalı olarak planlanan ve uygulanan yöntemlerin amaca ve hedefe ulaştırmada kusursuz oldukları varsayımı ile devam etmek, organizasyonu amaçlarından ve hedeflerinden uzaklaştıracaktır. Ancak, devam eden süreçte alınacak tedbirlerle uygulamada ki aksaklıklar ve hedeflerden uzaklaştıran engeller ortadan kaldırılabilir. İşte optimizasyon ilkesi bunu hedeflemektedir.

Yardım dağıtım organizasyonu ya önceden planlanan faaliyetleri ya da sonradan ortaya çıkan ihtiyaçları karşılamaya yönelik faaliyetleri yerine getirmektedir ve içinde bulunulan durumun şartlarına göre uygulamada karşılaşılabilecek, yönetim sorunları, kaynak sorunları ve koşulların belirsizliği gibi engellerin aşılması ve uygulanan tekniklerin geliştirilmesi amacıyla bir birim ve bu birimin faaliyetleri planlanmalıdır.

Yapılacak iş ve görevlerin planlanması, bunların uygulayıcılarının tespit edilmesi, eğitilmesi ve geliştirilmesi, kaynakların planlanarak uygulamaya uygun halde hazır bulundurulması afet zamanında kusursuz uygulama olanakları sunmayabilir. Ancak, hızla faaliyetlere başlama ve hızlı karar alma ve uygulama karşı karşıya bulunulan şok ortamının etkisinin derhal atılması ve hizmete yönelmesini sağlayacaktır.

Her türlü sürecin ve faaliyetin mükemmel yöneldiği optimizasyon ilkesini geçerli kılmakla mümkün olacaktır. Yöneticiler, uygulayıcılar ve hizmet alanların bu

⁷⁹ www.encllopedia.com.80/articles/06833.htm, 23.07.2000

anlayışı benimsemeleri ve buna uygun hareket etmeleri ile kalite ve tatmin sağlanabilir.

Deprem sonrası yardım dağıtım organizasyonunda, optimizasyon anlayışının yerleştirilmesi ve geçerli kılınabilmesi için ar-ge faaliyetlerini yürütecek bir birim kurulmalı ve uygulamada tüm kamu kurumları ve özel kuruluşlar ile işbirliği içinde olmalıdır.

4.2.3 Açıklık İlkesi

Organizasyonun açıklık ilkesi, organizasyon faaliyetlerinin, organizasyon hedefleri ve amaçları ile kuruluş yapısının denetime ve bilgilenmeye uygun olması yönünde beliren anlayıştır. Açıklık ilkesi denetim mekanizmasının genele yayılarak, denetimin ve bilgilenmenin kolaylaştırılmasını sağlayacak bir yapıyı gerektirmektedir. Açıklık ilkesi katılımcılık ilkesinin de yardımcı unsurudur. Açıklık ilkesi ile ombudsman uygulamak, basının bilgi alması ve halkı bilgilendirmesi yoluyla hızlı ve geniş denetim olanakları sağlanmış olur. Ayrıca periyodik denetimin bir sonucu olarak periyodik düzgunleştirme ve uyumlaştırmanın kaybettirdiği zaman, Açıklık İlkesi ve Katılım İlkesinin uygulanmasıyla minimuma indirilmiş olur. Deprem sonrası yardım dağıtım amacıyla kurularak organizasyonun telafi edemeyeceği en büyük değer zaman olduğuna göre, her türlü faaliyet ve işlemde zaman kazandırıcı ve etkin yol ve yöntemler tercih edilecektir. Saatlerin insan hayatını kurtarmada belirleyici olduğu bu koşullarda hız ve zaman kazanım ideal bir usul ve hedeftir.

Depremin hemen ardından ve takip eden süreçte yapılması gereken ve planlanan faaliyetlerin aciliyetleri ve gerekleri farklı olmakla birlikte, zaman yönetimi ve süreç odaklı yönetim uygulaması zorunluluk arzemektedir. Depremin hemen ardından acil kurtarma, gıda yardımı ve acil sağlık hizmetleri gibi yardım faaliyetlerine çok acil ihtiyaç duyulmaktayken çevrenin temizlenmesi, maddi yardım yapılması vb. yardım faaliyetleri ise aynı aciliyeti gerektirmeyecektir. Açıklık ilkesinin hakim olduğu bir anlayışta hataların derhal denetimi ve düzgunleştirilmesi sağlanabileceği gibi tespit edilememiş ihtiyaçların denetimler ve yönetime katılım vasıtasıyla farkedilmesi sağlanacaktır.

Deprem ve doğal afetlerden sonra vatandaşların kendi inisiyatifleri ile yapacakları yardımlarda; yardımın nereye harcandığı veya nereye aktırıldığını, nasıl kullanıldığını bilmek istemeleri söz konusu olmaktadır. Yardımların amacına uygun kullanılmadığı ya da art niyetli kişilerce yardımların suistimal edildiği yönünde kamuoyunda çeşitli iddiaların dolaşması, muhtaç insanlara yapılan yardımlardan ne ölçüde ve ne şekilde yararlandıklarının bilinmemesi, yapılacak yardımların miktarını da etkilemektedir. 17 Ağustos 1999 Marmara Depremi sonrası vatandaşlar bilinçli hareket ederek, **yaptığım ya da yapacağım yardım gerçek depremzedeye ulaşacak mı?** Sorusunu sormaya başlamıştır. Açıklık ilkesi gereği yapılan çalışmalar ve sunulan hizmetler, yapılan yardımlar organizasyona ulaştığı ilk evreden yardıma muhtaç kişilere ulaşacağı son evreye kadar takip edilebilecektir. Buda yapılan yardımların miktarını etkilemekle birlikte vatandaşın güven duygusunu olumlu şekilde etkileyecektir.

Basının bilgi alma özgürlüğü ile kamuoyunu bilgilendirmesi ve bir konu hakkında kamuoyu oluşturması söz konusu olduğundan açıklık ilkesi ile basın bilgi almasına uygun ortam tesis edilmeli, ombudsman uygulamaya uygun koşullar oluşturulmalıdır. Bu manada yapılacak çalışmalar organizasyon yapısından yürütülen faaliyetlerle eylem ve işlemlerin hukuka uygunluğuna, yürütülen faaliyetlerin hedefe ve amacına uygunluğuna kadar hertürlü politika ve icraati kapsamalıdır.

Yapılan çalışmaların kamuoyuna medya aracılığı ile duyurulması kadar halk toplantıları yerinde ziyaretlerle ve internet aracılığı ile hertürlü dilek ve şikayete cevap verebilecek mekanizmanın kurulması Açıklık ilkesinin faaliyetleridir. Deprem sonrası mağduriyetinden dolayı zor durumda bulunan insanlar acılarına ortak bulamadıklarında ya da omuzlarındaki yükün vermiş olduğu sıkıntı nedeniyle, acılarının paylaşılmadığını ve kendilerine yeterli yardımın yapılmadığını düşünerek hareket edeceklerdir. Aynı ortamda yardım yapmak isteyen insanlar şüphe ile hareket edeceklerdir. Aynı ortamda yardım yapmak isteyen insanlar şüphe ile hareket edecekler ve yardımların bu koşullar altında belirleyeceklerdir. Basının bilgi alamadığı ve kamuoyunun bilgilendirilmediği, sivil mekanizmalarca denetlenmeyen faaliyetler art niyetli kişilerin istismarına açık olacaktır. 17 Ağustos 1999 Marmara Depreminden sonra Japon Yetkililerin deprem bölgesine yaptıkları çadır yardımını yerinde denetlemeye ve ne şekilde kullanıldığını görmeye gelmeleri ve kısa bir süre de olsa bu çadırların aranmasıyla ilgili telaşa düşülmesi ibret vericidir.

Açıklık ilkesi uygulamada yoğun talepleri organizasyonun etkin ve verimli çalışmasını engellemeyecek şekilde olmalıdır. Açıklık ilkesi gereği, iş ve işlemlerin denetlenmesi ve hatalıların düzgünleştirilmesi girişimleri mevcut yapıyı ve faaliyetleri aksatacak ve zorlaştıracak şekilde tasarlanmamalı ve uygulamamalıdır. Faaliyetlerin yürütüldüğü ortama bilgilenmek maksadıyla çok sayıda talebin ulaşması ve bu talebin uygulamayı aksatır düzeyde ve şekilde bulunması yarardan çok zarar getirecektir.

Açıklık ilkesi uygulamada sorunlar yumağı değil çözümler kaynağı oluşturmak amacıyla geliştirmelidir, buna uygun planlamaların yapılması gerekmektedir.

4.2 ORGANİZASYONUN KURULUŞU VE YAPISI

4.2.1 Organizasyon Lideri

Deprem sonrası yardım dağıtım organizasyonu için görev verilecek lider bir örgütün yöneticiliğini yapmakla kalmayacak belli bir bölgede bulunan hertürlü kaynağın ve değerlerin sorumluluğunu alacaktır. Hizmet götürülecek bir alan söz konusu olduğundan organizasyon lideri şehir yönetimi konularında yeterli bilgi, tecrübe ve yetkiye sahip olmalı, sorumlu olduğu alandaki mevcut idare ve kurumlarla yetki uyumlaştırılması yapılmış olmalıdır. Her ne kadar 7269 Sayılı Umumi Hayata Müessir Afetler Dolayısıyla Alınacak Tedbirlere Yapılacak Yardımlara Dair Kanun'un⁸⁰ 4. Maddesi ve diğer maddeleri afet sonrası yapılacak yardımların ve yürütülecek faaliyetlerin sorumlusu ve yöneticisi olarak birinci derecede Valileri ve kaymakamları yetkili kılmışsa da bahsi geçen kanun incelendiğinde depremin insanlar üzerindeki psikolojik etkilerinin göz önünde bulundurulmadığı ve bu koşullar altında yetki ve sorumluluğun kimlerce yüklenileceği ve paylaşılacağı tespit edilmemiştir. 17 Ağustos 1999 Marmara Depremi Sonrası eleştirilen bir hususta gerek afetler olsun gerek kriz anları ve olağan üstü durumlar söz konusu olsun içinde bulunulan koşulların işgörenlerin işgüçlerinde meydana getireceği olumsuzluklardır. Nitekim depremden hemen sonra Kocaeli İli Gölcük İlçesi Kaymakamı yerine Gebze ilçesinin kaymakamı görevlendirilmiş ve görev bu şekilde yerine getirilmiştir. Yakınlarını kaybetmiş ya da yakınlarına yardım etmeye çabalayan insanlar ne kadar

⁸⁰Baro Dergisi, A.g.e., s.34-37

üst düzeyde ya da ne kadar kilit görev yapıyor olurlarsa olsunlar, deprem zamanında enkazların etrafında boş bakışlarıyla şüursuzca dolaşan insanlardan farklı olmayacaklardır.

Lider organizasyonda görevli tüm birim yöneticilerini amaçlar, hedefler, vizyon ve misyon konusunda motive etmeli, yapılacak hertürlü faaliyetin bu doğrultuda olması için etkileyebilmelidir.

Lider kriz zamanı koşullarını ve yönetimini iyi bilmeli ve tecrübeli olmalıdır. Aksi takdirde kendisini bir şok içerisinde bulacaktır. Zaman yönetimi, süreçlerle yönetim bilgi ve tecrübesine sahip olmalı, stres yönetimini uygulayabilmeli, deprem ve afet psikolojisinin etik ve sonuçlarını bilmelidir. Ayrıca; Yabancı dil bilmeli; yabancı kurtarma ve yardım ekipleriyle iletişim ve bilgi alışverişinde bulunabilmeli ve uluslararası kamuoyunu ilgilendiren ve uluslararası kamuoyunda yer alan depremle ilgili konuları takip ederek gerekli çalışmaları yapabilmeli ve cevap hakkını kullanabilmelidir. Marmara Depremi sonrası bölgeye gelen yabancı gazetecilerin tercümanlar vasıtasıyla depremzedelere ilk sordukları soru, “devletin dağıttığı yardımlara ulaşabiliyor musunuz?” olmuştur. Ayrıca bölgeye gelen yabancı kurtarma ekipleri farklı donanım ve farklı yeterliliklere sahip olduklarından, gelen kurtarma ekipleriyle yapılabilecek çalışmalar konusunda bir öngörüşme yapılması gerekecektir. Bu her ne kadar Organizasyon Liderinin görevi gibi görünmese de, özel görev alacak kurtarma ekiplerinin karşılanması ve görevlendirilmesi veya bu ekiplerin taleplerinin yerine getirilmesi konusundaki sorumluluk ve organizasyonun ülke dışında muhatap olacağı hertürlü eleştiri ve taktirin takip sorumluluğu Organizasyon Liderine aittir.

Muhabere cihazlarını kullanabilmelidir. Telefon, telsiz vb. cihazları kullanabilmeli ve bu kanalla yürütülen faaliyetleri takip ederek denetleyebilmelidir.

Sağlık durumu koşulların zorluğuna dayanabilecek seviyede olmalıdır. Deprem sonrası barınma, ulaşım ve günlük ihtiyaçların karşılanmasıyla ilgili zorluklar Liderin sağlık durumunun yeterli olmamasından dolayı işgörmesini engellememelidir.

Bürokratik yapıyı ve protokol kurallarını bilmelidir. Deprem sonrası bölgeye yerli devlet büyükleri olsun yabancı devlet temsilcileri olsun tüm ziyaretçilerin gelişlerinde karşılama ve uğurlamaları bu sınırlar içerisinde uygun şekilde yapmalı ve ne abartılı bir tutum ne de kayıtsızlık göstermemelidir.

Hakkında hırsızlık, dolandırıcılık vb. yüzkızartıcı ve şaibeye neden olacak bir suçtan dolayı koğuşurma ve ceza bulunmamalıdır. Yardımların sorumluluğunun verildiği kişinin ahlak değerleri dahi önemlidir. Aksi takdirde yetki ve sorumluluğunu istismar ederek menfaat temin edilebilecek şartlar mevcut olduğundan ve tüm faaliyetler ve yardımlar riske atılmış olacaktır.

Yönetmelik yetenek, bilgi ve tecrübeye sahip olmalıdır. Takım kurma ve verimli çalışma konularına hakim olmalıdır. Geniş ve kalabalık bir organizasyonda görev alacağından tüm bu olumsuzlukların çözümü konusunda aciz kalmamalıdır.

Temsil kabiliyeti olmalıdır. Gerek organizasyon içi ve gerekse organizasyon dışından lidere bakıldığında güven vermelidir.

Yenilik ve gelişmelere açık olmalıdır. Yenilikler ve gelişmeler iş ve işlemleri kolaylaştıracak düzenlemeler getirecektir.

Deprem sonrası yardım dağıtım konusıyla ilgili doğrudan tecrübesi bulunmalıdır. Olası Deprem senaryolarına istinaden hazırlıkların ve planlamaların yapıldığı düşünüldüğünde, Liderin de bu öngörme ve planlama faaliyetlerinde doğrudan bulunması, konuyla ilgili motivasyonunu ve adaptasyonunu sağlamada etkin rol oynayacağı açıktır.

Kamu kurum ve kuruluşlarında üst düzey yönetici olarak çalışmış olmakla Lider sorumluluğu altındaki bölgede mevcut kuruluşların eşgüdüm ve koordinasyonunu sağlıklı şekilde yürütecektir.

İstatistik vb. hesaplamaları takip edebilmeli ve denetleyebilmelidir. Çok sayıda rakamsal işlemin yapılacağı faaliyetlerin istenildiğinde, lider tarafından da denetlenebilmesi bir gerekliliktir.

Liderin yetki ve sorumlulukları görevli olduğu alan ve konu genişliğine uygun olarak belirlenmeli ve gerekli düzenlemeler yapılmalıdır. Deprem bölgesinin birden fazla il sınırları içerisinde etkili olması Liderin Vali rütbesinden ve yetkisinden daha fazla yetkiye ve üst derecede makama sahip olması gerekliliğini doğurur.

Organizasyon liderinin görev ve sorumlulukları belirlenmeli, iş tanımı ve iş gerekleri yapılmalıdır. Yetkileri, sorumlulukları, yetki devri ve yetki sınırları tespit edilmeli yerel idareler ve yerel yönetim sorumluları ile koordineli çalışmalarını sağlayacak düzenlemeler getirilmelidir.

Organizasyon lideri sadece doğrudan doğruya yardımla ilgili faaliyetleri yönlendirmek, denetlemek ve geliştirmekten sorumlu olmayıp aynı zamanda

organizasyonun temsil edilmesi, ülke protokolüne ve yabancı devlet temsilcilerinin karşılanması, refakat edilmesi, basın bilgilendirilmesi gibi dolaylı yardım faaliyetlerinin yürütülmesi ve yönlendirilmesi faaliyetlerinin sorumluluğunu taşıyacaktır.

Organizasyon Liderinde Başarılı Önder özellikleri bulunmalıdır. Yapılan araştırmaların birçoğunda ortak olan özellikler olarak üstün zeka, analiz ve sentez yeteneği ile amaçlara karşı sebatkarlık tüm önderlerde görülen ortak nitelik olarak göze çarpmıştır.⁸¹ Önderin bu özellikleri ona tanınan yasal gücün yanında izleyenlerin takibini sağlayan doğal gücünü sağlamaktadır.

Genel çevre koşulları olarak nitelendirdiğimiz sosyal, ekonomik, kültürel, teknolojik, siyasal ve hukuksal koşulların önderlik biçimi üzerindeki etkileri ve önderin davranışlarına etkilerini de gözden uzak tutmamak gerekmektedir. Örneğin, ekonomik çöküntü ve bunalım dönemlerinde kriz ekonomilerinde otokratik bir önderlik biçimine gerek duyulurken, ekonomik gelişmelerin hızlandığı teknolojik ve sosyo-demokratik değişimlerin arttığı siyasal ve hukuksal bakımdan istikrarın hüküm sürdüğü devirlerde önderlik biçimi daha çok katımalı ve danışmalı bir nitelik arzietmekte bu nedenle de otokratik önderler sempati ve başarılarını yitirmektedirler.⁸²

Üst kademe yöneticilerinde(ise) teknik bilgi ve becerilerin iş başarısında asgari düzeyde kullanıldığı buna mukabil insanlar ile ilişki kurma, işbirliği etme gibi sosyal ve beşeri nitelikler yanında örgütte çalışan personelin ve yakın çevre elemanlarını oluşturan çıkar gruplarının istek ve amaçlarını örgütsel amaçlarla bağdaştırmak için gerekli olan kurumsal ve düşünsel özellikler çok büyük bir öneme sahip olmaktadır.

4.2.2 Organizasyon Koordinatörleri

Organizasyon Koordinatörleri, deprem sonrası ortaya çıkan duruma göre deprem bölgesi dışında bulunan İl Kriz merkezleri ile deprem bölgesi Kriz Merkezleri arasındaki koordinasyonu ve uyumu sağlayacaklardır. Ortaya çıkan ve sınıflandırılarak nitelik ve nicelikleri belirlenen ihtiyaçlarla ilgili deprem bölgesi dışındaki Kriz merkezlerinin çalışmalarını yönlendirecek veriyi teşkil etmek

⁸¹ Erol EREN, A.g.e., s.391

⁸² A.g.e., s.394

bakımından önemli olan bu bilgileri ve talep ileterek takibini sağlayacaklardır. Yardım dağıtım organizasyonu yardım malzemelerini ihtiyaç olduğu kadar ve ihtiyaç olduğu yerde kullanma prensibi ile hareket etmelidir. Yardım malzemelerinin deprem bölgesinde tek bir depoda bekletilmesi ve oradan dağıtılması ek güvenlik ve koruma tedbirleri ile zaman kayıplarına ve işgücü israfına yol açacaktır. Yardımlar, ihtiyaç sahiplerine doğrudan ulaştırılmalıdır.

Yardımlar, ihtiyaç olunan bölgeye göre belirlenecek ve bölgesel ya da alan sınıflandırılması yapılarak yardımlar ihtiyaç sahiplerine ulaştırılacaktır. Deprem bölgesi daha küçük alt bölgelere ayrılacak ve bu bölgelerde ihtiyaç duyulan miktarda kullanılabilir şekilde ihtiyaç malzemelerinin tespiti yapılarak bu malzemelerin kaynaktan yola çıkmalarıyla nereye ulaşacağını ve hangi güzergahı izleyeceğini belli olması sağlanmalıdır. Deprem sonrası yardım dağıtım organizasyonu il koordinatörleri bu ihtiyaçlarla ilgili talep ve arz faaliyetlerini düzenleyecekler ve iş birliğini sağlayacaklardır. Depreme hazırlıklı olma her süreç ve faaliyette olduğu gibi koordinasyon faaliyetlerinde de büyük önem arz etmektedir. Her İl Koordinatörü deprem sonrası kendi ilinde mevcut kaynağı tespit ve bildirmekle yükümlü olacaktır. Ayrıca deprem bölgesi dışındaki il koordinatörleri yapılacak ve toplanacak yardımların taleplere (ihtiyaca) uygun olmasını sağlamak amacıyla illerin yardım toplama faaliyetlerini yönlendireceklerdir.

Deprem bölgesinden ihtiyaç duyulan nitelik ve nicelikteki malzemelerin toplanması sınıflandırılması ve istenilen özelliklere sahip bulunması deprem bölgesi dışındaki il koordinatörlerinin sorumluluğu olacaktır. Bir yardım konvoyu yola çıktığında doğrudan ihtiyaç sahibine ulaşmalı ve ayrıca son tüketiciye nerede ve ne zaman ulaşacağını bilmelidir. Amaç deprem bölgesindeki işgücü ihtiyacını, zaman kayıplarını, kaynak israfını ve kayıplarını minimuma indirmektir. Bu nedenle ihtiyaç malzemeleri deprem bölgesinde depolanmak yerine diğer bölgelere muhafaza edilir, ihtiyaca göre sınıflandırılır ve talebe uygun olarak gönderilir. Deprem bölgesinde ihtiyacın belirlenmesi ve dağıtımın denetlenmesi fonksiyonları etkinleştirilmelidir.

Her ilde toplanacak yardımların usul ve şartları ile nasıl değerlendirileceği konularında kriz merkezleri yetkili olmalı ve yönlendirilmelidir. Bu şekilde doğru yardımlar doğru noktalara ulaşabilir. Kriz merkezleri, yardım gönüllülerini örgütlemeli ve bilgilendirmelidir. Yardımlar tek elde toplanır ise düzenli ve sistemli çalışma olanağı doğar.

Ayrıca, yabancı devletlerden gelen yardımlarında koordinesini sağlayacak bir koordinatör görevlendirilmelidir.

Koordinatörler her türlü ulaşım, iletişim ve bilgi işlem teknolojisi ve donanımı ile donatılmış olmalı ve bunları etkin olarak kullanabiliyor olmalıdır. Ayrıca, yabancı dil bilmeleri, istatistik ve bilgi değerlendirme konularında uzman olmaları iş gereğidir. Organizasyon koordinatörleri illerde oluşturulacak kriz merkezlerindeki faaliyetlerin deprem bölgesindeki yardım dağıtım ve acil müdahale faaliyetleri ile uyum ve ahenk içerisinde bulunması görevini yürüteceklerdir. Komuta ve yönlendirme deprem bölgesinden yapılacak, uzmanların belirlediği nitelik ve nicelikte yardım faaliyetleri yerine getirilecektir. 17 Ağustos 1999 Marmara Depremi'nden sonra televizyon haberlerinde yer alan bilgilere istinaden bölgeye gönderilen yardımlar, bölgedeki ihtiyaçlarla örtüşmediğinden, bazı yardım malzemelerinin miktarı yeterli olmamıştır, bazı yardım malzemeleri de fazla gelerek israfa neden olunmuştur. Deprem sonrası deprem bölgesinde çöplerde görülen ekmek yığınları buna en güzel örnektir.

Deprem sonrası ortamda iş ve işlemlerin sadeleştirilmesi zaman kazanmayı sağladığından koordinasyon görevi (iş) oldukça sade ve hızlı yerine getirilecek ve depremin hemen ardından derhal faaliyetlerine başlayacaktır. Koordinatörler, organizasyon liderine karşı sorumlu ve ortak kararların ileticisi ve diğer illerdeki takipçisi olacaktır. Yardımların amacına uygun dağıtılıp dağıtılmadığı ve hedefine ulaşım ulaşmadığı yine koordinatörlerce takip edilecek konulardır.

4.2.3 Kriz Merkezleri ve Alt Birimler

Depremin hemen ardından zarar ve ziyan tespiti ile acil müdahale yöntemlerinin tespiti için hareket merkezi kurma zorunluluğu doğmaktadır. Depremin hemen ardından deprem bölgesi dışında da yardım yapılması toplanması, ulaştırılması ve usulleri ile çalışmaların yapılması ve deprem bölgesiyle koordinasyonun kurulması amacıyla kriz mekezi oluşturulmalıdır.

Kriz merkezleri her türlü faaliyet için muhatap arayan depremzedeler ile yardım yapmak amacıyla olan kişiler için başvurulacak bir makam ya da yetkili merci görevini de görecektir. Kriz merkezleri derhal durum değerlendirmesi yapacaklar ve öncelikle durum tespiti ile temel yardım malzemelerinin bölgeye gönderilmesini sağlayacaklardır. Kriz merkezleri deprem bölgesinde ve deprem bölgesi dışında il

düzeyinde ve ilçe düzeyinde kurulacaktır. Mevcut yönetim sistemi içerisinde illerin idaresi bu şekilde olduğundan yeni kurulacak bir organizasyonun bu sınırlar içerisinde sınıflandırmak yapması adaptasyon için ve hukuki yapı içerisinde daha uygun olacaktır. Deprem bölgesinde kurulacak kriz merkezi öncelikle kendi il sınırları içerisinde depremin etkili olduğu bölgenin sınırları, depremin meydana getirdiği hasar miktarı ve derecesi, mevcut kayıplar, mevcut kaynaklar, yardım olanakları ve sıralı sorumluların bilgilendirilmesi ve acil yardım malzemelerinin tespiti ile talebi ve bölgenin yerinde tespitini yerine getirecektir. Deprem bölgesi dışındaki kriz merkezleri ise, depremin hemen ardından faaliyetlerine başlayacak ve kriz merkezi oluşumunu sağlayacak, mevcut yardım malzemelerinin ve olanaklarının tespiti, yardımlarının organizasyonu sivil ve kamu kuruluşlarının yardımlarının organizasyonu ve yönlendirilmesi, deprem bölgesi ile koordinasyon ve benzeri faaliyetlerin yerine getirilmesini sağlayacaktır.

İl kriz merkezleri, ilçe kriz merkezleri ve mahalle kriz merkezleri kurulacak ve bu merkezler her türlü işlem ve faaliyetleri bir üst merkezle koordinasyon halinde yerine getireceklerdir. İlçe kriz merkezleri kendi ilçeleri ile ilgili faaliyetlere yönelecekler ve (bu konudaki) bu alandaki çalışmaları yönlendireceklerdir. Mahalle kriz merkezleri ise, muhtarların ve ihtiyar heyetlerinin koordinesinde öncelikle durum tespiti ve hasar tespiti ile ilgili faaliyetleri yürütecektir. İl kriz ve ilçe kriz merkezlerinden gelecek talimat ve taleplere ilişkin görevlendirme yapmak üzere ekipler oluşturup bir kısmını hazır bekletecektir. Deprem esnasında ve sonrasında derhal organize olma ve harekete geçebilme hayatiyet arz etmektedir. Karşılaşılan afet durumunun organizasyonda işgörenlerin işgücünde ve iş görebilme kabiliyetlerin de kayba neden olmaması için organizasyonun olası deprem senaryolarına göre görev dağılımı, iş tanımı, iş gerekleri belirlenmeli ve konu ile ilgili eğitim ve alışkanlıklar işgörelere kazandırılmalı ve tatbikatlar yapılmalıdır. Hazırlıklı olmak zararı en aza indirecek ve etkinliği, verimliliği en üst seviyeye çıkaracaktır. Depreme hazırlık topyekün olmalıdır. Sadece yardım organizasyonunda görev alanların değil, tüm toplumun deprem zamanı ve sonrası ne yapacağını bilmesi ve yardım dağıtım organizasyonunda nasıl görev alabileceği, (nereye başvuracağı) nasıl hareket edeceğini bilmesi, deprem sonrasında derhal organize olmayı ve işlerin bir düzen, ahenk içerisinde yapılmasını sağlayacaktır. Bu da zaman kazanmak anlamına gelmektedir. Deprem sonrası yürütülen faaliyetlerin zaman kazandırması insan

hayatı kurtarmada ve acıları biran önce dindirmede esas teşkil etmektedir. İnsan hayatından daha büyük değer olmayacağı düşünüldüğünde amaç bu en büyük değeri kazanmak olmalıdır.

Topyekün hazırlık, topyekün yardımlaşma yardım dağıtım organizasyonunun başarısının esasını teşkil edecektir.

4.3 İL EMNİYET MÜDÜRLÜĞÜ BÜNYESİNDE ETKİN YARDIM DAĞITIM ORGANİZASYONU OLUŞTURMA OLANAKLARI

İl Emniyet Müdürlükleri her ilde il sınırları içerisinde kendi mevzuatının ve diğer mevzuatın polise verdiği görevi yapmak, emniyet ve asayiş sağlamaya ve önleyici tedbirleri almak görevini yerine getirir.

İl Emniyet Müdürlükleri mevcut personeli ile her türlü afet ve olağanüstü durumda da görevlerine devam ederler ve etmek durumundadırlar. Bir afet sonrasında polis için iki önemli durum söz konusudur. Birincisi mevcut durumun yüklediği yeni görevler ve şartlardaki olumsuzluklar. İkincisi afet sonrası zarar gören polislerin mevcut durumu, yardıma olan ihtiyaçları ve kaybedilen işgücüdür. Bu şartlar altında Emniyet Teşkilatına iki ayrı görev sorumlulukları yüklenmektedir. Birincisi, personelinin durum tespitini yaparak gerekli yardımları tespit etmek yapmak yani yardım organizasyonu yapmak diğeri ise genel afet görevlerini yapmak. Ancak olağan durumların görevlerini yeterli personelle yerine getirebilen teşkilat afet sonrası kaybedilen ve iş yapamaz hale gelen personelin iş gücü kayıpları nedeniyle eksik kalacaktır. Buna birde afet sonrası durumun getirdiği yeni görevler eklendiğinde etkin ve verimli çalışma imkanlarının yeniden düzenlenmesi ihtiyacı ortaya çıkacaktır. İl genelinde İl Emniyet Müdürlükleri ve ilçe genelinde İlçe Emniyet Müdürlükleri ve Mahallelerin sınırları içerisinde ise Mıntıka Karakolları sorumlu olduğundan ve bu merkezlerde kurulu ve yerleşik teşkilatlar olduğundan kurulacak olan yardım dağıtım organizasyonu bu hususları göz önünde bulunduracak ve buna göre yerleşecektir.

İl Emniyet Müdürlüğü Yardım Dağıtım Organizasyonunun afet sonrası hemen toplanması ve görev alabilmesinin birçok engeli olacaktır. Bunların başında afetin neden olduğu hasar nedeniyle ulaşım olanaklarının zarar görmesi, personelin doğrudan zarar görmesi, personelin psikolojik durumunun imkan vermemesi, ortaya

çıkacak panik ve kargaşa ortamı gibi koşullar etkili olacaktır. Bu engellerin etkisiz hale getirilmesinin ve aşılmasının en kolay yolu hazırlık olmaktır. Hazırlıklı olmak ise öngörüyle hareket ederek tüm süreçlerin gözden geçirilip gerekli tedbirlerin alınması ve uygulamalı olarak çalışılmasıdır. Aksi takdirde organizasyonda görevli personelin afet sonrasında şok durumuna girmesi ve bunun etkisiyle hareket etmesi doğal bir davranış olacaktır. Depremi neden olduğu psikolojik sorunlar tüm insanlar için geçerlidir. Burada deprem sonrası görevli personelin hiç etkilenmeden çalışacağını varsaymak ve buna göre planlama yapmak buna uygun tatbikatlar yapmak deprem sonrası ortamda amaca ulaşmayı önleyecektir. Kısaca özetlenirse, deprem sonrası organizasyonun acilen kurulabilmesi, etkin ve verimli olarak çalıştırılabilmesi için işgücünün gerekli donanıma sahip ve gerekli kabiliyetlere sahip olarak planlanması ve uygulamayı biliyor olması gerekmektedir. 17 Ağustos 1999 Marmara Depremi Sonrasında Kocaeli Emniyet Müdürlüğü Personelinden 2 Komiser Yardımcısı, 24 Polis Memuru olmak üzere 26 Personel Vefat etmiştir.⁸³ Ayrıca, 89 Görevlimizin Aile Yakını vefat etmiş, 31 Personel de yaralanmıştır. Personelimizin ikamet ettiği 96 özel konut, 48 de lojman dairesi deprem nedeniyle yıkılmıştır. 2206 sı Polis memuru olmak üzere toplam 2410 Amir ve Memurun görev yaptığı Kocaeli Emniyet Müdürlüğü Kadrosunun %1-%2 si deprem nedeniyle hayatını kaybetmiş, geriye kalanlar ise psikolojik ve fiziki zararların etkisinde kalmışlardır.

İşgücünün deprem sonrası ortama uygun, hazır ve nazır planlanması ve uygulamayla ilgili gerekli donanımın verilmesi yeterli olmayacağından gerekli araç ve gerecinde deprem sonrası hazır ve kullanılabilir olması gereklidir. Bunun içinde depremin üç aşamalı sürecinin gözönünde tutularak planlamanın yapılması gereklidir. Bu aşamalar deprem öncesi, deprem esnası, deprem sonrasıdır. Her üç süreçte de, gerekli araç ve gerecin muhafazası ve kullanılabilirliği planlanmalı ve uygulamaya dönüştürülmelidir.

Deprem sonrası haberleşmede yaşanabilecek aksaklıkların önlenmesi ve mevcut kaynakların değerlendirilmesi için, deprem sonrası haberleşme olanağını yitirecek olan telefonun yerine telsiz tabir edilen ve bir role yardımıyla ses dalgası yayan ve aynı frekanstaki tüm istasyonların(kullanıcıların) takip etmelerini sağlayan cihazların kullanılması daha verimli olacaktır. İl Emniyet Müdürlüklerinde bu tür cihazlar bulunduğu gibi personelin hemen hemen hepsi tarafından kullanılabilir.

⁸³ www.egm.gov.tr//kocaeli/index.htm.

Emniyet teşkilatı personeli görevi ve yeterlilikleri itibariyle düşünsel faaliyetleri yani irade kullanmayı gerektiren iş ve işlemleri ve fiziki faaliyetleri yani bedensel gücünü kullanması gereken iş ve işlemleri yerine getirebilecek seviyededir. Bu ise etkin ve verimli yardım dağıtım organizasyonunun kurulmasında gerekli olan işgücü yeterliliklerindedir. Bu nedenle deprem sonrası bölgede depremden zarar gören ve işgöremez hale gelen personelin yerine gönderilecek ve takviye kuvvet olarak görev alacak görevlilerin seçiminde bölgede daha önce çalışmış olmak dikkat edilecek husustur. Bu, bölgede yabancılık çekmeyi ve adaptasyon güçlüklerini önleyecektir.

Deprem insan psikolojisi üzerindeki olumsuz etkileri ve deprem nedeniyle zarar gören değerlerin(aile bireylerinin, değerli ev eşyalarının ve paranın) korunması ve kurtarılması ihtiyacının ortaya çıkması nedeniyle deprem sonrasında depremi yaşamış personelden planlanan hizmet ve verim alınamamaktadır. Bu durum sorumlulukları az, fiziki gücü yüksek olan depremin ardından kendini derhal toparlayabilecek dinamik iş gücüne ihtiyaç doğurmaktadır. Bu nedenle Deprem Sonrası yardım dağıtım organizasyonunda Bekar ve genç personel tercih edilecektir. İl Emniyet Müdürlüklerinde personelin üçte biri bu genel şartlara haizdir.

Deprem öncesi zararların önlenmesine yönelik ve deprem sonrası etkin ve verimli yardım dağıtım organizasyonunun kurulmasına yönelik faaliyetlerin yürütüleceği göz önünde bulundurulduğunda genel itibariyle görev verilecek personelde “ otomobil kullanabilmek, her türlü haberleşme ve bilgi işlem cihazını kullanabilmek, Yabancı dil bilmek ve öncelikle bekar olmak gibi “ iş gerekleri aranacaktır.

İl Emniyet Müdürlüklerinde afet sonrası yardım dağıtım organizasyonu kurulması olanakları; işgücü itibariyle ve araç gereç itibariyle yeterlidir ancak eğitim ve hazırlık yönüyle de buna uygun planlamaların yapılması gerekmektedir. Ancak böyle bir çalışmaya deprem risk durumu ve yaşanan depremler kaynaklık edecek ve gerekli doneleri verecektir.

4.3.1 İl Emniyet Müdürlükleri ve Yapısal Analizi

İl Emniyet Müdürlükleri; il sınırları içerisinde huzur ve güvenin, emniyet ve asayişin sağlanmasıyla, kanunların suç saydığı fiilleri işleyenleri yakalamak, suç unsurlarını toplamak, diğer kanunlarla verilmiş görev ve yükümlülükleri yerine getirmek, önleyici hizmetleri yapmak görevlerini yerine getirmek üzere kurulmuş teşkilatlardır.

3201 Sayılı Emniyet Teşkilat Kanunu⁸⁴ ile polis ve polis birimleri tanımlanmış, birimlerin kuruluşu, terfi ve rütbe esasları belirlenmiş, teftiş ve denetleme düzenlenmiştir. 2559 Polis Vazife ve Salahiyet Kanunu⁸⁵ ile Polisin görevleri, silah kullanma yetkisi ve görev alanı düzenlenmiştir. Emniyet Disiplin Tüzüğü ise, Personelin uyması gerekli kuralları ve davranış biçimlerini düzenlemiş, aksine hareket edenler hakkında yapılacak işlemleri düzenlemiştir.

İl Emniyet Müdürlüklerinin Yapısal analizine görev alan personelin rütbe durumu ile ön bilgi verilerek girilmesi uygun olacaktır. İl Emniyet Müdürlükleri'nde sorumluluk ve yekili bakımından en üst rütbe sarı defne dalı üstüne dört yıldız yani 1. Sınıf Emniyet Müdürlüğüdür. İl Emniyet Müdürleri bu rütbeden seçilmektedir. Bunun bir alt rütbesi ise sarı defne dalı üstüne 3 yıldız yani 2. Sınıf Emniyet Müdürlüğü'dür. Bunun bir alt rütbesi ise sarı defne dalı üstüne 2 yıldız yani 3. Sınıf Emniyet Müdürlüğüdür. Bir alt rütbe ise sarı defne dalı üstüne 1 yıldız yani 4. Sınıf Emniyet Müdürlüğüdür. Bunun bir alt rütbesi ise gümüş rengi defne dalı üstüne 1 yıldız yani Emniyet Amirliğidir. Bir alt rütbe ise Gümüş renkli 3 yıldız yani Başkomiserliktir. Bunun bir alt rütbesi de Gümüş renkli iki yıldız yani Komiserliktir. Bunun bir alt rütbesi de Gümüş renkli 1 yıldız yani Komiser Yardımcılığıdır. Bir alt rütbe ise polis memurluğudur ve bu rütbede yıldız yoktur.

İllerde Emniyet ve Asayiş hizmetleri 1. Sınıf Emniyet Müdürü Rütbesindeki İl Emniyet Müdürü tarafından yönetilmekte olup bağlı alt birimler ise Şube Müdürlükleri, İlçe Emniyet Müdürlükleri ve Karakol Amirlikleri olmaktadır. Hiyerarşik olarak görev yürütülen bir yapılanmaya sahip olan İl Emniyet Müdürlükleri'nin alt birimi olan İlçe Emniyet Müdürlükleri'nde de İl Emniyet Müdürlüğüne benzer bir yapılanma söz konusundadır. Bölgesel sorumluluk olarak bakıldığında İl Emniyet Müdürlükleri illerinin sınırları dahilindeki tüm suçlara müdahaleden sorumludur. Bunu da Şube Müdürlükleri kanalıyla yerine getirirler. Karakollar ise kendi sorumluluk alanlarında görevlidirler. İlçe Emniyet Müdürlükleri ve Karakollar alan olarak görevlidir. Şube Müdürlükleri ise konu olarak görev yaparlar. Emniyet Hizmetleri Sınıfı Personelin Rütbe ve bu rütbelerine karşılık gelen görevleri aşağıdaki şekildedir:

⁸⁴ Ali Şafak, Güvenlik Kuvvetleri ve Polis Mevzuatı, Temel Yayınları, İstanbul, 1994, s.338

⁸⁵ Ali Şafak, A.g.e., s.359

Tablo 4.1. Emniyet Teşkilatı Personelinin Rütbe, Meslek Derecesi, Görev Ünvanları⁸⁶

Rütbeler	Meslek Dereceleri	Görev Ünvanları
Sınıf Üstü Emniyet Müdürü	Derece Üstü	Emniyet Genel Müdürü
Birinci Sınıf Emniyet Müdürü	1	Genel Müdür Yardımcısı, Teftiş Kurulu Başkanı, Polis Akademisi Başkanı, Emniyet Müdürü APK Uzmanı
	2	Daire Başkanı Birinci Hukuk Müşaviri, İl Emniyet Müdürü, Polis Baş Müfettişi, Emniyet Müdür Polis Akademisi Öğretim Görevlisi, Emniyet Müdürü APK Uzmanı, Polis Okulu Müdürü, Polis Koleji Müdürü, Polis Eğitim Merkezi Müdürü, Cumhurbaşkanlığı Koruma Müdürü, TBMM Koruma Müdürü, Başbakanlık Koruma Müdürü, Moral Eğitim Merkezi Müdürü
İkinci Sınıf Emniyet Müdürü	3	Polis Akademisi Başkan Yardımcısı, Polis Okulu Öğretmeni, ve Kriminal Polis Laboratuvarı Müdürü, İl Emniyet Müdür Yardımcısı, Polis Akademisi Bölüm Başkanı, Polis Müfettişi, Hukuk Müşaviri, Moral Eğitim Merkezi Müdürü, Polis Eğitim Merkezi Müdür Yardımcısı, Polis Koleji Müdür Yardımcısı, Polis Okulu Müdür Yardımcısı, Cumhurbaşkanlığı Koruma Müdür Yardımcısı, Başbakanlık Koruma Müdür Yardımcısı, TBMM Koruma Müdür Yardımcısı, Daire Başkan Yardımcısı
Üçüncü Sınıf Emniyet Müdürü	4	Moral Eğitim Merkezi Müdür Yardımcısı, Hukuk Müşaviri, Şube Müdürü, İlçe Emniyet Müdürü
Dördüncü Sınıf Emniyet Müdürü	5	Şube Müdürü, İlçe Emniyet Müdür Yardımcısı, Hukuk Müşaviri, Şube Müdür Yardımcısı
Emniyet Amiri	6	İlçe Emniyet Amiri, Bürolar Amiri, Birlik Amiri, Çevik Kuvvet Grup Amiri, Ekipler Amiri, Tim Amiri, Büro Amiri, Trafik İstasyon Amiri, Sınıflar Amiri
Başkomiser	7	Karakol Amiri, Büro Amiri, Çevik Kuvvet Grup Amiri, İlçe Emniyet Komiseri, Birlik Amiri, Tim Amiri, Trafik İstasyon Amiri, Trafik Kayıt ve Tescil Büro Amiri, Karakol Amir Yardımcısı, Sınıflar Amiri, Grup Amiri
Komiser	8	Grup Amiri, Ekip Amiri, Tim Amiri, Büro Amiri, Karakol Amir Yardımcısı, Sınıflar Amiri Yardımcısı, Sınıf Komiseri, Trafik İstasyon Amir Yardımcısı
Komiser Yardımcısı	9	Grup Amiri, Ekip Amiri, Tim Amiri, Büro Amiri, Karakol Amir Yardımcısı, Sınıflar Amiri Yardımcısı, Sınıf Komiseri
Polis Memuru	10	Büro Memuru, Ekip Memuru, Tim Memuru, Karakol Memuru, Nokta Memuru, Devriye Memuru, Koruma Me., Trafik Me., Telsiz Memuru, Memuru

⁸⁶ Ali Şafak, A.g.e., s.336-338

İl Emniyet Müdürlükleri şu şekilde yönetilmektedir:

Yönetimde hiyerarşik kademeler söz konusudur ve usule uygun faaliyetler planlanmıştır. Talep ve müracaatlar, emir ve izinler sıralı hiyerarşik kademelerin uygun görmesi ve bilgisiyle olmaktadır.

İl Emniyet Müdürü, Emniyet Müdür Yardımcılarına emrini iletir ve onlarda sorumlu oldukları Şube Müdürlerine ya da İlçe Emniyet Müdürlerine emri ileterek ve daha aşağı rütbedeki personele emir sıralı olarak iletilerek gereği yapılması sağlanmaktadır. Ancak polis görevini yaparken, bir suç ve suç unsuruna rastladığında derhal elkoyar ve gereğini yapmak için ilgili polis birimini haberdar ederek gereğini yapmasını sağlar.

İl Emniyet Müdürlüklerinin tepe yöneticisi İl Emniyet Müdürleridir. Yetki Devri ile Emniyet Müdür Yardımcılarına yetkilerinin bir kısmını devretmiştir. Onlarda bu yetkilerle Emniyet Müdürü adına görev yapmaktadırlar. Her Emniyet Müdür Yardımcısının emir ve sorumluluğunda konu itibariyle birbiriyle bağlantılı olan birkaç Şube Müdürlüğü ve İlçe Emniyet Müdürlükleri vardır.

4.3.2 Uygulama

İl Emniyet Müdürlükleri Bünyesinde Oluşturulacak Deprem Sonrası Yardım Dağıtım Organizasyonu Örnek Model Önerisi Çalışmalarında; 17 Ağustos 1999 Marmara Depremi sonrası yaşanan aksaklıklar da göz önünde bulundurulmuştur. Tecrübelerden ve geçmişten ders alınarak geleceğe yönelik hazırlık ve plan yapmak insanları benzer hatalara düşmekten alıkoyacaktır.

Deprem Sonrası Yardım Dağıtım Organizasyonunun İl Emniyet Müdürlükleri Bünyesinde Oluşturulması ve uygulamasının gösterilmesi yapılacak işlemlerin sırasına ve daha kolay anlatılabilmesi amacıyla üç aşamada gösterilecektir.

Birinci Aşama: Deprem Öncesi Dönemdir. Bu aşama aynı zamanda Yardım Dağıtım Organizasyonunun Kurulması Aşamasıdır. Bu aşamada Organizasyonun şeması ortaya konulacak ve görev alacakların yetki ve sorumlulukları ile iş tanımları yapılacak, gerekli araç ve gereç tespit edilecek ve her türlü kaynağın bir deprem sonrası zarar görmeden kullanılabilir olması için gerekli tedbirler alınacaktır. Ayrıca depremden önce organizasyonda görevli personel tarafından alınması gerekli eğitim ve kurs varsa bunların planlaması yapılacak, deprem esnasında ve depremden sonra

yapılacak faaliyetlerin tespiti ve konuyla ilgili faaliyetlerin tatbikatı ve uygulaması yapılarak herkes tarafından doğru olarak anlaşılıp uygulandığı görülene kadar bu eğitime devam edilecek ve sürekliliğin sağlanması için belli periyotlarda bu çalışmalar sürdürülecektir.

Bu Aşamada Organizasyonca yürütülecek görevler ayrı ayrı belirlenerek hangi rütbeyi ve kaç kişiyi gerektirdiği tespit edilerek organizasyon şeması buna göre tespit edilecektir. Bu görevlerin iş tanımı ve işgerekleri belirlenerek gerekli eğitim ve alışkanlıklar kazandırılacaktır. Bunun yanında yine üç aşamalı faaliyetler planlanacak ve uygulanabilirliği gösterilecektir. Deprem öncesi organizasyonun yapması gereken faaliyetler, deprem esnasında yapılması gereken faaliyetler ve deprem sonrası yapılacak faaliyetler planlanmalıdır. Planlama ve hazırlık safhalarında ön kestirme söz konusu olduğundan katılmalı yönetim tarzı uygulanarak hem hizmet götürülecek kitlenin katılım sağlanmış olur hem de katılımında bulunan kitlenin tümünün tecrübe ve bilgilerinden yararlanılmış olur.

Deprem öncesi deprem zararlarını önleme ve deprem sonrası yardım dağıtım faaliyetlerinin yürütülmesi ve depremle ilgili yardım ve kurtarma organizasyonun kurularak gerekli donanımın bu organizasyona kazandırılması amacıyla yürütülecek her türlü faaliyetten sorumlu çekirdek bir ekip kurulmalı ve bu ekip başka görevlerle görevlendirilmemelidir. Deprem öncesi yürütülecek her türlü faaliyetle yapılacak hazırlık ve planlamaların sorumluluğu bu çekirdek ekip tarafından yerine getirilecektir.

Organizasyonunun Yapacağı hizmet ve görevler ise şunlardır:

Personelin ikamet adreslerinin tespiti,

Organizasyonda görev alacak personelin tespitini yapmak,

Organizasyonda görev alacak personelin görev ve sorumlulukları ile yaptırımlarını belirlemek,

Organizasyonda görevli Personelin yardım dağıtımını ile ilgili alması gerekli bilgi ve eğitimi tespit etmek ve planlamak,

Deprem öncesi yapılacak planlama, eğitim ve ar-ge faaliyetlerini yürütecek personelin tespitini yapmak,

Organizasyonda görevli personelin ikamet adresleri ve organizasyon merkezine ulaşımalarının tespitini yapmak,

Bölgeyle ilgili olası deprem senaryolarının tespiti ve gerekli ar-ge faaliyetlerinin yürütmek,

Yardım Dağıtım Organizasyonunun ihtiyaç duyduğu kaynakların tespitini yapmak ve teminini sağlamak,

Deprem durumunda yapılması gerekli davranışların tespitini yapmak,

Deprem sonrası yapılacak ilk davranışların tespitini yapmak,

Deprem sonrası organizasyonu oluşturmak için personeli toplamak,

Kriz Merkezi kurmak ve değerlendirme yapmak,

İkinci Aşama ise depremin meydana geldiği andan itibaren deprem sonrasında yardım dağıtım organizasyonu personelinin toplanarak görev almasına kadar geçen süreyi kapsamaktadır. İkinci Aşamada yürütülecek faaliyetler ise şunlardır:

Depremin meydana geldiği andan itibaren öncelikle can güvenliği sağlanacak yardım dağıtım organizasyonunda görevli personel öncelikle kendisi ve ailesinin hayatta kalmasına çalışacak ve can güvenliğini sağlayacak daha sonraki süre zarfında ise temel ve acil ihtiyaçlarını alarak organizasyon merkezine ya da görev alacağı noktaya intikal edecektir. Bu süreçte kişinin ailesiyle ilgili kaygıları ve sorumlulukları nedeniyle etkinliğinin ve verimliliğinin sağlanması oldukça zor olacaktır. Bu nedenle bekar personelin tercih edilerek görevlendirilmesi organizasyonda etkililiği ve etkinliği arttırmada önemli rolü olacaktır.

Yardım Dağıtım Organizasyonunda görevli personeli toplamak,

Organizasyon Merkezine veya görev alacakları noktalara ulaştırmak,

Araç-gereci kullanılabilir hale getirmek,

İletişim kanallarını devreye sokmak,

Kriz Merkezini faal hale geçirmek,

İl Kriz Merkezi ve ilgili kurumlarla irtibatı sağlayarak genel durumu tespit etmek,

İkinci Aşamada yapılacak iş ve işlemlerin çok fazla olmadığı görülmesine karşın, önem itibariyle en az diğerleri kadar önemlidir. Çünkü bu aşamada yapılan hazırlıkların ve planların uygulamaya geçirilmesi ve hayatîyet kazandırılması söz konusudur. Bu aşama atlanarak diğer aşamalara geçilemez.

Üçüncü Aşamada ise Yardım Dağıtım Organizasyonunun kurularak yardım dağıtım faaliyetlerinin ve bu faaliyetlerle ilgili diğer iş ve işlemlerin yürütülmesi sürecidir.

Bu aşamada yapılacak görev ve hizmetler şunlardır:

Deprem sonrası durumun ön tespitini yaparak Sıralı Amirlere(İl Emniyet Müdürü- Vali ve Emniyet Genel Müdürlüğü) bilgi iletmek,
Çevrede meydana gelen zarar ve ziyan tespitini yapmak,
Personelin zarar tespitini yapmak,
Personelin ihtiyaçlarının tespitini yapmak,
Personelin ihtiyaçlarıyla ilgili bilgileri toplamak,
Personelin ihtiyaçlarının değerlendirilmek ve sınıflandırmak,
Haberleşme ve iletişim olanakların tespit etmek, gerekli olanakların kurulmasını ve sürekliliğini sağlamak,
Emniyet Genel Müdürlüğü ile irtibat sağlamak genel durum ve personelle ilgili durum hakkında ön bilgi vermek,
İlk yardım ve acil sağlık hizmetlerini yönlendirmek,
Enkaz kaldırma ve acil kurtarma faaliyetlerini yürütmek,
Cenazelerin gömülmesi veya memleketlerine gönderilmesini sağlamak,
Emniyet Genel Müdürlüğüne ihtiyaçların miktarını ve niteliğini iletmek,
Gelecek yardımların takibini yapmak,
Gelecek yardımların güvenliğinin sağlamak,
Gelen yardımların dağıtılmasıyla ilgili yönlendirici ve yol gösterici faaliyetleri yapmak,
Her türlü faaliyet ve bilginin toplanarak muhafazasını sağlamak,
Diğer Kurumlarla ilişkilerin ahenk içerisinde yürütülmesini sağlamak,
Her türlü yardım ve ihtiyaç talebiyle ilgili başvuruları almak,
Her türlü yapılan yardım ve yapılacak yardımlarla ilgili şikayet ve önerilerin kabulünü yapmak,
Protokolün ziyaretlerini kabul etmek ve refakat etmek,
Rutin ve olağan üstü durumlarda yapılacak görevleri birbirinden ayırmak,
Rutin ve olağan üstü durumlarda yapılacak görevlerin takibini yapmak,
Yapılan her türlü faaliyetin hukuka uygunluğunu denetlemek, takibini yapmak ve danışmanlığını yürütmek,
Deprem sonrası psikolojik sorunların giderilmesine yönelik hizmetler sunmak,
Halkla ilişkiler faaliyetlerinin yürütmek,
Basınla ilgili faaliyetleri yürütmek,

Deprem nedeniyle ortaya çıkan farklı görev ve sorumlulukları belirleyerek bu faaliyetlerin yerine getirilmesini sağlamak,

Yapılan faaliyetlerin duyurulması ve ilan edilmesini sağlamak,

Ar-ge faaliyetlerinin yürütülmesini sağlamak,

Yönetim uygulamalarının ve faaliyetlerinin devamlı gözden geçirilerek düzleştirilmesini sağlamak, (Bilgi yönetimi, zaman yönetimi ve kaynak kullanma ve yönetme)

Denetimin etkin şekilde kurulmasını ve uygulanmasını sağlamak,

Organizasyonunun şekli ve oluşumu ise şöyle olacaktır:

Yapılacak iş ve hizmetler gruplanarak orta kademe yöneticilerin sorumluluğunda, alt kademe yöneticilerin refakatinde olacaktır. Orta Kademe Yöneticileri: Şube Müdürleri, Şube Müdür Yardımcıları ve Emniyet Amirleridir. Alt Kademe Yöneticileri ise Başkomiser, Komiser, Komiser Yardımcılarıdır.

Organizasyon Lideri İl Emniyet Müdürü adına görev yapacak Emniyet Müdür Yardımcısı,

Bilgi toplama, bilgi depolama ve değerlendirme birimlerinden ve yürütecekleri faaliyetlerden sorumlu olacak bir Şube Müdürü, Bilgi toplama ve bilgi depolama faaliyetini yürütecek ekiplerinden sorumlu (1) Amir (Başkomiser, Komiser, Komiser Yardımcısı) ve Bilgi Değerleme faaliyetini yürütecek ekipten sorumlu (1) Amir(Başkomiser, Komiser),

Basın Protokol ve duyuru işlerini ve diğer Kurum ve Kuruluşlarla İlgili işbirliği faaliyetlerini takip edecek ekiplerden ve yürütecekleri faaliyetlerden sorumlu bir Şube Müdürü, Basın Protokol ve duyuru faaliyetlerini yürütecek ekipten sorumlu (1) Amir (Komiser Yardımcısı), Diğer Kurum ve Kuruluşlarla ilgili iş ve işlemleri yürütecek (1) amir ve (1) Memur,

Yazı İşleri (Sekretaryayı) faaliyetlerini yürütecek ve hertürlü faaliyetin yazılı olarak muhafazasını sağlayacak ekiplerden, faaliyetlerin hukuksal boyutunu ve yönetsel gelişimini takip edecek ve değerlendirecek(Denetim) ekipleri ile Amirlerinden ve yürüttükleri faaliyetlerden sorumlu olacak Şube Müdürü, Sekreteryayı, yapılan

yazışma ve alınan kararları ve gerekçelerini yazılı olarak muhafaza etmekle görevli ekipten sorumlu (1) Amir (Başkomiser veya Komiser), Hertürlü faaliyetin Hukuksal Boyutunu ve hukuksal sorunların çözümünü sağlamakla görevli ekipten sorumlu (1) Amir (Başkomiser), Yönetim faaliyetlerinin düzgünleştirilmesi ve hata önleme faaliyetlerinin yürütülmesinden sorumlu Yönetim Uzmanı (1) Amir(Emniyet Amiri Başkomiser, Komiser)

Lojistik hizmetlerde (Yardım Dağıtım Organizasyonunda kullanılacak her türlü araç ve gerecin göreve hazır hale getirilmesinden ve bu araç ve gerecin her türlü ihtiyacının karşılanmasından sorumlu) görevli ekipler ile enkaz kaldırma, acil kurtarma ve (destek)hazır bekletilecek yeteri kadar Çevik Kuvvet Şube Müdürlüğü ekipleri ile Amirlerinden ve yürütecekleri faaliyetlerden sorumlu Şube Müdürü, Organizasyon faaliyetlerinde kullanılan her türlü araç ve gerecin miktarı kullanıldığı yer ve verilen görev ile bu araçlar için gerekli olan yakıt ve ikmal faaliyetlerini yürütecek ekiplerden sorumlu (1) Amir (Başkomiser), Enkaz kaldırma, acil kurtarma ve Cenaze Hizmetlerini ve her türlü görev ve işgücü ihtiyacını cevaplamak amacıyla destek faaliyetlerini yürütecek ekiplerden sorumlu yeteri kadar Çevik kuvvet Şube Müdürlüğü ekibi ve Amiri (Başkomiser, Komiser, Komiser Yardımcısı)

Koordinasyondan, Muhabereden ve yardımların yönlendirilmesinden ve dağıtılmasından sorumlu Şube Müdürü, koordinasyondan sorumlu (1) Amir (Başkomiser, komiser), Muhabere olanaklarının sağlanması, kontrolü ve muhaberenin düzenlenmesi faaliyetlerini yürütecek ekiplerden sorumlu (1) Amir(Başkomiser, Komiser, Komiser Yardımcısı), Talep edilen ve/veya Gelen yardımların her aşamada takip edilmesi ve gelen yardımların yönlendirilmesi faaliyetlerini yürütecek ekiplerden sorumlu (1) Amir (Başkomiser, Komiser, Komiser Yardımcısı), Görev alacaktır.

Organizasyonun basit şeması ise aşağıda ki gibi olacaktır.

Tablo 4.2 Organizasyon Şeması

Organizasyon Lideri Emniyet Müdür Yardımcısı				
Bilgi Yönetimi	Basın Prot.	Yazı İşleri ve	Lojistik ve	Koordinasyon
	Hlk. İlişkiler	Denetim	Kurtarma	
Şube Müdürü	Şube Müdürü	Şube Müdürü	Şube Müdürü	Şube Müdürü

SONUÇLAR VE ÖNERİLER

Depremler farklı genişlikteki bölgelerde etkilerini gösteren doğa olaylardır. Bu etkiler bazen sadece korku ve paniğe yol açtığı gibi bazen de geniş bir alanda yıkımlara neden olmaktadır. Bu yıkımlar sonunda kayıp ve zararlar meydana gelmektedir. Deprem olayı analiz edildikçe ve depremle ilgili yapılan araştırma faaliyetleri sonunda yapılan tespitlere göre: Depremin meydana getirdiği yer kabuğu hareketlerinin ve tahribatlarının doğrudan neden olduğu kayıp ve zararlar oldukça azdır. Deprem nedeniyle ortaya çıkan kayıpların miktarının yüksek olmasının sebepleri, deprem riski yüksek bölgelerin yerleşim için seçilmesi, dayanıksız ve gevşek zemin üzerinde yapıların inşa edilmesi, depreme dayanıksız kalitede yapı tasarımı ve inşası, dayanıksız alt yapı düzenlemesi nedeniyle yangınların, elektrik kaçaklarının ve doğalgaz kaçaklarının ortaya çıkması yer almaktadır.

Deprem sonrası yardım dağıtım organizasyonunun başarısı için öncelikle depreme hazırlıklı olmak gerekmektedir. Depreme hazırlık yardım dağıtım organizasyonu personeli ile sınırlı kalmamalı hedef kitleyi de kapsamalıdır. Hazırlık, geçmişten ders almak, olası deprem senaryolarına göre gerekli tedbirleri almak ve gerekli faaliyetleri ve kaynakları planlamakla olur.

Depremlerin neden olduğu kayıplardaki artışın nedenleri tespit edildikten sonra bunu önlemeye yönelik tedbirler geliştirilmiştir. Tarihi süreç içerisinde Osmanlı Devleti Döneminde Padişah fermanıyla yapıların teknik özellikleri ve standartları belirlenmiş, Türkiye Cumhuriyeti Döneminde ise, çıkarılan kanunlarla inşa edilecek yapılar ve yürütülecek mücadele yöntemleriyle ilgili kısıtlama ve tespitler

yapılmıştır. Ancak, iki önemli konudaki düzenlemeler yetersiz kalmıştır. Bunlardan ilki deprem bölgesinde yapılacak yardım faaliyetleriyle ilgili görev yine deprem bölgesinde bulunan ve depremde olan personele verilmiştir. Uygulamada birçok aksaklığa neden olan bu uygulama işgücünün psikolojik ve manevi yönünün görememiştir. İkincisi ise sivil toplumun ve sivil toplum örgütlerinin yapacakları yardımların ve faaliyetlerin organizasyonu ve koordinasyonu ile ilgili yeterli düzenlemenin yapılamamış olmasıdır.

17 Ağustos 1999 Marmara Depreminden sonra meydana gelen kayıpların miktarının çok olması ve kurtarma ve yardım organizasyonlarının istenilen düzeye ulaşamaması, konuyla ilgili mücadele görevi verilen Afet İşleri Genel Müdürlüğü, Kızılay, Sivil Savunma Teşkilatlarının ve çıkarılan kanunların, kayıpları azaltmada ve derhal organize olmada yeterli olmadığına göstergesidir. Bunun nedeni ise deprem olayının öncesi devamı ve sonrasında yapılacak faaliyetlerin planlanmaması, uygulamada karşılaşılan problemlerle ilgili çözüm önerilerinin tespit edilmemesi, herkesimin içinde yer alacağı yardım organizasyonlarının öngörülüp değerlendirilmemiş olmasıdır.

Deprem sonrası yardım faaliyetlerinin etkili olabilmesi için öngörü yapılmalı ancak bu öngörünün bilimsel bilgilere ve geçmişte yaşanan tecrübelerle dayanması gerekmektedir. 17 Ağustos 1999 Marmara Depreminden sonra yaşanan sıkıntılar ve karşılaşılan sorunlardan sonra 12 Kasım 1999 tarihinde karşılaşılan Düzce depreminde yardım organizasyonunun daha başarılı olduğu kamuoyunda yer almıştır. Bir önceki depremin tecrübesi ve öğrettikleri daha sonrakilere için yol gösterici olmuştur. Beklenen İstanbul depremi için de, olası deprem senaryoları hazırlanmaktadır.

Depreme hazırlıklı olmak sadece bu konuyla ilgili çalışan ve bilgisi olan insanların değil, tüm insanların sorumluluğudur. Deprem riski ülkemizin büyük bir bölümünde mevcuttur. Ancak depremi ülkemizden daha sık yaşayan ama çok daha az kayıplar veren ülkeler var olduğu düşünüldüğünde kayıpların çokluğunun nedeninin sadece deprem nedeniyle olmadığı görülmektedir. Bu konuda yapıların teknolojisinden ve yerleşim yeri seçiminden, deprem eğitimi verilmesine kadar birçok tedbir etkilidir.

Depreme hazırlıklı bir toplumun ve bölgenin deprem sonrası çok kritik ve yoğun yardım ihtiyacı bulunmayacaktır. Aynı şekilde maddi ve manevi kayıpları da oldukça azalacaktır. Deprem neticesi her türlü zararı ve kaybı önlemek amacıyla tüm

tedbirler ve çalışmalar, hatta anlayış buna göre geliştirilmeli, eğer önleme mümkün değilse o zaman zararı en aza indirme amaçlanmalı ve acıların derhal dindirilmesi hedef alınmalıdır. Deprem sonrası depremle ilgili olarak yapılabilecek iş ve işlemler sadece kurtarma ve yardım faaliyetleriyle sınırlı kalacaktır. Kayıpların ve zararın sonradan azaltılması oldukça zor olacaktır. Bu nedenle önleme faaliyetleri ve çabaları depremden önce yapılmalı ve katılımın genişletilmesi sağlanmalıdır. Depremler beklenmediğinde ve göz önünde bulundurulmadığında büyük bir şokla her türlü değerlerin yitmesine, büyük zarar ve ziyanın oluşmasına neden olmaktadır.

Yüksek derecede deprem riski taşıyan bölgeye, depreme dayanıksız yollar, geçitler bina ve yapılar, her türlü altyapı çalışmaları yapılırsa kısacası yerleşim bölgesi haline getirilirse ve yoğun bir nüfus topluluğu yerleşmesine de müsaade edilirse deprem sonrası meydana gelebilecek hasar boyutu oldukça fazla olacaktır. Deprem sonrası meydana gelecek hasarın ve kayıpların nedenleri yardımların etkin ve acil ulaştırılmamasından, devletin aldığı kararların ve koyduğu kanunların yetersiz kamasından değildir. Eksik olan şey toplumun değerleri, hassasiyeti ve bilinciyle ilgilidir. Ülkemizde yıllardır en büyük sorun trafik sorunudur. Trafik kazalarında her yıl binlerce vatandaşımız hayatını kaybetmektedir. Bunun nedenleri ve önlenmesine yönelik yüzlerce haber ve reklam basında yer almasına rağmen ne önlenebilmiştir nede insanlar kendi hayatlarını ve çevresindekilerin hayatlarını tehlikeye atmaktan vazgeçmişlerdir. Aynı şekilde trafik cezaları yönünden de yasal yaptırımlar gerekli ağırlaştırıcı çalışmalar yapılmıştır. Binlerce polis teknik kapasitesi yüksek araçlarla görev yapmaktadır. Ancak, yine de trafik kazalarından hayatını kaybeden insan sayısında taktir edilecek bir artış söz konusu değildir. Bu şunu göstermektedir; sadece yasal tedbirler veya izlenen tecrübeler insanların hayatlarını kurtarmak ve zararları minimize etmek için yeterli olmuyor. Aynı zamanda Toplumda kanunların yetersizliği ve konuyla ilgili cezaların artırılmasıyla zarar ve kayıpların azalacağı aksine hareket edilmeyeceği yönündeki kanının yanlış olduğunu göstermektedir. Deprem nedeniyle ortaya çıkacak zararın azaltılması için gerekli olan tedbirlerin herkes tarafından uygulanması gerekliliğinin bir anlayış olarak yerleşmesi gerekmektedir.

Toplumun değerleri, hassasiyeti ve bilincinin geliştirilmesi o toplumun sosyal bir varlık olarak bütünlüğüne inanması bu bütünlüğün sağlıklı ve huzurlu devamı için gerekli olan kural ve kısıtlamalara uymasıyla mümkün olacaktır. Toplum da deprem

konusuyla ilgili bir hassasiyet geliştirilmeden, her ferdin hayati (iş konusunda ikamet şekline kadar) gerekliliklerini yerine getirirken yürüttüğü faaliyetlerini deprem konusu ve riskiyle ilişkilendirip bunlara uygun davranış biçimlerini geliştirmeden tepeden inme tedbirler yetersiz kalacaktır.

Özetle, toplumda her ferdin deprem tehlikesi ve zararları konusundaki bilgisi ve konuyla ilgili mücadele kararlılığı belli bir noktaya ulaşmadan maddi veya manevi menfaatler nedeniyle insanların hayatlarının tehlikeye atılamayacağı inancı ve anlayışı yerleşmeden depremlerin meydana getirdiği zararların azaltılması ve yaraların sarılması oldukça güçtür.

Kısacası, depremler toplumsal açıdan oldukça büyük zararlar meydana getirebilmektedir. Bu zararların nedeni ise depreme dayanıksız yapı tasarımından sosyal alışkanlıklara ve depremin meydana getirebileceği zararların önemsenmemesine kadar birçok unsurdur. Toplumsal bir sorun olan deprem kayıplarında bilimsel veriler bu zararların bir kader olmaktan çok ihmal ve kusura dayanan davranışlardan kaynaklandığını göstermektedir. Peki burada amaç ne olabilir. Amaç tabii ki önleyici tedbirler olarak zararın hiç yaşanmamasını sağlamak, yani zararı önlemek olmalıdır. Bunun için yani bu amacın toplumsal bir amaç olması ve buna uygun davranışların geliştirilmesi toplumun her ferdi bu amaca inanmalı ve uygun hareket etmelidir. Alınacak tedbirler ve yapılacak hazırlıklar tüm topluma yayılmalı ve toplumsal sorumluluk olarak algılanmalıdır. Bu amaç sadece yardım dağıtım organizasyonunun sorumluluğu ve görevi değil, o bölgede hatta o ülkede yaşayan her vatandaşın sorumluluğu ve hakkıdır.

Konuyla ilgili ortaya konulabilecek öneriler ise şunlardır:

Deprem öncesi oluşturulacak Kriz merkezlerinde bölgeyle ilgili ayrıntılı harita ve krokilerin nüfus bilgilerinin saklanması ve devamlı işlenmesi sağlanmalıdır.

Deprem sonrası yardım dağıtım organizasyonunun faaliyetleri planlanırken depremi yaşamış daha değişik ifadeyle depremzede işgücü yerine depremi yaşamamış işgücü tercih edilmeli ve depremi yaşamamanın bırakacağı psikolojik etkiler ve işgücü kayıpları gözönünde bulundurulmalı.

Bölgeye gönderilecek ekiplerin ve takviye kuvvetlerin daha önce o bölgede çalışmış ve bölgeyi tanıyan personel tarafından oluşturulmasına önem verilmelidir.

Deprem olayı öncesinde haberleşmeyle ilgili yapılacak öngörü çalışmalarında haberleşme olanakları gözden geçirilmeli ve telsiz vb. cihazlarının yeterli miktarda

deprem sonrası dönemde kullanılabilir durumda olacak şekilde muhafaza edilmesi sağlanmalıdır.

Gelen yardımların depolama ve sınıflandırma gibi işlemlere tabi tutulması yerine yola çıktığı kaynaktan ihtiyaç sahibine doğrudan ulaşması sağlanmalıdır. Depolama anlayışı ve faaliyeti ek işlemlere ve işgücüne ihtiyaç doğuracaktır. Yardım malzemelerinin muhafaza edilmesi ihtiyacı, sınıflandırmaya tabi tutulması ihtiyacı, yükleme ve boşaltılması ihtiyacı ve buna benzer bir çok iş ve işlemi gerektirecek ayrıca zaman kayıplarına neden olacaktır.

Deprem sonrası ulaşım olanakları gözönünde bulundurularak ulaşımında Motosiklet türü kullanım amacı geniş ve kullanılabilirliği yüksek araçlar tercih edilmeli ve planlanmalıdır. Aksi taktirde bozulan ve zarar görev yollarda otomobil vb büyük araçlarla ulaşım imkanı kalmayacaktır.

Depremle mücadelenin topyekün mücadele haline gelmesi ve bunun bir vatandaşlık hak ve görevi olduğunun bilincinin yayılması konusunda bir devlet politikası ortaya konmalıdır.

Zorunlu Deprem Sigortası uygulamasının getirilerek yapı denetimi konusunda özel teşebbüsünde katılımı sağlanmalıdır.

Yardım dağıtım ve yardım toplamayla ilgili hertürlü faaliyetin ve sürecin şeffaflığı sağlanmalıdır.

Toplumun her kesiminin zararları önleme ve azaltmayla ilgili faaliyetlerine destek olunmalı, yönlendirilmeli ve özendirilmelidir.

Planlama ve görevlendirme mahalle, sokak ve caddeye kadar inmeli ve toplumun her kesimine sorumluluk verilmelidir.

Depremi neden ve sonuçlarının da ortaya konduğu eğitim ve öğretim programları uygulanmalıdır. Aksi taktirde 17 Ağustos 1999 Marmara Depremi'nde olduğu gibi depremin neden olduğu zararlar için çeşitli söylentiler ve nedenler uydurulacaktır.

Deprem olayı ele alınırken üç aşamalı olarak alınmalı ve değerlendirilmelidir.

Deprem öncesi, deprem esnası ve deprem sonrası.

Depremle ilgili hertürlü ar-ge faaliyeti desteklenmelidir.

Depremle ilgili mevzuat tekrar gözden geçirilerek eksiklikleri giderici düzenleme getirilmelidir.

Deprem bilgi bankası oluşturularak hertürlü çalışma, ar-ge raporu ile birikimin bu bankada depolanması ve isteyen herkesin istifadesine sunulması sağlanmalıdır.

Depremle ilgili her kurum deprem risk durumu göz önünde bulundurularak kurumsal hazırlık ve faaliyet planı hazırlamalı ve bunu Kriz Merkezleriyle koordinasyon halinde uyumlaştırmalıdır.

Deprem öncesi deprem olayının üç aşamalı koşullarına göre yürütülecek faaliyetlerin planlanması ve deprem yardım organizasyonunun kurulması ve diğer faaliyetlerin yürütülmesi için bir “Çekirdek Ekip” kurulmalıdır.

3194 Sayılı İmar Yasası afet bölgelerinde çağdaş alan kullanımı planlanması esaslarını, planları yapan yaptırım, plana aykırı hareket edenlerin sorumlulukları ve bunlara uygulanacak müeyyideleri de kapsayacak şekilde yeniden düzenlenmelidir.

1580 Sayılı Belediye Kanunu ve 3030 Sayılı Büyük Şehir Belediyeleri Kanunu, yerel yönetimlerin doğal afet yönetimi ve riskinin belirlenmesi ve zararların azaltılması konusundaki görev yetki ve sorumluluklarını ve aykırı hareket edenlere uygulanacak müeyyideleri de kapsayacak şekilde yeniden düzenlenmelidir.⁸⁷

5442 Sayılı İl idaresi ve 3360 Sayılı İl Özel İdaresi Kanunları afet yönetimi ve yeniden inşa faaliyetlerine yerel idarelerin aktif biçimde katılımını sağlayacak ve bu hizmetler için yeni kaynakları da kapsayacak şekilde yeniden düzenlenmelidir.

Meslek odaları ve mühendislerin görev, yetki ve sorumlulukları ile ilgili mevzuat, odaların denetim esaslarını ve sertifikalı mühendislik kavramını yerleştirecek şekilde yeniden düzenlenmelidir.⁸⁸

⁸⁷ Oktay Ergünay, A.g.e., s.40

⁸⁸ A.g.e., s.42

KAYNAKLAR

1. AKDEMİR Ali, 1998, Isparta, İşletme Bilimine Giriş, ISBN.
2. AYTEKİN Fevzi, 1999, Marmara Depremi, Çevre ve İnsan Dergisi, Sayı 46 (Eylül 1999)
3. BAYÜLKE Nejat, 1999, Depremde Hasar Gören Yapıların Onarım ve Güçlendirilmesi, 4.Baskı, İzmir.
4. DEDEOĞLU Necati, 1987 “ Depremlerde Sağlık Hizmetleri”, Deprem Araştırma Bülteni, sayı 59 (Ekim 1987)
5. DİRİCAN Murat, 2000, “Depremle YAŞAMAK”, Bilim ve Teknik Dergisi, sayı 386 (Ocak 2000)
6. DİZER Muammer, 1991, Deprem, Bogaziçi Üniversitesi Kandilli Rasathanesi Yayınları
7. DRUCKER Peter F, 1994, Kapitalist Ötesi Toplum, İnkılap Kitapevi
8. ERDİK Mustafa, 1999, “Deprem Senaryoları”, Bilim ve teknik Dergisi, Sayı 384 (Kasım 1999)
9. EREN Erol, 1998, İstanbul, Yönetim ve Organizasyon, Beta yayınları (ISBN 975.486.300.8)
10. ERGÜNAY Oktay, 1993, Afete Karşı Hazırlık ve Yönetimi Kursu, Seçme Bildiriler, Bayındırlık ve İskan Bakanlığı, Teknik Araştırma ve Uygulama Genel Müdürlüğü, Yayın No: 64, Ankara
11. IŞIKARA Ahmet Mete, 11.11.1999, Haber Bülteni, Kanal D saat 20:30.
12. KARANCI Nuray, 2000, Deprem Sonrası Psikolojik Sorunlar ve Gerekli Psikolojik Hizmetler”, Bilim ve Teknik Dergisi, sayı 386 (Ocak 2000)
13. MARSHALL E. Dimock, 1983, Public Administration.
14. SARIHAN Halime İnceler, 1998, Rekabette Başarının yolu Teknoloji Yönetimi, Desnet Yayınları
15. ŞAFAK Ali, 1994, Güvenlik Kuvvetleri ve Polis Mevzuatı, İstanbul (Temel Yayınları)
16. ŞAHİN Eyüp, 1999, Toplam Kalite Uygulamasında İnsanın Yeri, POLİS DERGİSİ, sayı 20, ISSN 1300.4662
17. ŞAHİN Mehmet, 1994, İş İdaresine Giriş, T.C. Anadolu Üniversitesi Yayınları No:170 (Eskişehir)

18. ŞİMŞEK Muhittin, 1997, “ Toplam Kalite ve Yargı”, Yorum Dergisi, Sayı 20 (Aralık 1997) Ankara
19. TAYMAZ Tuncay, 1999, “ Kara Bitti” Bilim ve Teknik Dergisi, Sayı 385 (Aralık 1999)
20. TUTKUN S.Zeki, Deprem Raporu, Kocaeli Üniversitesi, 26.08.1999
21. USTA Mehmet, 1995, İletişimin Önemi, Sayı 408 (Eylül) Türk İdare Dergisi, ISSN, 1300.3216
22. www.abk.gov.tr
23. www.basbakanlik.gov.tr //
24. www.egm.gov.tr // kocaeli // index.htm.
25. www.abk.gov.tr//., İstatistik Bilgiler, Afet Bölge Koordinatörlüğü, 22.02.2000
26. YILDIZ Atanur, 1999, “ Depremin Ruhsal Etkileri ve Çareleri”, Kocaeli Gazetesi, 12.12.1999
27.2000, Deprem sonrası Eylem Planı, Taslağı, İKK İzmit Kent Kurultayı Yayınları
28.2000, Kocaeli Baro Dergisi, Sayı 2 (Ocak.Şubat) AKA Tanıtım Tasarım Yayını
29.1999, Betonarme Binaların Onarım ve Güçlendirilmesi, TÜBİTAK, İMO
30.1999, Marmara Depremi, Çevre ve İnsan Dergisi, Çevre Bakanlığı Yayını, Sayı 46 (Eylül 1999)
31.1995 Meydan Larousse, Sabah Yayınları
32.1993, Grolier International Americana Encyclopedia, Media AŞ. C.4.S.4
33.1986, Büyük Larousse Ansiklopedisi, Librairie, C.4, S.764.
34.1986, Büyük Larousse, Milliyet Yayınları
35.1959, Resmi Gazete, sayı 10213, tertip 3, C.40, S.1046
36. www.encyclopedia.com:80/articles/06833.htm

ÖZGEÇMİŞ

1975 yılında İstanbul'da doğdu. İlk, orta, lise öğrenimini İstanbul'da tamamladı. 1992 yılında girdiği Polis Akademisinden 1996 yılında mezun oldu. 1996 yılında ilk atama ile Kocaeli Emniyet Müdürlüğünde Komiser Yardımcısı olarak göreve başladı. Halen aynı yerde çalışmaktadır.

